

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

On behalf of

BMZ

Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development

ПРИРАЧНИК ЗА ЗЕМЈОДЕЛЦИ ГЛОБАЛГ.А.П.

Верзија 4.0

ГЛОБАЛГ.А.П.

ПРИРАЧНИК ЗА ЗЕМЈОДЕЛЦИ

Верзија 4.0

Применлива од 1. јануари 2012

СКОПЈЕ

2011

Издавач:

Автор:

Драган Ангеловски

Изработката и печатењето на оваа публикација е овозможено од страна на Постојаната Работна Група за Регионален Рурален Развој (SWG) во Југо-Источна Европа, а со помош и во соработка со Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH – www.giz.de on behalf of: Federal Ministry for Economic Development and Cooperation (BMZ) - www.bmz.de, во рамките на SWG - GIZ ORF проектот: "Зајакнување на конкурентноста на компании и организации од земјоделско-прехранбениот сектор во Југо-Источна Европа преку имплементирање на стандарди за квалитет на храната и зголемување на регионалното вмрежување"

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

63:502.131.1(035)

АНГЕЛОВСКИ, Драган

Глобал Г.А.П. : прирачник за земјоделци : верзија 4.0 : применлива

од 1. јануари 2012 / [автор Драган Ангеловски]. - Скопје :

Секретаријат на постојната работна група за рурален развој (SWG RRD),
2011. - 80 стр. : илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-65265-3-5

а) Земјоделство - Одржлив развој - Прирачници

COBISS.MK-ID 89513738

Тековната "индустријализација" на земјоделското производство, се поголемата (а често и неконтролирана) употреба на средства за заштита на растенијата, антибиотиците, адитивите, хормоните, боите и сл., како и растечкиот број на скандали поврзани со безбедноста на храната (појавата на лигавка и шап и болеста на луди крави кај говедата, сипаниците и салмонелозата кај живината, наодите на пестициди кај овошјето и зеленчукот, диоксинот во храната за риби, тешките метали во месото, како и употребата на генетско модифицирање), кулминираа во незадоволство на потрошувачите и конечно, губење на довербата во државните институции и механизмите за контрола на безбедноста на храната во ЕУ.

Во обид да се подобри состојбата од 2000-та година целиот систем за контрола на безбедноста на храната во ЕУ беше темелно изменет со нови, многу построги, законски прописи (Генерален закон за храна), кои покрај поставувањето на основните принципи воведоа и концепти како "следливост од нива до трпеза". Реформите вклучуваа и институционално јакнење на контролните механизми, координација помеѓу учесниците во системот за безбедност на храната и системот за алармирање (Европско тело за безбедност на храната).

Целиот систем беше ставен во служба на потрошувачот под начелото "секој има право на храна, но граѓаните на Европската Унија имаат право на квалитетна и пред се безбедна храна". Фокусот на вниманието се префрли од намалување на загубите во земјоделското производство на контрола на производството и грижа за животната средина.

Потрошувачите, загрижени за своето здравје преку зголемена побарувачка дадоа до знаење дека се подготвени да платат повеќе кога исправноста на земјоделските производи е гарантирана.

Како последица, начелата за добра земјоделска практика кои повикуваа на правилна употреба на пестицидите и совесност во производството, преминаа во интегралната заштита, односно минимално користење на средствата за заштита и секако контроли и инспекции. Но, тоа не беше доволно и конечно беше развиен концептот на органското производство кое ограничува употреба на хемиски средства и промовира биолошко, наместо хемиско справување со штетниците.

Паралелно со овие трендови, малопродажните конзорциуми размислувајќи за сопствена заштита од последици во случај на проблеми со безбедноста на храната во нивните продавници, особено земајќи го предвид фактот дека ЕУ увезува голем дел од храната која ја консумира (вклучувајќи и земји во развој што немаат адекватни системи на контрола на производството), го иницираа формирањето и воведувањето на комерцијални стандарди за производство и контрола на земјоделските производи.

Малопродажните конзорциуми, знаејќи дека се немоќни да го проверат секој земјоделец, обврската за контрола на безбедноста на храната ја префрлија кај производителите, односно ако производителот сака да продава храна во нивните продавници, мора да ги исполни условите и тоа да го докаже.

Меѓу комерцијалните стандарди за примарно производство во ЕУ, моментално најраспространет е ГЛОБАЛГ.А.П, кој е сеопфатен стандард за земјоделско производство, во сопственост на конзорциум на малопродажници кои контролираат голем дел (приближно 60%) од прометот на храна во ЕУ.

Накратко, стандардот пропишува услови на производството, механизми на инспекција и секако сертификација на производите.

ГЛОБАЛГ.А.П. во последните години доживеа вистинка експанзија и постепено преминува во своевидна виза за влез на земјоделските производи на сите атрактивни пазари. Во моментот, тоа е најзастапениот стандард во трговијата со свежо овошје и зеленчук и постепено ги опфаќа сите аспекти од земјоделството (сточарството, рибарството, добиточната храна и производството на цвеќе).

Значењето на стандардот е признаено и во Македонија, каде многу извозно-ориентирани фирми го имплементираат веќе со години. Уште поголемо значење стандардот доби со вклучување на сертифицираните производители во системот на субвенции.

Трендот и побарувачката за безбедна, а оттаму и сертифицирана храна е во полн ек и ќе продолжи да расте во иднина. Дел од законите за безбедност на храна кај нас се веќе законски обврски и повеќе не се само услов за пристап на европските пазари. По искуството со воведувањето на ХАЦЦП како законска обврска во преработувачката индустрија, наскоро ќе следи и воведувањето на Добрата земјоделска практика (GAP Good Agricultural Practice) и потполната следливост на примарното производство.

Македонските земјоделци мора да се приспособат благовремено или да се соочат со отежнат пласман на своите производи и немање пристап до државните субвенции. Оттука, соодветствувањето со трендовите и стандардите мора да биде приоритет во земјоделското производство.

Главниот товар при воведувањето на стандардите и покрај помошта што се добива од Министерството за земјоделство мора да го понесат земјоделците. Максималното приближување на информациите за ГЛОБАЛГ.А.П до производителите е императив за успех. Оттаму, овој прирачник е наменет за сите земјоделски производители без разлика на видот или големината на производството.

Македонските земјоделци ќе мора да стекнат нови вештини и знаења. Употребата на компјутер, интернет и литературата мора да станат дел од нивните алатки, а водењето евиденција секојдневна практика.

Свесни за состојбата на земјоделците во Македонија, знаењата, информациите со кои располагаат и поддршката што ја добиваат, се обидов на едноставен начин да им го приближам тоа што од нив се бара и очекува.

Воведувањето на стандардите за земјоделецот ќе значи повеќе работа, повеќе грижи и поголеми трошоци.

За да успеат ќе им биде потребна помош. Целата енергија во земјоделството треба да биде насочена кон оваа цел, бидејќи живееме во време на задолжителни стандарди, голема конкуренција и пребирливи пазари.

СОДРЖИНА

Вовед - општо за стандардот	1
Процес на анализа на ризици - краток преглед	3
Изработка на акциски план	4
1. Модул за сите фарми - АФ	6
2. Модул за растителни култури - ЦБ	26
3. Модул за овошје и зеленчук - ФВ	56
Обрасци за водење евиденција	72
Корисни референци и линкови	79

Што е ГЛОБАЛГ.А.П?

Предизвикот на глобализацијата на пазарите е најголем во прехранбениот сектор. ГЛОБАЛГ.А.П се етаблира како клучена референција за добрата земјоделска практика на глобалниот пазар, преку исполнување на барањата на потрошувачите во повеќе од 100 земји на сите континенти.

☞ ГЛОБАЛГ.А.П е приватен доброволен стандард за сертификација на земјоделските производи во целиот свет. Целта е да се воспостави еден стандард за добра земјоделска практика глобално применлив во земјоделството.

☞ ГЛОБАЛГ.А.П сертификатот го опфаќа процесот на производство со сите земјоделски активности.

☞ ГЛОБАЛГ.А.П е бизнис со бизнис етикета и затоа не е директно видлив за потрошувачите.

☞ ГЛОБАЛГ.А.П сертификацијата ја вршат независни акредитирани тела за сертификација. Таа е отворена за сите производители во светот.

☞ ГЛОБАЛГ.А.П вклучува годишни најавени инспекции на производителите и дополнителни ненајавени инспекции.

ГЛОБАЛГ.А.П започнала во 1997 година како иницијатива на трговците на мало кои припаѓаат на работната група (ЕУРЕП) составена од супермаркети во Европа.

Тие реагираа на растечката загриженост на потрошувачите во врска со безбедноста на производите, животната средина и стандардите за трудот.

ЕУРЕП почнала да работи на хармонизирани постапки за развој на Добра земјоделска практика во конвенционалното земјоделство, вклучувајќи го и ИПМ и одговорениот пристап кон благосостојбата на работниците.

Во 2006 година за да го усогласат името со реалниот опфат, Одборот одлучил да се ребрендира стандардот. Тоа беше природен пат, што доведе ЕУРЕПГ.А.П да стане ГЛОБАЛГ.А.П

ГЛОБАЛГ.А.П е предмет на тригодишна ревизија за постојано подобрување.

Управувањето е од Одбор чии одлуки се засноваат на структуриран процес на консултации. Секторски комитети одлучуваат за секторски специфични прашања.

Работата на Одборот и комисиите е поддржан од FoodPLUS GmbH, непрофитно друштво со ограничена одговорност со седиште во Келн, Германија. Тоа исполнува функција на Секретаријат.

Финансиски и правни сопственици на FoodPLUS GmbH е Институтот EHI преку подружницата EHI-Verwaltungsgesellschaft mbH.

Многу прехранбени производи доаѓаат од мали земјоделци, вклучително и од земјите во развој. Поради структурни причини, малите земјоделци често пати се соочуваат со повеќе тешкотии да ги исполнат барањата. На ГЛОБАЛГ.А.П му беше потребен приод кој ги задржува стандардните барања подеднакво применливи во целиот свет.

ГЛОБАЛГ.А.П ја вовеле групната сертификација, за да се олесни пристапот на пазарот за малите земјоделци.

Малите сопственици може да формираат група земјоделци (правно лице) за да добијат сертификат заедно. Со учество во групна сертификација за малите земјоделци можеби е единствена можност да имаат пристап од атрактивните пазари.

Со ова тие значително можат да ги намалат надворешните сертификациски и индиректните трошоци. Многу услови, неопходни за ГЛОБАЛГ.А.П, може да бидат централизирани (на пр. контроли на пестициди) и усогласени во работата преку воведување на Систем за управување со квалитетот (QMS Quality Management System).

Стандардот, всушност ги комбинира добрите земјоделски практики и следливоста, поставени на ХАЦЦП принципи.

Добрите земјоделски практики најчесто се регулирани со индивидуални закони регулативи во секоја земја и најчесто ги обработуваат употребата на средствата за заштита и аспектите поврзани со здравствената исправност на храната. Добрите земјоделски практики се пропишани и од меѓународни институции како ФАО (www.fao.org).

Во Р.Македонија, добрите земјоделски практики за сега не се издвоени како посебен документ, туку се вметнати во законите и правилниците кои ги регулираат различните делови од земјоделството.

4. Услови за употреба на ГЛОБАЛГ.А.П. стандардот

Земјоделецот мора да го усогласи своето производство со првилата на трите основни документи:

- ☞ ГЛОБАЛГ.А.П. General Regulations-Општ правилник;
- ☞ ГЛОБАЛГ.А.П. Control Points and Compliance Criteria -Контролни точки и критериуми за исполнување;
- ☞ ГЛОБАЛГ.А.П. Checklist- Прашалник или чек-листа.

Контролните точки и критериумите за исполнување ги пропишува ГЛОБАЛГ .А.П. и тие во оваа публикација се неофицијален превод на оригиналните документи.

Контролните точки се всушност прашања (преточени во прашалник т.е. чек листа), поставени од страна на сертификациската кука до инспекторот и се однесуваат на исполнувањата на критериумите на стандардот од страна на земјоделецот што аплицирал за сертификација.

Критериумите за исполнување се всушност опис на активностите што треба за да соодветствуваат со стандардот, односно услов за инспекторот да одговори позитивно на прашањата (види пример):

Контролната точка е прашање : Дали производителот ја исполнил дадената обврска?, на кое инспекторот може да одговори со: ДА; НЕ или со Н/А, односно неапликативно (на пр. употреба на восоци во производство на домати)

Број на поглавјето и број на контролната точка. Важноста на прашањето е означена со соодветна боја и тоа: примерни обврски, секундарни обврски и препораки.

Критериумите за исполнување се објаснувања на обврските на производителот дадени во самиот стандард. Терминот НЕ Н/А значи дека не може да се одговори со "неапликативно" на ова прашање.

8.1.1

Дали средствата за заштита на растенијата што се употребуваат се препорачани во упатствата за контрола на целните штетници ?

Сите употребени средства за заштита на растенијата на регистрираниот производ, мора да бидат соодветни и нивната примена треба да биде оправдана (согласно со упатствата, препораките или регистрацијата издадена од официјалните тела) за контрола на штетникот, болеста или плевелот кој се третира. Ако производителот користи средства за заштита на растенијата на начин поинаков од пропишаниот, мора да постои доказ за официјално одобрение за употреба на препаратот за предметниот посев во земјата каде се користи.

Оправданоста на изборот на средства за заштита на растенијата е основен елемент во вашата програма за заштита. Секој препарат што сте го искористиле треба да биде наменет за употреба на третиралиот посев и наменет против целниот штетник.

Со оглед дека записите за секој третман треба да ја наведат причината за третирање, односно превентивниот или терапискиот третман против целните штетници, изборот на препарати треба да биде внимателен, а препаратот треба да биде регистриран за насадот и за целниот штетник.

Не употребувајте несоодветни средства за заштита што не се регистрирани, за соодветната култура, односно се забранети за употреба .

Објаснување на обврската и опис на критериумот и состојбите во државата.

Предложена активност за или кон исполнување на критериумот.

Доделувањето, одржувањето и одземањето на сертификатот може да се изврши на индивидуални земјоделци и здруженија на земјоделци. Сертификациско тело ќе изврши проверка на воведениот систем со помош на одговори на прашањата содржани во ГЛОБАЛГ .А.П. прашалникот (чек-листата).

Контролата на производството на овошје и зеленчук се врши со проверка на контролните точки од два основни и еден специјализиран модул на стандардот и тоа: 1) модул за сите фарми, кој содржи контролни точки применливи за секаков вид земјоделско и сточарско производство, 2) модул за растителни култури кој е формулиран за контрола на производство на растенија и 3) модул за овошје и зеленчук, кој преставува специјализирана листа за проверка и се однесуваат само на производи што се сметаат за овошје или зеленчук.

Во сите три модула за проверка на производство на овошје и зеленчук има вкупно 234 контролни точки поделени на: 95 Примарни контролни точки, 117 Секундарни контролни точки и 22 Препораки.

За да добиете ГЛОБАЛГ .А.П. сертификат за вашето производство потребно е инспекторот позитивно да одговори на:

- ≥100% од примарните контролни точки (за применливите);
- ≥95 % од секундарните контролни точки (за применливите); и
- што е можно повеќе препораки за кои нема дефиниран минимум (ова значи дека дури и ако немате исполнето ниту една препорака, а сте ги исполниле наведените проценти на примарни и секундарни обврски, можете да добиете сертификат).

Меѓународните тела за заштита на растенијата и безбедност на храната ја опишуваат анализата на ризиците како процес кој се состои од три одделни, но меѓусебно поврзани компоненти И тоа:

1.Проценка на ризиците, 2. Справување со ризиците И 3. Комуникација

Секоја од овие компоненти содржи голем број елементи што се употребуваат во различни фази во процесот, како што е прикажано на графиконот.

Процесот на анализа на ризиците започнува со идентификација и опис на прашањата и проблемите кои се потенцијален ризик за: 1) безбедноста на производот, 2) здравјето на потрошувачите кои го конзумираат и 3) безбедноста на работниците кои го произведуваат.

Идентификацијата е процес на утврдување на приоритети за секое од прашањата, која иницира определување на понатамошни активности што треба да се преземат во согласност со утврдените приоритети.

Процесот на проценка на ризиците е следен чекор. Тој се користи за да се даде одговор на три основни прашања: 1.Што може да се случи?, 2.Колкава е веројатноста тоа да се случи? 3. Што би биле последиците ?

Резултатите од ваквото разгледување на ризиците се проценуваат и се одлучува за активностите потребни за нивно намалување.

Здравјето на човекот, животините и растенијата се приоритет при донесувањето одлуки за справување со ризиците. Ваквите одлуки мора јасно да го дефинираат дејството и врз другите фактори, што се јавуваат како секундарни ризици при справувањето со примарниот ризик.

Компонентата справување со ризиците претставува аналитички процес кој се користи за утврдување на можностите за намалување на ризиците и проценка во поглед на нивната корисност, практичност и влијание. Таа има за цел да го посочи најсоодветниот начин за намалување на ризиците утврдени со проценката.

За време на сите споменати активности неопходна е интензивна комуникација за да се осигура информираност на сите заинтересирани страни, како и нивната помош и вклученост во процесот.

ДЕФИНИЦИИ

Ризик - веројатност за појава на несакана случка (производ или дејство) и јачината на степенот на полседниците од несаканата случка.

Опасност - производ или дејство што може да предизвика несакан ефект.

Анализа на ризици - процес кој се состои од три компоенети: 1. Проценка на ризици, 2. Справување со ризикот и 3. Комуникација.

Проценка на ризици - научна проценка за појавата и јачината на постоечкиот или можен несакан ефект кој се јавува како последица од изложеност на опасност. Процесот се состои од следниве чекори :

✍Идентификација на опасноста - утврдување на познат или можен ефект врз здравјето, поврзан со определена причина во определена ситуација.

✍Опис на опасноста - квантитативна и квалитативна проценка на несаканите ефекти поврзани со опасноста.

✍Процена на изложеноста - квалитативна и квантитативна проценка на степенот на изложеност на опасност во определена ситуација.

✍Опис на ризикот - комбинација од идентификацијата на опасноста, описот на опасноста и проценката на изложеноста, во една целосна проценка за несаканите ефекти за здравјето што може да се појават, вклучувајќи ги и сомнежите при истражувањето.

✍Комуникација - интерактивно разменување на податоци и мислења поврзани со факторите кои предизвикуваат ризици меѓу заинтересираните страни, со цел подобро да се разберат ризиците, прашањата поврзани со нив и одлуките што се носат за спречување на настанатите несаканите ефекти .

✍Справување со ризиците - процес на разгледување на можностите во согласност со резултатите од претходно направената проценка и избор на соодветни мерки за контрола и спречување, ако тоа е потребно.

Во овој прирачник се дадени неколку примери за анализи на ризици, кои се разликуваат како по содржина така и по деталност. Имајте секогаш на ум, дека кога изработувате анализа на ризик не е важен форматот, туку успешноста за идентификацијата на ризиците, нивната класификација и постапувањето по нив.

Размислувајте за можните ризици, не ограничувајќи се само на непосредната средина, туку земете ги предвид и непредвидените фактори.

На пример, при анализа на ризиците за парцела лоцирана на патот од Рафинерија - Скопје до с. Миладиновци, автоматски ќе помислиме дека единствениот ризик за хемиско загадување се издувните гасови од бројните возила. Но, размислете пошироко, дали постои ризик од автопатот да излета цистерна со хемикалии, нафта со оглед на нивната голема фреквенција, и да ја загади парцелата? Теоретски да, иако веројатноста од ваков настан е мала, последиците би биле големи и би значело ем губење на родот, ем понатамошна неупотребливост на парцелата.

Секако, многу не може да се направи за да се отстрани овој ризик и да се санираат последиците од него, но суштината на примерот е дека земјоделецот треба да демонстрира знаење и аналитичко размислување при идентификацијата на ризиците, како и креативност при изнаоѓање на превентивно и корективно решение.

Размислете какви превентивни и корективни мерки би можеле да преземете во дадениов пример?

ИЗРАБОТКА НА АКЦИСКИ ПЛАН

Важен дел од потребното документирање при сертификацијата во кое треба да вложите доста труд е планирањето на активностите, односно изработката на Акциски планови.

Запомнете! Нема ништо сложено околу изработката на Акциски план, бидејќи тој е алатка за решавање на проблемите, која буквално претставува патна карта која ве води низ процесот на планирање. Основен елемент во креирањето на акциски план е дефинирање на проблемот, односно целта, додека од планирањето ќе произлезат активностите и распоредот, кои пак даваат реална претстава за времето кога може да ги постигнете очекуваните цели.

За изработка на добар акциски план првенствено потребни ви се информации и секако детаљна анализа на собраните информации. Следен чекор е разгледување на можностите за решавање на еден определен проблем и определување резервни планови, односно резервни опции. Ваквите планови содржат можни (прифатливи) решенија за проблемите и целите што сакате да ги постигнете.

Алтернативните планови треба да ги испитаат и разјаснат улогите на другите методи, активности или лица кои би можеле да помогнат, но секако не како ваш прв избор при решавањето на проблемот. Исто така земете ја предвид и евентуалната опозиција која се спротивставува на вашите планови (соседот, партнерот, некој од вработените итн.) и активностите, идеите и аргументите со кои би го образложила вашиот приоритет, и евентуално, би ја победиле ваквата опозиција.

Доброто планирање треба да вклучува временски рокови и крајни рокови. Роковите даваат мотивација за да продолжите со работа до решавање на проблемот. Тие исто така, поставуваат граници на вашата подготвеност да чекате до завршувањето на определена активност или до добивањето одговор. Поставените временски граници ги изнесуваат во преден план вашите предвидени, алтернативни и резервни планови.

Елементи на планот

На почеток напишете кратка изјава за проблемот што сакате да го решите. Иако ова изгледа како повторување на проблемот, изјавата е добар потсетник кој ви ги фокусира мислите во случај да скршнете од проблемот.

Одлучете што сакате да постигнете и кое е идеалното решение за вашиот проблем, бидејќи една од најголемите пречки е да бидете нејасни за тоа што сакате да го постигнете.

Воспоставете соработка, која значи имање заедничка визија, неопходна експертиза, отворена комуникација и тимска работа. Акцискиот план е работен документ кој ја предводи соработката, бидејќи определува ШТО ќе биде сторено, КОЈ ќе го стори тоа и КОГА. Планот опишува и КАКО ќе знаете дали активностите го постигнале саканиот резултат.

За секоја цел на акцискиот план опишете:

- Активност/задача;
- Кој ќе биде одговорен за задачата;
- Период за извршување на задачата/кога ќе започне акцијата;
- Ресурси што ќе бидат потребни за извршување на задачата;
- Како ќе знаете кога задачата е завршена;
- Како ќе биде проценета ефективността.

Разгледајте го акцискиот план со соработниците и внесете ги основните елементи:

- Насловна страна: вклучува име на проектот, листа на партнери и време за извршување на проектот.
- Изјава за визија: поставете ја на првата страна како потсетник за целите и стратегиите на планот.
- Цели: поставете ја јасно целта. Ако направите некоја измена, за секоја нова цел направете посебен план кој ќе ги раздвои одбраните стратегиите.
- Стратегии: опишете ги чекорите кои ќе ги преземете за извршување на заедничките цели. Стратегиите даваат целосна насока и совет за целите и визијата на тимот.
- Одговорност: наведете кој (индивидуално или група) е одговорен за секој дел од проектот. Определете временски распоред за извршување на задачите и лице кое ќе биде известно штом задачата ќе биде завршена.
- Лоцирање на средства: наведете кои ресурси (луѓе, време или средства) се потребни за извршување на секоја задача. Овој чекор во акцискиот план дава информации кои се потребни за креирање на буџетот.
- Проценка: креирајте план за проценка на резултатот. Проценката се однесува на прашањата: Дали го правиме она што сакаме да го правиме?, и Дали ги исполнуваме планираните резултати?

Вклучете ги во планот сите промени и бидете сигурни дека ја разгледувате последната верзија од акцискиот план. Осигурајте се сите да знаат дека ова е документ кој може (и треба) да биде ревидиран.

Користете го акцијскиот план како водич. Основниот акциски план е потсетник за визијата и целите, како и проверка на напредокот според утврдената временската рамка. Тој ве одржува посветени на задачите, осигурува дека потребните ресурси за задачите се на располагање и предвидува идни активности. Без акциски план ќе ви недостасува потребниот фокус.

Започнете со преглед на задачите кои требало да бидат завршени. Завршете со следни чекори и бидете сигурни дека сите знаат кој за која задача е задолжен и кога задачите треба да бидат завршени.

Ако некој постојано не ги завршува работите, треба да се разговара со него за да се определат проблемите, како и краткорочните и долгорочните решенија затоа.

За да се испланира и прикаже напредокот во остварување на акцискиот план, поставете мерливи и реални

цели. Овие цели треба да бидат насочени кон резултатите и директно поврзани со визијата на проектот. При воспоставувањето на овие мерки, одредете како ќе се собираат и анализираат информациите, земајќи го предвид следново:

По колку време очекувате резултати?

Дали е тоа во предвидената временска рамка/рамки?

Која е единицата за анализа?

Дали имате пристап (или ќе добиете пристап) до потребните информации?

Како ќе бидат зачувани податоците и колку долго?

Кое е нивото на потребните ресурси за да се соберат информациите?

Дали е тоа разумна и достапна цена за придобивката која врзува одредена мерка?

Кој може да помогне при собирањето податоци?

Кој го има потребното искуство да ја направи проценката?

Соберете основни информации пред почетокот на проектот. Овие податоци можат да бидат споредени со резултатите по завршувањето на проектот, а исто така може да се употребат за благовремено пренасочување на проектните активности.

Ова упатство ви помага да ги опфатите сите важни аспекти на планот и да донесете соодветни одлуки за почеток на вашите активности. Сега можете да започнете со креирање на сопствен акциски план, користејќи ги дадените примери како водич.

Пример 1

Акциски план за подобрување на безбедноста на фармата

Временска рамка: 02.04.2011 - 20.01.2012

Одговорен: Работна група 1 (Петко Кировски, Доне Паласев, Јадранка Гицова итн.).

Одговорности: Да се организира исполнување на планот од работната група и да се поднесе извештај до управителот Стојан Крстев, по што ќе следи давање на изјава за јавноста.

Стратегија	Акција	Одговорен	Кога	Очекуван резултат	Постигнат резултат
Работа со механизација (Намалување на можност за судар или повреда при движење на механизацијата низ фармата)	Означување на патеките на движење	Зоран Трајков	15 април 2011	Патеки од/до магацинот се означени	Само патеките кон магацинот се означени
	Поставување знаци на објектите	Зоран Трајков	20 април 2011	Видиво поставени знаци	Знаците се соодветно поставени

Пример 2

Цел: Воведување на ГЛОБАЛГ.А.П стандардот во Здружението АГРОС во производството на пиперки.			
Стратегија за унапредување: Собирање релевантни информации за соодветствување со барањата на стандардот и имплементација на активности во соработка со консултанти од ГИЗ.			
Акции/Чекори	Одговорности	Потреби	Временски рок
<i>Што треба да се направи?</i>	<i>Кој ќе го направи?</i>	<i>Луѓе, пари, материјали?</i>	<i>До кога (ден/месец/година)</i>
1. Да се обезбедат критериумите на стандардот (чек-листа)	1. Управниот одбор	1. Претставник на УО, 3 000 денари, фотокопир	1. Крај на февруари 2011
2. Да се најдат дополнителни информации (техничка помош) и да се пренесат до членовите	2. Управниот одбор, консултант од ГИЗ	2. Претставник на УО, еден консултантски месец (300 евра), 5 обуки, 4 000 листа хартија, 200 брошури, фотокопир	2. Средина (15-ти) на март 2011
3. Да се состави потребната документација и да се поднесе пријава за сертификација	3. Земјоделците, членови на здружението, УО	3. Хартија, компјутер, машина за пишување, печат на здружението, фотокопир, папки, фотоапарат, 400 евра/ член итн.	3. Крај на јуни 2011
4. Да се извршат неопходните промени во работењето	4. Земјоделците, членови на здружението	4. Полици, контејнери, катанци, подвижни тоалети, нова прскалка, обуки, мерна опрема, заштита опрема, гајби, детергенти, телефон, кутии за прва помош, хартија, огради, знаци, 500 евра/ член на здружението итн.	4. Крај на август 2011
5. Да се изврши внатрешна контрола	5. Назначениот внатрешен инспектор	5. Определен внатрешен инспектор, чек-листа	5. Средина на септември 2011
6. Да се изврши инспекција за сертификарање	6. Овластениот инспектор	6. Овластен ГЛОБАЛГ.А.П инспектор, 500 евра	6. Крај на септември 2011
Показател за успехот: (Како ќе знаете дека напредувате, кои се показателите?) Зголемување на бројот на позитивни одговори во прашалникот за самоинспекција.			
Проценка: (На кој начин ќе утврдите дека сте ја постигнале целта?) Успешна сертификација.			

МОДУЛ ЗА СИТЕ ФАРМИ - АФ

ИСТОРИЈАТ И УПРАВУВАЊЕ СО ЛОКАЦИЈАТА

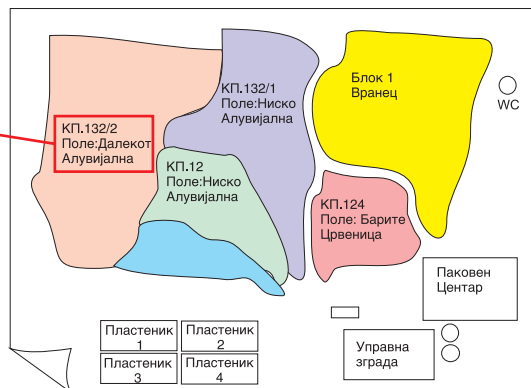
АФ 1 Една од клучните карактеристики на одржливото производство е континуираната интеграција на специфичното знаење за локацијата и практичните искуства во планирањето и за идните активности. Овој дел е наменет да осигура дека земјиштето и објектите кои се основа на земјоделството, се управуваат соодветно и овозможуваат безбедно производство на храната и заштита на животната средина.

АФ 1.1 Историјат на локацијата

1.1.1

Дали има воспоставено референтен систем (систем на ознаки) за секоја парцела, поле, овоштарник, двор, стакленик/пластеник, сточарски објект или друга локација која се користи во производството, означен на планот на фармата, или на карта?

Соодветствувањето вклучува визуелна идентификација во форма на физичка физичка ознака/знак (за секое поле, овоштарник, стакленик или сточарски објект), или план/мапа која соодветствува со системот за идентификација. Не Н/А

Потребно е да се означат парцелите за инспекторот да може лесно да ги лоцира и идентификува при сертификацијата. Секоја парцела и секој приружен објект треба да бидат означени со карактеристичен знак.

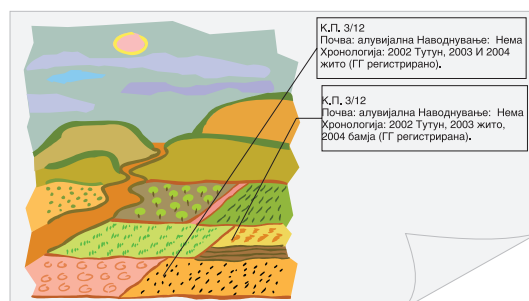
Користењето карта од катастар или груба, рачно нацртана карта и означување на секоја парцела со табла, е најпрактичен метод. На картата можете да го внесете и видот, карактеристиките на почвата, како и други специфичности (пат, река, вегетација) за полесно препознавање.

1.1.2

Дали е воспоставен систем за записи за секоја производна единица или друга област/локација која дава информации за минатитото сточарско/рибарско производство или други земјоделски активности на тие локации?

Тековните записи мораат да дадат преглед на историјатот за целото ГЛОБАЛГ.А.П регистрирано производство, за сите производни локации. Не Н/А

За евиденција на карактеристиките на секоја парцела во состав на фармата и преземените агротехнички мерки користете го образецот 4.2 или водете производствен дневник ако информациите не се прилежуваат во други записи за производството.

АФ 1.2 Управување со локацијата

1.2.1

Дали постои анализа на ризиците при првата инспекција, за сите регистрирани производни локации? При последователните инспекции, дали постои анализа на ризиците за новите производни локации и на постојните локации ако ризиците се промениле (вклучително и земја под наем). Дали анализата на ризиците покажува, дека локацијата е погодна за производство, од аспект на безбедност на храната, животната средина и здравјето на животните, каде што е применливо?

Потребна е анализа на ризици при првата инспекција, за да се утврди дали локацијаата е погодна. Анализата на ризици мора да биде ревидирана годишно и да ги зема предвид ризиците што се промениле и новите производни локации. Анализата на ризици мора да се однесува на историјатот на локацијата и влијанието на активностите на соседните посеви и животната средина (види ги специфичните информации кои мора да бидат опфатени).

1.2.2

Дали е направен план за управување кој ги утврдува активностите за намалување на ризиците идентификувани во анализата на ризици од точка 1.2.1?

Планот за управување ги опфаќа ризиците идентификувани во анализата од точка 1.2.1 и дава оправдување, дека предметните локации се соодветни за производство.

Изработете документирана анализа на ризиците, односно за опасностите за безбедноста на храната на локациите на кои веќе се произведува, или ризиците кои можат да произлезат од користењето на новите производни локации. Воспоставете план за управување, односно стратегија за нивно намалување, која ја обработува секоја идентификувана опасност во анализата на ризици, според следниов пример:

Ризик	Веројатност	Вид на опасност	Последици/Приоритет
Претходни култури: Жито, Пченка			
Прекумерна употреба на пестициди	Мала	Хемиска	3
Присуство на болести, плевел и штетници	Мала	Н/А	3
пр. одгледувачите на памук употребуваат многу хербициди кои оставаат резидуи (остатоци од хербициди) што може да има долгорочни ефекти во понатамошното одгледување на житни култури и други растенија.			
Индустриска или воена употреба. Нема, секогаш било земјоделско земјиште			
Загадување со нафта и сл.	Нема	Хемиска	3
пр. ако претходно имало возен парк, може да има значително загадување со нафта.			
Структурна соодветност за саканите насади: Алувијална почва (многу ситен прав)			
Проблеми со задржување на пестициди	Мала	Хемиска	3
Производите лесно стануваат нечисти	Мала	Физичка	3
Можност за поплави и/или ерозија: Мала можност за поплава, нема можност за ерозија (рамна површина)			
Лизгање на земјиштето	Нема	Физичка	3
Поплава	Средна	Микро, Хемиска	2
Треба да се одреди дали има или би можело да има неочекувани загуби на горниот слој од почвата што може да влијае на родот и на свлекување на земјата и водата.			
Безбедност на лицата што работат со машини: Рамна површина			
Превртување на трактор	Мала	Физичка	3
Камења во почвата	Мала	Физичка	3
Квалитет на водата за наводнување: Водата се добива од бунар (1 категорија)			
Контаминација (загадување) од водата за наводнување	Мала	Хем. Микроби.	2
Треба да се направи хемиска и микробиолошка анализа во лабораторија која има воведено ИСО 17025 или еквивалентен национален стандард.			
Достапност на водата за наводнување: Бушотината значително го намалува капацитетот во лето, кога се користи реката.			
Сушење на посевот	Мала	Н/А	2
Во овој случај потребна е анализа на водата од реката, иако се користи само повремено.			

Размислете за проширување на листата на ризици со следните прашања:

Внатрешни фактори:

1. Проблеми со прашина, чад и бучава, која е предизвикана од земјоделската механизација, 2. Контаминација на локацијата низводно од истекување на мил и хемиско супстанции, 3. Распрскување, 4. Инсекти привлечени од растенијата и нивниот отпад.

Надворешни фактори:

1. Чад, пареа и прашина од соседните индустриски или транспортни инсталации, вклучувајќи многу прометни патишта, 2. Истекување на мил и хемиски истекувања од узводните земјоделски работи, 3. Напад од штетници од соседните ниви, природни или одржувани области, 4. Кражби од жителите од соседните населби, 5. Околни земјоделски активности, 6. Достапност на соодветен транспорт до пазарите, 7. Достапност на соодветна работна рака, 8. Достапност на репроматеријали.

ПЛАН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ОПАСНОСТИТЕ НА ПРОИЗВОДНИТЕ ЛОКАЦИИ

1. ПОПЛАВА

Поради средно големата веројатност за поплави од блиската река, која би имала голем ефект врз производството, ќе се преземат следниве мерки: Долгорочен план: проширување на коритото, ископ на коритото, изградба на насип. Среднорочен план: Мониторинг и превенција на стеснувањето на коритото низводно од парцелата. Во случај на зголемување на ризикот за поплава ќе се преземат следниве мерки: Ископ на јаз за дренажа на водата, чистење на коритото од дрвја и гранки кои го намалуваат протекот, по повлекување на водата меѓуредова култивација на површината итн.

2. КВАЛИТЕТ НА ВОДАТА ЗА НАВОДНУВАЊЕ

Поради малата веројатност за нарушување на квалитетот на водата за наводнување (бушотината) и можноста за нарушување на квалитетот на алтернативниот извор за наводнување (реката), на долгорочен план ќе се изврши пролабучување на бунарот, со што ќе се зголеми капацитетот и ќе се задоволат сите потреби за наводнување. Во случај на зголемување на ризикот од нарушен квалитет на водата во бушотината, ќе се користи реката со претходна лабораториска анализа на водата, а во случај на негативен лабораториски резултат ќе се користи наводнување со цистерни.

ЧУВАЊЕ НА ЗАПИСИ И ВНАТРЕШНА САМОИНСПЕКЦИЈА/ ВНАТРЕШНА ИНСПЕКЦИЈА

Важните детали за земјоделските активности треба да се запишуваат и да се чуваат.

АФ.2

Производителите се должни да ги чуваат записите две години. Најмалку три месеци од датумот на првата инспекција или од денот на регистрација.

Новите апликанти мора да имаат целосни записи за секоја локација опфатена со регистрацијата, со сите земјоделски активности поврзани со ГЛОБАЛГ.А.П.

За сточарско производство записите мора да бидат за најмалку една ротација пред првата инспекција. Не Н/А

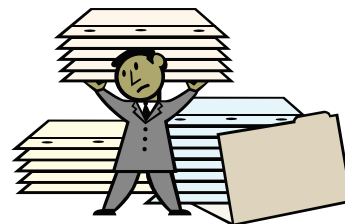
Дали сите барани записи за време на надворешната инспекција се достапни за две години наназад или подолго, ако тоа се бара специфично?

2.1

При првата инспекција на производ/и под ГЛОБАЛГ.А.П. должни сте да поседувате документација (документи и записи) за производните активности на производот кој се сертифицира, од последните три месеци или од моментот на претходната регистрација.

На пример, ако сакате да сертифицирате грозје за време на бербата која започнува во септември, а сте закажале инспекција на 10-ти септември 2011 г., при инспекцијата треба да ја покажете документацијата од претходните три месеци, односно од 10-ти јуни.

По првата регистрација и добивањето на сертификатот, ако сакате да го одржите сертификатот во следните години, вашата документација треба да содржи документи од претходните две години, односно гореспомнатата евиденција од 10-јуни 2011 г., треба да ја поседувате до 10-јуни 2013 г.

Документ - медиум што содржи некаква информација (хартија, електронски запис, фотографија и др.). Документот може да биде комбинација од различни видови медиуми (прирачник, постапки, анализи на опасности, планови и др.).

Запис -објективен доказ за спроведена активност или постигнати резултати (на пр. за евиденција на производните активности - прскање, губрење и др.).

Треба да се воведат и да се одржуваат записите за да се обезбеди доказ за исполнување на барањата на стандардот.

Записите се водат на однапред предвидени обрасци или во слободна форма. Записите во слободна форма задолжително мора да ги содржат елементите: име на записот, датум, место, кој ја извршил активността, кој го водел записот, на која парцела е извршена контролата на активността и кој го одобрил записот.

2.2

Дали производителот презема одговорност да спроведе најмалку една внатрешна самоинспекција, или групата на производители да спроведат една групна внатрешна инспекција годишно, според ГЛОБАЛГ.А.П стандардот?

Има документиран доказ дека:

Опција 1: внатрешна самоинспекција под одговорност на производителот е направена;

Опција 2: внатрешна инспекција на секој член од групата и контрола на Системот за внатрешно управување со квалитет (QMS) се направени под одговорност на групата производители. Не Н/А

Сертификацијата на ГЛОБАЛГ.А.П. се врши според официјална листа за проверка, на која земјоделецот дава одговори (приложува документ, одговара усно или докажува визуелно и практично), врз основа на што сертифицикаторот оценува дали и до кој степен земјоделецот, групата земјоделци или земјоделското претпријатие соопштува со барањата на стандардот.

Пред да започне сертификација, земјоделецот или земјоделското претпријатие се должени најмалку еднаш пред првата сертификација, а потоа и најмалку еднаш годишно, да направат внатрешна инспекција, користејќи ја листа на ГЛОБАЛГ.А.П за проверка на сопственото производство.

При внатрешната инспекција кај групите производители се врши контрола на Внатрешниот систем за квалитет (QMS) според соодветна ГЛОБАЛГ.А.П листа за проверка, како и стандардна инспекција на секој од производителите во групата.

Извештајот од внатрешната контрола(и) треба да биде достапен при надворешната инспекција, на барање на инспекторот. Тој треба да биде комплетиран, со оценка за сите примарни и секундарни барања, како и препораките и да содржи податоци за: идентификација на земјоделецот, групата земјоделци или земјоделското претпријатие, името на внатрешниот инспектор/и, датумот, производот што се сертифицира, процентот на исполнување на барањата на стандардот и објаснување за секое забележано неисполнување или неприменливост.

2.3

Дали, како резултат на несоодветствувања утврдени при внатрешна само-инспекција или групната внатрешна инспекција, се преземени ефективни корективни акции?

Потребните корективни акции се документираны и имплементирани. Не Н/А

Врз основа на резултатот од внатрешната инспекција и утврдените недоследности со стандардот од внатрешниот инспектор ќе добиете препораки за нивно отстранување.

Преземените мерки за отстранување на недоследностите треба да бидат соодветно документираны за да можете да ги докажете (со документи ако недостасувале, фотографии каде применливо, или пак со повторна посета на фармата).

Надворешната инспекција вообичаено прво ги проверува наодите на внатрешната инспекција и преземените корективни активности.

ЗДРАВЈЕ, БЕЗБЕДНОСТ И БЛАГОСОСТОЈБА НА РАБОТНИКОТ

АФ. 3

Луѓето се основата за безбедно и ефикасно раководење на производството. Работниците, снабдувачите и поддоговарачите се важни за квалитетот на производите и за заштита на животната средина. Обуката и образованието помагаат да се подобри одржливоста и да се надгради социјалниот капитал. Ова поглавје е наменето да осигура безбедно работно место, разбирање и стручност од страна на работниците на нивните задачи, да биде обезбедена соодветна опрема за безбедно работење и соодветна помош во случај на несреќа.

АФ. 3.1

Здравје и безбедност

Пишаната и документирана анализа на ризици може да биде и генеричка (шаблонска) но мора да биде соодветна на условите на фармата. Анализата мора да биде ажурирана (на пр. нова механизација, нови објекти, нови средства за заштита на растенијата, променети практики на култивација итн.). Пример за опасности се подвижни делови на машини, електрична енергија, јак звук, прав, вибрации, екстремни температури, скалила, резервоари итн. Не Н/А

Дали производителот има пишана анализа на ризици за здравјето и безбедноста на работниците?

3.1.1

Размислете за сите потенцијални ризици за здравјето и безбедноста на работниците на фармата и составете логичка рамка на анализата на ризикот, утврдувајќи ги веројатноста и последиците од ризикот.

АНАЛИЗА НА РИЗИЦИТЕ ЗА ОПАСНОСТИТЕ ПО ЗДРАВЈЕТО И БЕЗБЕДНОСТА НА РАБОТНИЦИТЕ

Во текот на секојдневната работа се определени следниве критични точки:

Ризик	Веројатност	Образложение на веројатноста	
Приоритет			
<u>Здравствена заштита при ракување со средствата за заштита</u>			
Употреба на несоодветна опрема	Мала	Опремата е нова и сервисирана	3
Дефект на опремата	Мала	Опремата е нова и сервисирана	3
Непочитување на упатствата	Средна	Работниците се неискусни	2
Труење во магацинот од испарувања	Голема	Несоодветна вентилација	1
Истекување на хемикалии во животната средина	Мала	Резервоарот е 150% поголем	3
<u>Пожар</u>			
Во просторијата за хемикалии	Мала	Просторијата е РФ 30:50	3
Во резервоарот за нафта и масла	Мала	Затворен систем нема контакт со луѓе	3
Неисправност на опремата за гасење	Голема	Опремата е застарена	2
<u>Управување со механизација</u>			
Судар или повреда при движење низ фармата	Голема	Не е насочен сообраќајот	1
Повреда од опремата поради нестручност	Мала	Трактористот е искусен	3
Повреда од опремата поради небезбедност	Средна	Недостасуваат капаци и штитници на фрезата	2
Повреда или труење поради дефект на атомизерот	Средна	Прска во погрешна насока	2
Превртување на тракторот	Мала	Целата фарма е рамна	3
Излетување на камења во почвата при култивација	Мала	Почвата е алувијална (прашинеста)	3
Прашина и чад од земјоделската механизација	Средна	Почвата е алувијална (прашинеста)	3
<u>Домашни животни</u>			
Напад од кучињата во објектот врз работниците	Средна	Кучето ги знае само старите работници	3
Напад од кучињата во објектот врз посетителите	Голема	Кучето е многу агресивно	1
<u>Вода и храна, животни услови</u>			
Труење поради неисправност на водата за пиење	Мала	Водата е од селскиот водовод	3
Труење поради неисправност на водата за хигиена	Мала	Водата е од селскиот водовод	3
Повреда поради несоодветни тоалети	Средна	Штиците на подот се изгниени	2
Труење поради нехигиена во мензата	Средна	Пестицидите се многу токсични	1

Постапките за здравје и безбедност мора да ги обработуваат заклучоците утврдени со анализата на ризици (од точка 3.1.1) и да се соодветни за производните услови. Постапките, исто така, може да вклучуваат упатства и резервни планови за делување при несреќи и кои ги обработуваат утврдените ризици при работата итн. Постапките мора да се ажурираат годишно со измените во анализата на ризици.

Дали на фармата има пишани постапки за здравје и безбедност кои ги вклучуваат ризиците утврдени со анализата на ризици од точка 3.1.1?

3.1.2

Врз основа на утврдените ризици и нивниот приоритет, изработете посебна Постапка за здравје и безбедност или вклучете адекватни механизми во останатите постапки што го обработуваат дадениот ризик (обука, активност или упатство), и/или ја пропишуваат реакцијата при интервенцијата (види пример).

3.12 ПОСТАПКА ЗА ЗДРАВЈЕ И БЕЗБЕДНОСТ НА ФАРМАТА

Намената на оваа постапка е да ги нагласи мерките за здравјето и безбедноста на работниците, земјоделците и посетителите. Постапката се утврдува според наодите анализата на ризици за безбедноста, здравјето и благосостојбата на работниците и се модификува во зависност од утврдените ризици при годишната ревизија на анализата на ризици.

„Облеката и опремата за лична заштита мора да му биде достапна на секој работник или посетител кој посетува место на кое се ракува со опасни супстанции или каде постои опасност. Опремата се одржува чиста и во добра состојба и е предмет на редовна инспекција, според постапката за чистење и одржување.

„Кутиите за прва помош се соодветно опремени и им се достапни на работниците на сите места што претставуваат опасност, како и на тракторите.

„На влезот во фармата, посетителите добиваат инструкции за безбедност и од нив се очекува да се придржуваат кон нив. Соодветни знаци за внимание се поставени на опасните места и кај опасната опрема, утврдени со анализата на ризици. Текстот на знаците за предупредување се пишува на македонски јазик.

„Сите лица што ракуваат со пестициди и со други штетни супстанции, поминуваат посебна обука за безбедно ракување со овие материи. Само лицата што имаат поминато соодветната обука смеат да работат со опасни супстанции.

„Во близина на пестицидите (на оддалеченост од 10 м), постојат услови за миене раце и очи, односно извор на чиста вода.

3.1.3

Дали сите работници добиле соодветна обука за здравје и безбедност?

Работниците мора да демонстрираат стручност во извршувањето на задачите при набљудување на нивната работа. Мора да постојат докази за дадените инструкции и записи од обуките. Производителот може да изведува обуки за здравје и безбедност, ако има соодветни записи и материјали за обука (т.е. не е неопходно обуките да бидат изведувани од надворешно лице). Не Н/А

Во зависност од опремата и опасните супстанции што се користат во производството, наодите на анализата на ризиците и активностите опишани во постапката за здравје и безбедност, составете програма за обука на работниците.

Програма за обука на работници за здравје и безбедност

Обуките, во зависност од бројот на работници и видот на работни задачи, задолжително мора да ги заврши секој работник вклучен во процесот на производство. Утврдете кој е соодветно квалификуван да ја направи обуката според работните задачи и опасностите, идентификувани со анализата на ризици, како и фреквенцијата на која обуките треба да се повторуваат.

Бр.	Вид на обука	Обучувач	Фреквенција
1	Обука за берачи	Производител	на 5 години, нов работник
2	Обука за трактористи	Производител	на 3 години, нов работник
3	Обука за "чорбари" и фумигатори	Производител	на 2 години, нов работник
4	Обука за магацински работници	Консултант	на 3 години, нов работник
5	Обука за коминтенти и поддоговарачи	Консултант	на 2 години, нов работник

Инспекторот врши визуелна проценка на стручноста на работниците, вклучувајќи и интервјуа, при што го одредува степенот на знаење на работниците, видовите и бројот на обуки кои се спроведени. Дополнително, инспекторот ги проверува записите од наведените обуки и материјалите користени за обука ако неа ја направил производителот.

Во евиденцијата отворете досие за секој работник на фармата, во кое ќе ги чувате сертификатите од секоја завршена обука или листите со завршени обуки (образец 12.2).

АФ 3.2 Хигиена

3.2.1

Дали постои пишана анализа за ризиците за хигиена?

Пишаната анализа на ризиците за хигиена и опфаќа производството и животната средина. Ризиците зависат од производите кои се произведуваат и употребуваат. Анализата на ризици може да биде генеричка, но мора да соодветствува на условите на фармата и мора да биде ревидирана годишно и ажурирана при промени. Не Н/А

Размислете и запишете ги сите потенцијални ризици за хигиената на фармата, вклучително и практиките на работниците, расположивите објекти изворите на контаминација. Потоа запишете како контаминацијата може да се превенира и како може да се изврши контрола на превентивните мерки. Исто така, запишете што може да се направи за да се коригира секој од потенцијалните ризици. Види пример.

РИЗИК	ПРЕВЕНТИВНА МЕРКА	КОНТРОЛА	КОРЕКТИВНО ДЕЈСТВО
Микро-биолошка контаминација од страна на берачите.	Воспоставување на соодветна хигиенска постапка. Обука на берачите. Места за миене раце и тоалети при берба.	Проверка на записите за лична хигиена, за тоалети итн. Проверка на знаењето и свеста на берачите.	Непримање на производите. Обука на берачите. Отстранување на берачите.
Контаминација на производите со земја, стакло, метал, дрво.	Адаптирање на бербените практики според условите.	Проверка на записите за хигиена на пакувањето, возилата итн.	Непримање на производите. Обука на берачите. Отстранување на берачите. Ревизија на бербените практики.
Контаминација од животни	Ограничување на пристапот за животните до производните парцели.	Проверка на парцелите за време на плодносењето.	Отстранување на животните, чистење или неприфаќање на контаминирани производите.
Контаминација поради нехигиена на местата за сортирање.	Воспоставување на соодветна постапка за хигиена.	Проверка на записите за хигиена. Контрола на примената на постапки.	Непримање на производите. Обука на работниците. Отстранување на работниците
Застарена анализа на ризици	Годишна ревизија	Контрола на извршената ревизија	Ревизија на анализата

Анализата на ризици мора да се ревидира еднаш годишно и да се ажурира ако има измени во бројот на идентификувани ризици, нивната фреквенција, веројатност или интензитет. На анализата се запишува датумот на последната ревизија, со оглед дека треба да се документира ревизијата, ако веќе не содржи измени во текстот.

Видот на ризиците, начинот на нивна превенција, контролата и корективните дејства, мора да бидат изводливи, реални и лесно објасниви. Не наведувањето на ризици во анализата или нивното игнорирање е автоматско несоодветствување со барањето. Иако оваа точка е секундарно барање, автоматски повлекува несоодветствување на сите постапки и инструкции што се однесуваат на хигиената на работниците и производот.

Инструкциите за хигиена се видно поставен напишани со јасни знаци (слики) и/или на доминантниот јазик на работниците. Инструкциите мора да вклучуваат најмалку:

- потреба за миене раце;
- покривање на оштетување на кожата;
- ограничување на пушење, јадење и пиење (освен вода) на за тоа определени места;
- известување за релевантни инфекции вклучително знаци за болест (повраќање, дијареа, жолтица) и ограничување на директниот контакт на овие работници со производот и со површините што се во контакт со производот;
- употреба на соодветна заштитна облека; Не Н/А

Дали на фармата има документиран инструкции за хигиена за сите работници?

3.2.2

Основните инструкции за хигиена изработен според постапката за хигиена треба да бидат јасни и разбирливи за сите работници.

Одделни барања за исполнување е доволно да се регулираат со посебни знаци, како забрането пушење, додека одредени елементи, како миенето раце и болестите, треба да се обработат со детални инструкции.

Во случај работниците да зборуваат на друг јазик, потребно е инструкциите да бидат на јазик разбирлив за нив.

Ако постои сомнеж за писменоста на работниците, поради што не се во состојба да следат пишани инструкции, потребно е инструкциите да бидат во форма на слики.

Хигиенските инструкции поставете ги видно, на сите места каде работниците можат да дојдат во контакт со загадувачи, на сите места за миене раце и на сите места каде што се ракува со производот.

Дадени се и пишани и усни упатства како почетна обука за хигиена. Сите нови вработени мора да ја завршат оваа обука и да можат да го потврдат присуството. Сите инструкции од точка 3.2.2 мора да бидат опфатени со оваа обука. Сите работници, вклучувајќи ги и сопствениците и менаџерите еднаш годишно мора да присуствуваат на обуката за основна хигиена на фармата.

Дали сите работници на фармата добиле основна годишна обука за хигиена според инструкциите за хигиена од точка 3.2.2?

3.2.3

Ако производителот е доволно стручен и има материјал за обука може сам да ја изврши обуката на вработените. Ако не е стручен, побарајте од субјектите кои се занимаваат со хигиената на производството (Заводи за здравствена заштита, Агенција за храна, консултантски куќи итн.) да извршат обука на работниците кои работат на фармата. Еднаш годишно повторете ја обуката со објаснување на инструкциите за хигиена на сите работници и на менаџментот на фармата.

За документирање на обуката користете го образецот 12.2.

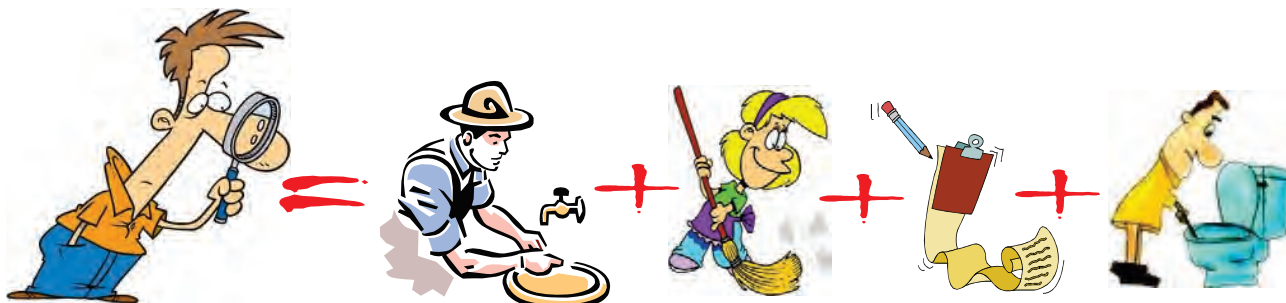
Работниците со релевантни работни задачи демонстрираат компетентност за време на инспекцијата и постои визуелен доказ дека хигиенските постапки се применуваат. Не Н/А

Дали се применуваат постапките за хигиена на фармата?

3.2.4

Барањето се исполнува преку контрола на придржувањето на работниците кон постапката/инструкциите за хигиена.

Најчесто инспекторот ги набљудува работниците при работата, одењето во тоалет, миенето раце, ја проверува употребата на опремата и објектите за хигиена (истрошеност на сапунот, употреба на тоалетната хартија, вода итн.). Го проверува знаењето на работниците за постапката и инструкциите за хигиена, вклучително и кој и кога ги обучил, како и записите од редовната контрола на хигиената, наодите и преземените корективни мерки.

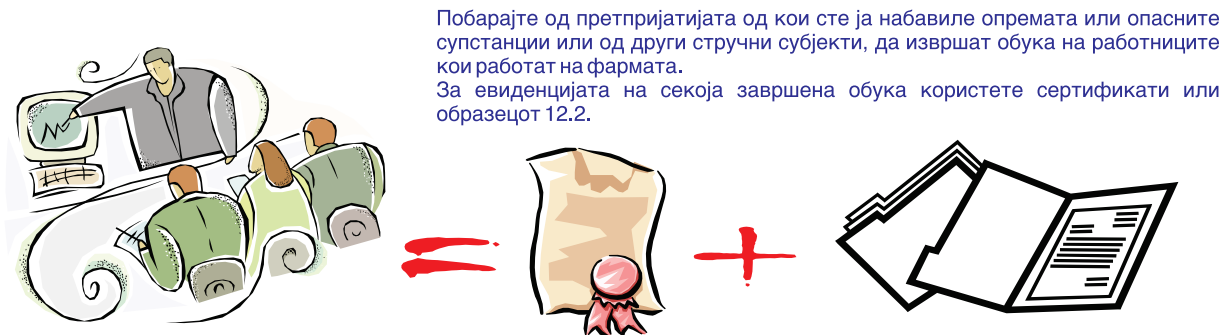
Во постапката за хигиена вметнете механизам за контрола и водење записи, како и механизам за надминување на евентуалните негативни наоди (на пр. работниците што не се придржуваат до постапката, се отстрануваат од објектот или се упатуваат на дополнителна обука).

АФ 3.3	Обуки	
3.3.1	Дали постои запис за одржаните обуки и обучените лица?	Постои запис за одржаните обуки, кој ги вклучува темата на обуката, обучувачот, датумот и обучените лица. Потребен е доказ за присуство на обуката.
3.3.2	Дали сите работници што ракуваат со опасна или сложена опрема или аплицираат ветеринарни лекови, хемикалии, средства за заштита на растенијата, биоциди и други опасни супстанции утврдени со анализата на ризици од точка 3.1.1 имаат сертификати за стручност или друг доказ за квалификација?	Записите мораат да ги идентификуваат работниците што вршат опасни активности и да укажуваат на сертификати од обуки или друг доказ за стручноста на работниците.

Записите за обука треба да бидат во форма на сертификат или листа на која се наоѓа името и презимето односно потписот на работникот, датумот, субјектот што ја извршил обуката и темата на обуката. Иако потпис на работникот не е неопходен за сите обуки (на пр. хигиена), потребно е работникот да може да докаже дека присуствувал на обуката.

Записите оа обуките на работниците што ракуваат со средства (опрема, хемикалии итн.) најдобро е да бидат во форма на сертификат, на која се наоѓа називот на обуката (Пр. Обука за управување и сервисирање на виљушкари), името на работникот, датумот и обучувачот.

Ако обуката ја извршил производителот, во прилог на листата на обучени лица, потребно е да ги имате и материјалите од обуката (програма, презентации, ЦД, итн.) со кои ја докажувате адекватноста на обуката.

АФ 3.4	Несреќи и прва помош	
3.4.1	Дали постојат постапки при незгоди и итни ситуации, видно поставени, и дали сите лица вклучени во активностите на фармата се информирани?	Постапките за дејствување при несреќи мора да бидат трајно поставени на видни локации. Инструкциите мора да бидат напишани на јазикот кој го користат работниците на фармата или со илустрации. Постапките мора да го идентифицираат следното: адреса или референција за фармата, лица за контакт, тековен список со поважни телефонски броеви (полиција, амбуланта, болница, противпожарна служба, пристап до здравствена грижа односно превозно средство, електростопанство, плин и водостопанство). Примери за други постапки што може да бидат вклучени: Локација на најблиското средство за комуникација; Како и каде да се дојде во контакт со медицински служби, болници и други служби за итна помош (Каде се случило? Што се случило? Колку луѓе се повредени? Каков вид повреди; Кој се јавува?) локација на ПП апарат, излези, прекинувачи за струја, плин и вода.

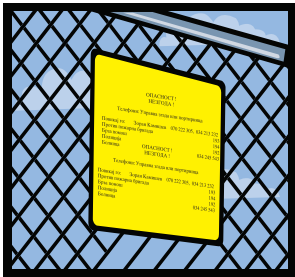
ОПАСНОСТ ! НЕСРЕЌА !

Телефони: Управна зграда или портирница

Повикај го одговорното лице (М.Камев)	034 213 232
Против пожарна служба	193
Брза помош	194
Полиција	192
Болница	034 245 543
Електростопанство	034 212 234
Водостопанство	034 345 678

Работодавецот мора работниците (вклучувајќи ги и сезонските работници) да ги информира за постапките за дејствување во случај на несреќа или опасна ситуација.

Дајте им јасни инструкции на работниците за можните опасности и справувањето со нив и изработете упатство (пишано и/или со илустрации) како во дадениот пример.
Упатствата поставете ги на видно место вклучувајќи ги сите потенцијално опасни локации (складиште за препарати, резервоар за нафта итн.).

ПОСТАПКА

за однесување во случај на пожар

Во случај на пожар, треба веднаш да се спроведат мерки за локализирање и спречување на ширењето на пожарот на следниов начин:

- ☞ Да се исклучи главниот прекинувач за електрична енергија;
- ☞ Да се алармираат вработените и да се пристапи со гаснење на пожарот со помош на опремата со која располагате (ПП апарат, песок итн);
- ☞ ако пожарот ја надмине можноста за контрола, раководителот за гаснење на пожарот, преку телефонскиот број 193 ја алармира противпожарната служба.
- ☞ Противпожарни апарати има во магацинот за хемикалии и покрај влезната врата во објектот за складирање амбалажа.

Трајно поставени и читливи знаци укажуваат на потенцијалните опасности (на пр. јами за отпадоци, резервоари за гориво, работилници, опасни пестициди и хемикалии, рокови за повторен влез итн. Знаците за предупредување мора да бидат поставени на јазикот кој го зборуваат работниците или во форма на илустрации. Не Н/А.

Дали потенцијалните опасности се јасно идентификувани со знаци за предупредување?

3.4.2

Кога е потребно и за да се осигура адекватна реакција за безбедноста, треба да се достапни соодветни информации (на пр. интернет страна, телефонски број, упатства за безбедна употреба итн.).

Дали се достапни совети за безбедност при ракување со супстанции опасни за здравјето на работниците?

3.4.3

За сите опасни материи што се користат на фармата, мораа да постојат информации за нивна употребата и начините на дејствување, во случај на повреда или не сакан директен контакт со нив.

За исполнување на барањето, доволно е на пакувањето од производителите што ги користите да постои упатство за употреба, со објаснување за постапување при несреќи.

За средствата на чие пакување нема вакви информации, потребно е да го чувате упатството во документацијата или да обезбедите пристап до бараните информации во секое време.

Упатствата за употреба и дејствување при несреќи и опасните супстанции (токсични хемикалии и производи за заштита на растенијата, корозивни супстанции итн.) кои се користат на фармата чувајте ги во документацијата и вклучете ги во материјалите за обука за здравје и безбедност.

Комплетни и редовно одржувани кутии за прва помош, во согласност со националните препораки, мора да се достапни и на располагање во објектите (трактор, возило) или во близина на местото на работа.

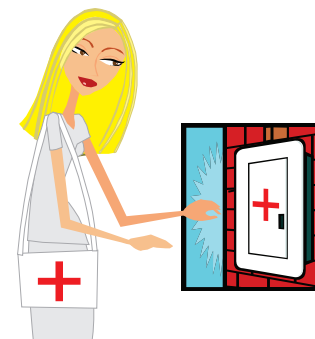
Дали кутиите за прва помош се поставени во објектите и во близина на местото каде се работи?

3.4.4

Во или во блиску до сите објекти и/или опрема што претставува потенцијална опасност за работниците (во тракторите, складиштето за препарати, виљушкарот итн.) поставете јасно означени кутии за прва помош.

Онаму каде што постои можност за кражба или при работа на отворено, дозволено е да се носи пренослива кутија за прва помош, или во превозното средство.

Кутиите за прва помош треба да бидат соодветно опремени, вклучувајќи: завој, триаголна марама, безопасни игли, ножици, фластер, дезинфекциско средство, стерилни гази, упатство, прашок за рани итн.

Најмалку едно лице, обучено за прва помош (во последните 5 години), мора да е присутно на фармата, кога се изведуваат потенцијално опасни работи. Се препорачува едно лице да биде обучено за прва помош на секои 50 работници на фармата.

Дали на фармата постојано има соодветен број (барем едно) лица обучени за давање прва помош кое е присутно секогаш кога се работи?

3.4.5

Барањето на критериумот се однесува на потребата во секое време на работа да има присуство на барем едно лице на 50 работници кое е обучено и способно да пружи прва помош.

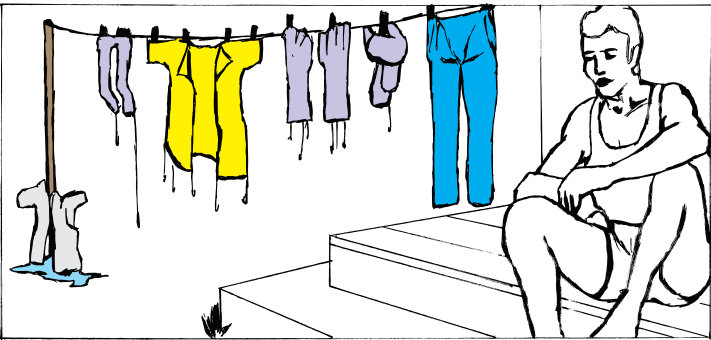
Од надлежните субјекти за обука за прва помош (Завод за здравствена заштита, медицински установи, Црвен крст итн.), побарајте да извршат обука на дел од работниците на фармата.

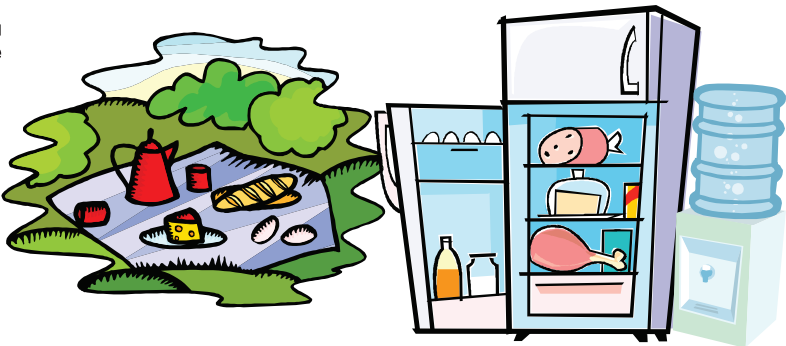
Ова барање треба да вклучи опција за повторување на обуката во случај да има замена на обучените работници.

Првенствено, спроведете обука на работниците што се најчесто на фармата и што имаат во близина кутија за прва помош и можат брзо да се движат (трактористи, надзорници, дистрибутери итн.).

При изведувањето на работата во смени, внимавајте во секоја смена да има по едно лице обучено за пружање прва помош.

АФ 3.5	Заштитна облека/опрема
3.5.1	Дали работниците, посетителите и поддоговорачите се опремени со соодветна заштита облека, во согласност со законските прописи или со инструкциите на овластените лица? Комплети со заштитна облека во согласност со законските прописи или инструкциите на овластените лица, се на располагање, се достапни, се користат и се во добра состојба. За да биде соодветно со барањето, треба да го има следното: гумени чизми или други соодветни обувки, водоотпорна облека, заштитни мантили, гумени ракавици, маски за лице со респиратори (филтри), заштита за очи и уши, појаси за спасување, каде е применливо, според потребите и активностите на фармата.
	Со оглед на ризикот што го носи работата, работодавачот (вклучувајќи го и земјоделецот кој работи со семејството), задолжително мора да им обезбеди на работниците заштитна опрема соодветна на работната задача. На пример при нанесувањето на пестицидите задолжителна е употребата на заштитни маски (со променлив филтер за заштита од пестициди) мантил, ракавици, чизми и очила за прскање. Употребата на механизација (трактор со кабина и филтер за воздух) може да замени дел од опремата при нанесување на средствата за заштита на растенија. Секое задолжување на работниците со опрема треба да се документира, за да можете да го докажете. Критериумот наложува земјоделецот да докаже дека се грижи за здравјето и состојбата на сите работници вклучени во производството. Отука, производителот мора да биде во состојба документирано да докаже дека им е поделена заштитната опрема на работниците. При инспекцијата инспекторот ќе ја провери и состојбата и користењето на опремата. Новата неупотребена опрема или оштетената и неупотреблива опрема, претставуваат несоодветствување со барањата на стандардот. Неупотребата на издадената опрема не е директна причина за несоодветствување во изолирани случаи, но одобрувањето и поттикнувањето на ваква практика од страна на работодавачот, е.
3.5.2	Дали заштитната облека се чисти по употребата и се складира на начин кој оневозможува контаминација на личната облеката? Заштитната облека е чиста и распоредот за чистење е адаптиран на начинот на употреба и на степенот на потенцијална контаминација. Чистењето на заштитната облека и опрема вклучува одделно перење од приватна облека; миене на ракавиците со повеќекратна употреба пред вадењето; нечистата или оштетена опрема и истрошени филтри мораат соодветно да се отстранат; опремата за една употреба (ракавици, наметки) мора да се отстрани по употребата; целата заштитна облека и опрема, вклучувајќи и филтрите за маските, мора да се складира надвор од магацинот и физички одвоено од другите хемикалии кои можат да ја контаминираат. Не Н/А
Во зависност од видот на облеката и заштитната опрема што се користи на фармата, изработете соодветна постапка и инструкции за чистење (перење или четкање) и одржување на облеката и заштитната опрема (промена на филтри, проверка за целост итн.). Во зависност од видот на употребуваните средства за заштита, начинот на нанесување и фреквенцијата на користење, определете го распоредот и методот на чистење. Постапката или инструкциите поставете ги во просторијата каде што се чува облеката или заштитната опрема и во просторијата каде што се преоблекуваат работниците.	
	Постапка за чистење на заштитната опрема »Задолжени за спроведување на оваа постапка се работниците на кои им е издадена заштитната облека. »Ако опремата за време на работата се извалка со корозивни средства се прекинува со работа, опремата се заменува а нечистата облека се дава на перење. »По завршување на работата, се врши проверка на облеката за евентуално нејзино оштетување и контаминација со средства за заштита. »Валканата облека со прашаци, се чисти со темелно четкање и се проветрува најмалку 6 часа. Валканата облека со раствори и течности се пере (рачно или машински) пред повторно да се употребува. »Сите делови од заштитната опрема се чистат и мијат со ладна вода и се складираат во ормари во соблекувалната. »По потреба се води регистер за проверка на опремата и нејзина замена.
Поради опасност од контаминација, односно впивање на испарувања од средствата за заштита на растенијата, забрането е облеката и заштитната опрема да се чува во магацинот за пестициди. Чувањето во просторија со други хемикалии е дозволено, само ако тие се физички одделени и ако не постои опасност од контаминација преку допир и испарувања.	

Благосостојба на вработените		АФ 3.6
На располагање е документација која укажува дека е именуван член од раководството кој е одговорен да обезбеди соодветствување и примена на постоечките национални и локални правила во врска со работите поврзани со здравјето, безбедноста и благосостојбата на работниците. Не Н/А	Дали е определен член од раководството кој е одговорен за здравјето, безбедноста и благосостојбата на работниците?	3.6.1
Со интерна одлука определете еден член од претпријатието или домаќинството кој ќе биде задолжен за работниците, вклучувајќи ги и сезонските работници. Одлуката документирајте ја во евиденцијата, а името на задолжениот поставете го на видно место.		
Записите покажуваат дека грижата за здравјето на работниците, безбедноста и благосостојбата се забележува во записниците од состаноци кои се организираат и одржуваат најмалку еднаш годишно помеѓу раководството и работниците. На состаноците се разговара отворено (без заплашување или страв од казнување). Од инспекторот не се бара да дава оценки и мислења за содржината или резултатите од таквите состаноци.	Дали тековно се одржуваат состаноци за разговор помеѓу вработените и раководството кои подразбираат двонасочна комуникација?	3.6.2
	На секој состанок со работниците, вклучувајќи ги и сезонските работници на кој се дискутира за безбедноста и здравјето на работниците, водете записник во кој ќе ги потенцирате забелешките и барањата на работниците. Поставете кутии за поплаки и пофалби во кои работниците ако се плашат да настапат директно, би можеле анонимно да го произнесат својот став. Записниците документирајте ги во евиденцијата.	
Услови за мење на раце, пивлива вода, место за чување на храната и место за јадење мора да бидат достапни за работниците.	Дали работниците имаат пристап до чисти места за складирање на храната, определени места за јадење, одмор, услови за миене раце и пивлива вода?	3.6.3
Работниците мора да имаат пристап до соодветни услови за јадење и пиење, без разлика дали се работи за работа на фармата или на поле. Минимални услови кои треба да се исполнат се: - Место за јадење настрана од местото на работа; - Ако работниците носат сопствена храна, адекватни услови за нејзино чување; - Вода за пиење; - Услови за миене раце пред и појадење; - Услови за собирање на отпадоците по јадењето.		
Населбите/објектите на фармата наменети за работниците на фармата се погодни, имаат сигурен покрив, прозорци и врати и имаат основни услови: пивлива вода, тоалети и одводи. Во случај да нема одводи, прифатливи се септички јами, ако тие се во согласност со локалните прописи.	Дали местата за живеење што се наоѓаат на место на работа, се погодни за живеење и дали ги имаат основните услуги и опрема?	3.6.4
	Барањето се однесува на сезонските работници ангажирани најчесто за берба, кои не потекнуваат од местото на кое се врши работата, па оттаму и живеат во објектите што им ги обезбедува земјоделецот, односно работодавачот. Зашто работниците често живеат во кампови со минимални хигиенски услови GLOBALG.A.P. ги обврзува работодавачите да ги подобрат условите за нивно сместување, во согласност со критериумите за исполнување. Производителот е одговорен само за работниците што престојуваат на територијата на фармата.	

АФ.4	ПОДДОГОВАРАЧИ	
4.1	Кога производителот користи услуги од поддоговарачи, дали сите релевантни информации за нив се достапни на фармата?	Поддоговарачите мора да направат проценка (или производителот мора да ја направи во нивно име) на соодветствување со контролните точки на ГЛОБАЛГ.А.П., релевантни за услугите дадени на фармата. Доказот за соодветствувањето со контролните точки мора да биде достапен на фармата за време на надворешната инспекција. Поддоговарачот мора да прифати дека на овластените ГЛОБАЛГ.А.П. сертификатори им е дозволено, ако се посомневаат, да ја проверат проценката со физичка инспекција. Производителот е одговорен за набљудување на контролните точки што се релевантни за услугите кои ги дава поддоговарачот, преку проверка и потпишување на проценката на поддоговарачот за секоја активност и сезона за која тој е најмен. Каде поддоговарачот е оценет од сертификатор на трето лице, според ГЛОБАЛГ.А.П., производителот треба да побара извештај за оценката кој содржи: 1) Датум на проценката, 2) Име на сертификаторот, 3) Име на инспекторот, 4) Детали за поддоговарачот, 5) Извештај за соодветствувањето со контролните точки. Во случај кога ракувањето со производот го врши поддоговарач сертификаторското тело кое го контролира производителот, мора да ги провери соодветните контролни точки.

Барањето на стандардот дозволува користење на услуги само од поддоговарачи чии активности соодветствуваат со ГЛОБАЛГ.А.П..

За докажување на соодветствувањето, направете проценка на активностите на поддоговарачот според листата за проверка за предметната активност.

На пример: ако користите услуги за фумигација, тогаш проверете ги сите контролни точки, односно дали се водат записи за активната материја и локацијата на третман, дали постои сертификат за стручност, дали се користат дозволени хемиски средства итн. Во договорот со поддоговарачите ставете клаузула со која се дозволува контрола на поддоговарачот при инспекција на фармата.

4.2	Дали сите поддоговарачи и посетители се известени за релевантните постапки за лична безбедност и хигиена?	Има доказ дека постапките за лично здравје, безбедност и хигиена официјално се пренесуваат на сите посетители и поддоговарачи (т.е. релевантните инструкции се на видно место, каде што сите посетители и поддоговарачи може да ги прочитаат).

Истакнете ги правилата за однесување на посетителите на влезот на фармата, односно објектите. За да се осигурате дека тие се прочитани и разбрани од посетителите, правилата за однесување можете да ги ставите во форма на изјава која ќе ја потпише секој посетител на влезот.

Дополнително поставете знаци за предупредување кај секоја потенцијална опасност за посетителите.

П РА В И Л А
за посетителите на фармата

Од страна на посетителите:

- ✗ Не смее да се допираат плодовите;
- ✗ Не смее да се движат без придружба;
- ✗ Не смее да се јаде и пие во објектите за сортирање;
- ✗ Треба да се облече добиениот чист комбенизон и чевли;
- ✗ Не смее да се пуши на целата фарма;
- ✗ Не смее да се внесуваат домашни животни и миленици;
- ✗ Внимавајте на поставените знаци за опасности.

АФ 5	УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАДОТ И СО ЗАГАДУВАЊЕТО, РЕЦИКЛИРАЊЕ И ПОВТОРНА УПОТРЕБА	
АФ 5.1	Идентификација на отпад и загадувачи	
5.1.1	Дали се идентификувани можните отпадни производи во сите области од работењето на фармата?	Целиот можен отпаден материјал на фармата (хартија, картон, пластика, масло, итн.) како и извори на загадување (прекумерно ѓубриво, издувни гасови, гориво, бучава, хемикалии, отпадоци од храна, алги од чистење на мрежите) произведени на фармата, се попишани.

Законската дефиниција на отпад во ЕУ гласи: “Која било супстанција, материја или предмет...што се отфрла или има намера или пак е задолжително да се отфрли” (кутиите од пестициди, силажа, гуми, батерии и масло што се исфрлаат по употребата).

Законската дефиниција за земјоделски отпад во В. Британија гласи: “Отпад од средствата што биле употребувани за земјоделски активности, вклучувајќи градинарство, производство на семенски материјал, млекарство, одгледување и чување стока, користење на земјиштето како пасиште, ливада, расадници и употреба на земјиште за шуми...”.

Во Македонија, според стратегијата за управување со отпад, земјоделскиот отпад се состои од животински измет, мрши животински нус-производи од кланиците и растителни остатоци. Исто така, има отпад од пластика што се создава од раноградинарското производство под пластични покривки и од силажното производство и агрохемиски отпад кој содржи опасни супстанции. Групата на земјоделски отпад главно содржи видови на отпад што може да се рециклираат.

Идентификација на можни отпадни производи на фармата

За време на производниот процес на фармите може да се појават следниве видови на отпадоци:

- Пластични кесини;
- Хартии;
- Амбалажа од хемикалии;
- Растителен материјал од плевене;
- Растителен материјал отстранет заради спречување на ширење на болести ;
- Исчистен плевел;
- Повредени плодови при берба и ракување или изгниени плодови;
- Остатоци од плодовата дршка.

Во зависност од видот на културата која ја одгледувате, дефинирајте ги видовите отпад што ги создава вашето производство.

Во зависност од видот на производството идентификувајте ги изворите на загадување.

Список на извори на загадување во земјоделството

- „Седиментите (талозите, наслагите) настануваат со поместување на земјата при култивирање и при оставањето на земјата без зеленило. Многу токсични материи може да бидат врзани за честички песок или глина, кои како седименти завршуваат во животната средина.
- „Органско ѓубриво (животинско и растително), односно истекувањата може да разнесат патогени микроорганизми (бактерии и вируси).
- „Хранливи материи, како азот и фосфор, ако се аплицирани во поголеми дози и не се искористуваат од растенијата може да се движат со испирање.
- „Пестициди, хербициди и фунгициди може да ја загадат животната средина преку директна апликација, одмивање, ветер итн.
- „Соленоста настанува кога водата со растворени соли се користи за наводнување и одмивање.
- „Нафтени деривати и масла од механизацијата и машинскиот парк.
- „Издувни гасови од грејните тела кај оранжериите и земјоделската механизација.

Акциски план за отпадот и загадувањето

АФ 5.2

Сеопфатен, тековен и документиран план кој опфаќа за намалување на отпадоците, загадувањето и рециклирањето на отпадните материјали е достапен за увид. Контаминацијата на воздухот, почвата и водата мораат да бидат земени предвид, заедно со сите други идентификувани извори.

Дали постои документиран план за избегнување и намалување на отпадот и загадувањето и дали планот содржи соодветни одредби за отстранување на отпадот ?

5.2.1

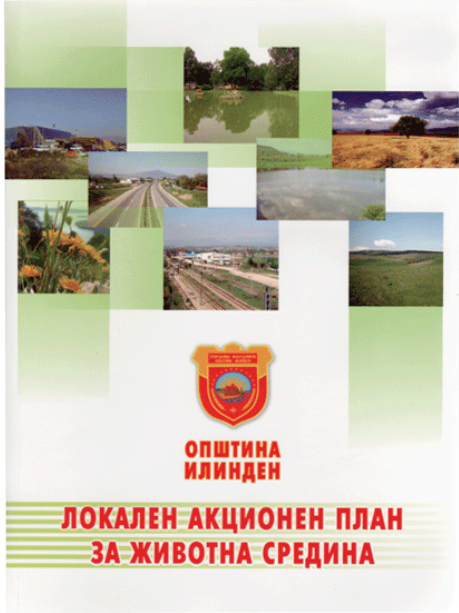
Врз основа на идентификуваните видови отпад и можностите за рециклирање, составете акциски план како во примерот.

Акциски план за рециклирање на отпадот од фармата

По идентификација на видовите отпад кои се создаваат на фармата (пример: точка 5.1) и испитувањето на можностите за рециклирање на отпадот во Р.Македонија, се определуваат следниве активности:

- 1.Складирање на ѓубривото на фармата ќе се врши најмногу до 12 месеци на точно определено место, кое не дозволува истекување. Ќе се користат два метални контејнера, а имајќи го предвид зголеменото производство во следните месеци треба да се набават уште два.
- 2.По изминатиот период од 12 месеци, отпадот ќе се отстрани преку една од подолу предвидените опции.
- 3.Постојат ограничувања на количеството тврди и течни опасни отпади кои можат да се складираат на едно место и поради тоа волуменот на отпад ќе се проценува месечно, откако тој ќе биде складиран на безбедно место и во согласност со прописите.
- 4.Со цел да се овозможи рециклирање, отпадот ќе биде класифициран на четири категории: пластика, хартија, амбалажа од хемиски средства и органски отпад (плевел, плодови, делови од растенија итн.).
- 5.Отпадната пластика ќе се собира и во согласност со договорот со Дамјан Пласт - Радовиш, (договор што теба да се потпише за еден месец), најмалку еднаш годишно ќе се продава за рециклирање.
- 6.Хартијата ќе се собира и продава како стара хартија на отпадот на Комуна на секои три месеци.
7. Амбалажата од хемиски средства ќе биде складирана и отстранувана во согласност со законската регулатива. Пластичните шишиња ќе се третираат како опасен отпад и ќе се вратат на снабдувачот, а хартиената амбалажа која не е во допир со хемикалии како отпадна хартија, ќе се продава за рециклирање.
- 8.Органскиот отпад ќе се компостира за производство на супстрат во согласност со критериумите на ГЛОБАЛГ.А.П.. Палење ќе се врши само на мали количини органски отпад како необработено дрво (палење на другите отпадни материјали, како земјоделска пластика, хартија, картон не е дозволено).

По истекот на времето за складирање (12 месеци) отпадот ќе биде отстранет од фармата или ќе биде повикана соодветна сертифицирана компанија за управување со отпад, која ќе го преземе и отстрани.

5.2.2	Дали целиот отпад е исчистен?	Визуелна проценка дека нема отпад во близина на местата на производство и складирање на производот. Случајни и безначајни количини отпад како и отпад од тековниот работен ден се прифатливи. Целиот друг отпад е исчистен вклучително и истекувањата на гориво.
	Редовно чистете ги производните парцели, објектите и дворот од отпадоци и остатоци од производството и од секојдневните активности. Воспоставете постапка за чистење на објектите и дворните места и вклучете ја во документацијата. Купишта отпад до самата ограда, со оправдување дека припаѓаат на соседот, се смета за несоодветсвување. Логиката е дека ако производителот не е способен да одржи чиста производна и складишна локација, тогаш не е способен да обезбеди примарна хигиена.	
5.2.3	Под претпоставка дека не може да се пренесе болест, дали органскиот отпад се компостира на фармата и дали се користи за подобрување на структурата на почвата?	Органскиот отпад се компостира и се користи за подобрување на структурата на почвата. Методот на компостирање осигурува дека нема пренесување на болести.
	Сите растителни отпадоци може да се компостираат, но за оптимален резултат потребна е добра мешавина на состојките. За ладно или континуирано компостирање соберете материјал во дебелина од 30 см минимум. Оставете доволно простор за дополнување. Со додавање на истуткан картони и одрвенети стебла од растнија, ја подобрувате вентилацијата. Контејнерот може постојано да го надополнувате, со оглед дека масата со време ќе спласнува. Кога ќе се наполни контејнерот, оставете го компостот да созрее две недели и употребете го како губриво. За жешко компостирање, треба да го наполните контејнерот за кратко време. Исецкајте ги состојките и добро измешајте ги. По неколку дена купот е веќе топол на допир. Кога ќе почне да се лади, за една до две недели, превртете го. Купот повторно може да се загрее со влез на нов кислород. Кога ќе престане да се затоплува оставете го да созрее и употребете го. Користете плевел и отпадни растенија, само ако не се видно заболени. Ако плевелот формирал семе ставете го на дното на купот, за топлината да го уништи. Растенија со болести за чие пренесување е потребен контакт со жива материја, се уништуваат при жешко компостирање. Сите сомнителни растенија компостирајте ги во затворена пластична вреќа. По два-три месеца кога деловите на растенија не се препознатливи, може да ги употребите.	
АФ.6	ЖИВОТНА СРЕДИНА И ЗАШТИТА Земјоделството и животната средина се трајно проврзани. Управувањето со дивниот свет и средината се од голема важност, унапредувањето и структурниот диверзитет мож да се постигнат со зголемување на флората и фауната.	
АФ 6.1	Влијание на земјоделството кон животната средина и биодиверзитетот	
6.1.1	Дали земјоделецот има план за управување со дивниот свет и план за конзервација со кој го препознава влијанието на земјоделството врз животната средина?	Мора да постои пишан акциски план кој има цел да ги подобри живеалиштата на животните и да го задржи биодиверзитетот на фармата. Ова, може да биде индивидуален план или регионална активност, ако производителот е опфатен со активност. Активноста треба да вклучува и знаење за ИГП практиките, употреба на хранливи материи на посевите, снабдување со вода, влијание врз другите корисници и заштитените места итн.
	Сите преземени активности, односно поголемиот број исполнети препораки (како спроведување ИГП, правење на анализи пред губрење со вештачки и органски губрива, соодветна употреба на наводнувањето, мерките за спречување на ерозијата, постапувањето со отпадот итн.), ја демонстрираат свесноста на земјоделецот за влијанието на земјоделското производство врз животната средина. Со оглед на карактеристиките на земјоделството во Р.Македонија (мали и расфрлени површини) не постои реална можност за изработка документ за зачувување на дивниот свет кој се однесува конкретно на секоја фарма. Земјоделците за исполнување на овој критериум треба да се осврнат на ЛЕАП (Local Environmental Action Plan - Локален акциски план за животната средина) кој ги дава генералните одредби на регионално ниво за чекорите и обврските на сите субјекти што влијаат врз животната средина. Поверете дали вашата општина има изработено ЛЕАП и побарајте го или во општината или на нејзината интернет страница. Сите интернет страници на општините во Р.Македонија можете да ги најдете на интернет страницата: http://www.zels.org.mk/default.aspx?modules=community Ако постои ЛЕАП за вашата општина, мора да го прифатите и да се однесувате во согласност со препораките и упатствата за земјоделство. Ако не постои ЛЕАП за вашата општина, може да се ориентирувате според препораките од НЕАП (National Environmental Action Plan - Националниот акциски план за животната средина) кој може да го најдете на интернет страницата на Министерството за животна средина и просторно планирање, www.moerpp.gov.mk.	

Постојат јасно видливи активности и иницијативи кои 1) земјоделецот ги презема сам на фармата или преку 2) учество во група која дејствува на полето на заштита на животната средина. Постои обврска во планот за заштита да се направи основна проценка на моменталната состојба, локацијата, кондицијата итн. на флората и фауната, за да се овозможи планирање на активности. Во самиот план за заштита постои јасна листа на приоритети и активности, за да се подобрат флората и фауната, каде е возможно, и да се подобри биодиверзитетот.

Дали земјоделецот зел предвид како може да се подобри животната средина за доброто на локалната заедница и растителниот и животинскиот свет, дали оваа политика е компатибилна со одржливото комерцијално земјоделско производство и дали ги намалува еколошките влијанија од земјоделската активност?

6.1.2

За исполнување на критериумот земјоделецот треба да биде запознаен со активностите за заштита на животната средина во неговата општина и ако постојат, можности, да биде дел од овие активности. Да ги спроведува препораките на фармата и да ги промовира и поддржува во јавноста.

Ако постојат во општината/регионот пожелно е земјоделецот да членува во здруженија и невладини организации кои ја промовираат заштитата на животната средина и биодиверзитетот.

Ако активностите на фармата претставуваат потенцијална опасност за животните, птиците, автохтоните билки итн. (жнеене, палење на стрништа итн.), пожелно е земјоделецот да презема мерки за намалување на опасностите и штетите (пр. во соработка со локалните невладини организации, активисти и доброволци, да провери дали има и да ги премести гнездата со јајца на дивите птици од житото пред жетвата).

Земјоделецот треба да направи проценка на моменталната состојба на живиот свет на фармата, за да може понатаму да го докаже напредувањето во однос на заштитата на животната средина.

При инспекцијата земјоделецот треба да ги посочи активностите предвидени и преземени во согласност ЛЕАП-от или индивидуалниот план, кои придонесуваат за намалување на влијанието на земјоделското производство врз животната средина и зачувувањето на животинскиот и растителниот свет.

Ова барање е од исклучителна важност за земјоделците кои произведуваат во локалитети со ендемски видови и во зони на заштитени подрачја, како што се националните и природните паркови, спомениците на природата итн.

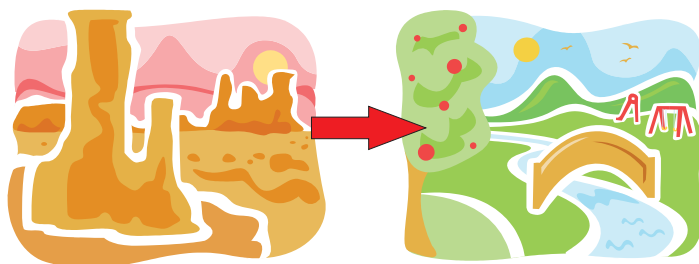
Непродуктивни локации за обработка

АФ 6.2

Каде е возможно треба да постои план за претворање на непродуктивните локации на фармата во области за зачувување на растителниот и животинскиот свет.

Дали се размислува за можноста за претворање на непродуктивните локации (мочурливи места, истрошена земја итн.) во области во кои се конзервираат (зачувуваат) природната флора и фауна?

6.2.1

Според законската рамка на ЕУ и Заедничката земјоделска политика на ЕУ, земјоделците се должни определен процент од површината на вкупното земјиште да го вратат на природата. Најчесто тоа се прави со најнепродуктивните делови на фармата кои најтешко се обработуваат.

За да одговорите на овој критериум, потребно е на површините кои не ги обработувате да овозможите враќање на растителниот и животинскиот свет.

Ова е само капка во морето мерки за заштита на животната средина пропишани од ЕУ, кои земјите членки мора да ги исполнат.

Повеќе за мерките предвидени со Заедничката земјоделска политика на ЕУ можете да најдете на http://ec.europa.eu/agriculture/envir/index_en.htm

Енергетска ефикасност

АФ 6.3

Постојат записи за потрошувачката на струја и земјоделецот е свесен каде и колку енергија се троши преку земјоделските активности. Земјоделската механизација редовно се одржува, заради оптимална потрошувачка на енергија. Употребата на необновливи извори на енергија треба да биде минимална.

Дали земјоделецот може да покаже дека ја надгледува потрошувачката на енергија на фармата?

6.3.1

Земјоделецот мора да докаже дека ја следи потрошувачката на енергија, да покаже свесност за намалување на потрошувачката и користење на обновливи извори на енергија.

Тоа се докажува преку директни и индиректни активности за заштедата на енергија, како:

- ☞ употреба на трактор со големина соодветна на производството,
- ☞ употреба на осветлување со сензорски прекинувачи,
- ☞ користење на сончева енергија за затоплување,
- ☞ користење на механизација која го штеди горивото итн.

ДФ.7	ЖАЛБИ - Управувањето со жалбите ќе придонесе кон вкупно подобрување на производниот систем	
7.1	Дали постои документирана постапка за жалби за прашања опфатени со ГЛОБАЛГ.А.П. и дали постапката осигурува дека жалбите се соодветно евидентирани, разгледани и пропратени, вклучувајќи ги и записите од дејствата што се преземени?	Документирана постапка за обработка на жалбите е достапна и таа овозможува сите примени жалби поврзани со ГЛОБАЛГ.А.П. да бидат примени и разгледани. Постапката ги обработува активностите преземени во врска со добиените жалби. Не Н/А

Формуларот за евидентирање на жалбите треба да ги содржи основните податоци кои овозможуваат евидентирање на пристигнатите жалби.

Жалбата може да ја поднесе кој било работник на фармата, посетител, сосед итн., односно секој кој смета дека постои проблем со вашето придржување кон барањата на стандардот.

Жалбите кои се разгледуваат се однесуваат само на усогласувањето со стандардот. Значи, жалбата од работникот за доцнење на платата или пак од соседот, дека кучето лае во ноќта, не се релевантни.

Но, жалбата од вработените дека опремата за заштита при апликација на средствата за заштита е стара и неисправна или пак, дека аплицирате неевидентирани или недозволените средства за заштита на растенијата треба многу сериозно да ја разгледате.

За да овозможите доставување на жалби поставете најобично поштенско сандаче на кое пишува ЖАЛБИ И ПОПЛАКИ, на место на кое работниците непречено и без страв можат да остават жалбата.

Постоењето на евиденција на жалби без постапка за нивно разгледување и дејствување е без смисла, поради тоа ГЛОБАЛГ.А.П. наложува документирано проследување на жалбите е уредено со соодветна постапка.

Составите постапка за обработка на жалби, која демонстрира свест (вклучувајќи го индивидуалниот земјоделец) за прифаќање на критики и непристрасно оценување/постапување.

Постапката треба да вклучува колективно решавање на жалбите и по можност, учество на надворешни лица во проценката на сериозноста на жалбата и преземените корективни активности.

ПОСТАПКА ЗА ПОСТАПУВАЊЕ ПО ЖАЛБА

„Сандачето за жалби се отвора од страна на управителот најмалку еднаш неделно. Добиената жалба во сандачето за жалби се евидентира во документацијата;

(Жалбата мора да биде достапна на барање на сертификатот).

„По добивањето на жалбата се свикнува Комисијата за разгледување жалби;

(Комисијата не може да се состои од земјоделецот и домашните, туку треба да вклучува независни субјекти, на пример внатрешниот контролор при сертификацијата, одговорното лице за определување на средствата за заштита, претставник од купувачот на производите, или пак земјоделски инспектор. Кога се работи за здружение, обврзувачко е присуството на органите на управата на здружението.).

„По разгледување на жалбата, Комисијата ја оценува како основана или неоснована т.е. релевантна или нерелевантна.

(Оценката на жалбата ќе утврди дали по неа треба да се постапува или не. Некогаш е потребно да се постапи и по неоснована жалба, со цел да се отстрани погрешната претстава која резултирала со жалбата.)

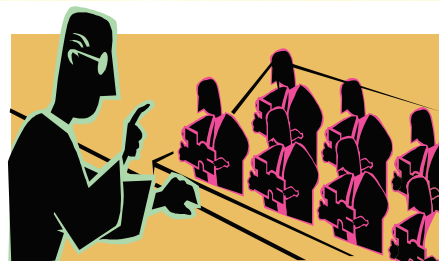
„По оценувањето на жалбата Комисијата дава препораки за понатамошно дејствување;

(Во случај на основаност на жалбата, препораките треба да бидат обврзувачки за производителот и се даваат со цел побрзо да се отстрани проблемот или да се преземат корективни активности.).

„Во случај на непостапување по препораките во определениот рок, комисијата е должна да го извести сертификатот за недоследностите.

ГЛОБАЛГ.А.П. не дозволува да ја прочитате жалбата и да ја ставите во фиока. ако таа е основана, потребно е системот на документирање да докаже дека се преземени соодветни мерки и активности и нив детаљно да ги документира.

Целта на стандардот е да се создаде механизам на корективни мерки кои водат кон постојано подобрување на соодветствувањето и до целосно усогласување со барањата.

ДФ.8	Постапка за враќање/отповикување на производи	
8.1	Дали производителот има документиран постапки за како да отпочне враќање/отповикување на сертифицирани производи од пазарот/купувачите и дали тие се тествани на годишно ниво?	Производителот мора да има пристап до документиран постапки кои ги евидентираат: можните случаи што може да резултираат со враќање/отповикување на производите, одговорните лица за донесување на такви одлуки, механизам за известување на купувачите и ГЛОБАЛГ.А.П. сертификациското тело ако не се работи за санкција издадена од сертификатот, туку за независно враќање на производите) и методите за пополнување на залихите. Производителите мора да ја/ги тестираат постапките еднаш годишно, за да потврдат дали се ефикасни. Можно е и со вежба, но резултатите мора да бидат забележани.

Составете постапката со оперативен план кој се спроведува од моментот кога ќе биде откриен проблем со производот, кој е: потенцијално опасен за здравјето на потрошувачите, ги крши правилата за безбедност на храната на Р.Македонија или на земјата каде што производите се продаваат, или да и наштети на репутацијата на здружението или купувачот.

Функционалноста на постапката мора да се тестира најмалку еднаш годишно преку симулација (вежба) за враќање на случајно избран примерок на испорачани производи. За извршената симулација се пополнува извештај и по потреба се даваат препораки за корективни дејствија.

ПОСТАПКА ЗА ПОВЛЕКУВАЊЕ НА СЕРТИФИЦИРАН ПРОИЗВОД

Ако за испорачан производ постои наод или сомнивање дека е неисправен за конзумирање, како резултат од:

- ✗ наод за надминати МРЛ;
- ✗ известување за можен наод за надминати МРЛ од апликација на средства за заштита, губрење или наводнување;
- ✗ сомневање, известување за микробиолошка контаминација на производите или локациите за пакување;
- ✗ сомневање, известување за физичка контаминација на производите;

се преземаат следните чекори:

1. Купувачот веднаш е известен по телефон и факс или имаил за проблемот,
2. Серијата производи (трактор, палета, камион) ќе биде вратен за анализа и замена (ако е можно).
3. За отповикување, се користат испратници со информации кој производ бил испратен до купувачот.
4. Вратените производи ќе бидат испитани.
5. Во зависност од резултатот ќе бидат преземени мерки за нивно оспособување или ќе бидат отстранети.
6. За активностите преземени по враќањето на производот се пополни формулар за корективни дејства.
7. За да се дојде до причинителот, групата производи се следи наназад до производната парцела и семето.

Пробно повлекување на производ се прави еднаш во годината и записите од вежбата се чуваат.

Одбрана на храната (не се применува за цвеќе и украсни растенија)

АФ.9

Потенцијалните опасности за безбедноста на храната ќе бидат идентификувани и проценети. Идентификацијата на ризици ќе осигура дека сите репроматеријали се од безбедни и сигурни извори. Информации за сите вработени и поддоговарачи мора да бидат достапни. Постапки за корективни акции треба да постојат во случај на намерно предизвикан ризик.

Дали има анализа на ризици за одбрана на храната и дали се воспоставени постапки за контрола на идентификуваните ризици?

9.1

Термините "безбедност на храната" и "одбрана на храната" не означуваат исто нешто. Безбедност на храната се однесува на случајната контаминација, а одбрана на храната се однесува на намерна контаминација, со цел да се предизвика штета. Во минатото, одбраната на храната означуваше заштита на потрошувачите и вработените од насилство и криминал, но во сегашен контекст ги означува средствата кои спречуваат или елиминираат намерна контаминација на храната.

Направете анализа на ризици за следниве типови контаминенти: биолошки, хемиски, физички, нуклеарни, радиоактивни.

Пристапот кон одбрана на храната вклучува Проценка, Анализа и Управување со ризиците;

- 1: Идентификувајте ги потенцијалните закани во сите фази на производството;
- 2: Проценете ги заканиите за да ги утврдите оние со најголем ризик и негативно влијание;
- 3: Анализирајте ги мерките за контрола на закани и воспоставете контрола и управување со соодветни постапки за елиминација на потенцијалните закани и/или за намалување на нивоата на ризик;
- 4: Применете ги контролните мерки и воспоставете мониторинг на секоја критична точка;
- 5: Преземете корективни активности ако постои проблем во управувањето со критичните точки;
- 6: Надгледувајте и ревидирајте го системот за да се осигурате дека е функционален.

http://www.fsis.usda.gov/food_defense_and_emergency_response/index.asp
<http://extension.missouri.edu/publications/DisplayPub.aspx?P=MP914>

ГЛОБАЛГ.А.П. статус

АФ.10

Документацијата од продажбите (фактури, испратници) и на друго место каде е соодветно, ќе содржи назнака за ГЛОБАЛГ.А.П статусот на производот. Не Н/А.

Дали целата документација од продажбите содржи референција за ГЛОБАЛГ.А.П статусот (сертифициван/ не сертифициван)?

10.1

Додадете информација која го покажува статусот на производот на фактурите или испратниците со кои продавате сертифициван производ/и. Можете да се послужите со едно од решенијата дадени со црвено во примерот. Информацијата може да биде и во форма на печат кој се става на соодветните документи.

Барањето е обврзувачко и кога производот се продава како несертифициван, односно кога купувачот не купува сертифициван производ. Барањето не е обврзувачко кога продавате производ кој не сте го сертифицирали, односно ако имате сертификат за пиперка, не треба да го наведувате статусот при продажба на домати.

ТРГОВСКО ДРУШТВО ЗА ПРОИЗВОДСТВО И ТРГОВИЈА СО ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ

GLOBALG.A.P. Сертифициван производ

С.Грдовци /Кочани
Тел. 075 660 040/ 033 277 531
Ж-ка 210-0592740126, Банка

ФАКТУРА Бр. 12/4

Артикул	ЕдМ	Количина	Ед. цена	Цена без ДДВ	ДДВ %	ДДВ Износ	Вкупен Износ + ДДВ
Пиперка Гамба							
ГлобалГап регистрирана	Кг	7 955	9,00	71 595	5,00	3 580	75 175
Вкупно				71 595		3 580	75 175

10.2	Дали сите производители имаат соодветни аранжмани за да се спречи злоупотребата на нивниот ГГН од страна на нивните директни купувачи?	Производителите треба да имаат договор со своите директни потрошувачи (пакувачи, извозници и увозници), дека нивниот ГГН нема да се злоупотребува и дека клиентите ќе ги следат принципите на следливост и означување (т.е. нема да го користат нивниот ГГН за други производители и производи, ниту ќе го мешаат сертифицираниот производ со несертифициван, кој потоа се продава под ГГН на производителот). Не Н/А.

Со оглед дека злоупотреби на стандардот не се непознати и додадената вредност на сертификатот лесно се искористува, потребно е да преземете соодветни заштитни мерки на вашиот ГГН.

Составете договор или додадете член во постоечките договори со кои вашите купувачи Изјавуваат/ се обврзуваат дека нема да го злоупотребаат вашиот ГЛОБАЛГ.А.П регистерски број, односно дека нема да го мешаат производот со несертифициван производ, нема да го користат за несертифициран производ од други производители и ќе практикуваат соодветна следливост и означување на производите. Барањето не е применливо само во случај кога купецот е непознат во моментот на производството, односно инспекцијата.

Барањето не е применливо во случаи кога нема да го дадете вашиот сертификат, односно ГГН на купувачот, без разлика ако статусот на производот е означен на купопродажната документација (точка 10.1).

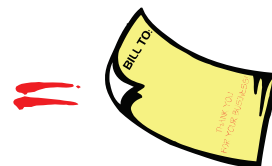
АФ.11	Употреба на ГлобалГ.А.П логото	
11.1	Дали ГЛОБАЛГ.А.П зборот, заштитниот знак, логото и ГГН се користат според Генералните Регулации на ГЛОБАЛГ.А.П и е во согласност со Договорот за лиценца и сертификација?	Производителот или групата производители ќе го користи ГЛОБАЛГ.А.П зборот, заштитниот знак, логото и ГГН според Генералните Регулации на ГЛОБАЛГ.А.П и во согласност со Договорот за лиценца и сертификација. Зборот ГЛОБАЛГ.А.П заштитниот знак и логото, не смее да се појават на финалниот производ или на пакувањето кое го добива крајниот потрошувач во малопродажба. Производителот треба да ги користи само за “бизнис со бизнис” комуникацијата.

Ознаките со кои се идентификува ГЛОБАЛГ.А.П.Г смее да се применуваат само во бизнис комуникација. Тие никогаш не смее да се изложат пред крајниот купувач ниту пак на амбалажата која крајниот купувач ја добива. Логиката е дека стандардот е направен за ланците на супермаркети и бидејќи тие по дефиниција продаваат безбедна храна, нема потреба дополнително да се рекламира безбедноста на храната.

Не ги користете ознаките на индивидуалното пакување на производите. Внимателно користете ги на гајбите од производи, односно во зависност од тоа дали производот се изложува или продава пред/на крајниот потрошувач како цела гајба.

ГЛОБАЛГ.А.П. бројот или (ГГН) е 13 цифрен број кој не го вклучува логото на ГЛОБАЛГ.А.П, уникатен е за секој производител и служи за следливост. Производителот може својот ГГН да го користи на амбалажата во која производот се продава на крајниот потрошувач.

Регистрацискиот број се издава од сертификациското тело за следливост во дополнење на ГГН.

GLOBALG.A.P.
The Global Partnership for Good Agricultural Practice

Registration No.: CERES 1561

GGN: 4050373287924

Регистрацискиот број смее да се користи на барање на купувачот и со одобрение на сертификациското тело, на амбалажата во која производот се продава на крајниот потрошувач.

АФ.12	СЛЕДЛИВОСТ И ОДДЕЛУВАЊЕ НА ПРОИЗВОДОТ - задолжителни кога производителот е регистриран за делумно производство/сопственост на производот	
АФ.12.1	Паралелно производство и/или сопственост - применливи се кога сертифициван и несертифициван производ се произведуваат и/или се во сопственост на едно правно лице.	
12.1.1	Дали постои ефикасен систем за да се идентификува и одделат ГЛОБАЛГ.А.П сертифициваните од несертифицикуваните производи?	Мора да постои систем кој оневозможува мешање на сертифициван со несертифициван производ. Ова може да биде со физичка идентификација или со соодветни постапки за ракување и записи. Не Н/А.

Барањето е обврзувачко кога кај производителот по која било основа може да се најдат и сертифициван и несертифициван производ.

На пример, кога во паковен центар се откупуваат и пакуваат производи и од сертифицивани и од несертифицивани производители, или ако производителот складира производ од друг производител итн.

Во ваков случај потребно е да имате соодветен механизам кој спречува (случајно или намерно) мешање на производите.

Системот што треба да го користите и неговите делови, зависат од степенот на ризикот и веројатноста од мешање.

Секогаш е најдобро физички да го одделите производот во посебна просторија. Ако истото е невозможно, просторно одделете го производот во истата просторија и означете го делот на просторијата според видот на производот. Ако исто е невозможно или ако постои ризик од мешање на производите (на пример поради слаба осветленост) на палетите, вреките или гајбите со сертифицикуван или несертифицикуван производ додадете соодветна видлива ознака.

Производот спремен за продажба (било од фарма, било од паковен центар), треба да биде идентификуван со ГЛН (Global Location Number т.е. Глобален локациски број) од местото од кое потекнува. Не Н/А.

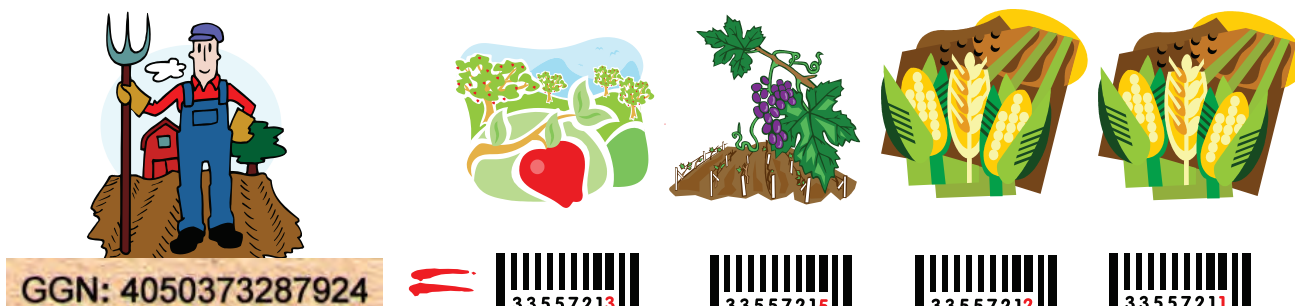
Опција 1 = производителите со паралелно производство (кои не купуваат надворешен производ) ќе користат ГЛН за да го означат производот. Посебен ГЛН може да се користи за несертифициван производ.

Опција 1 = производителите кои купуваат несертифициван производ (паралелна сопственост) мора да имаат два ГЛН: еден за сертифициваниот и еден за несертифициваниот производ.

Опција 2 = ГЛН на групата ќе се користи за означување на производот.

Дали постои систем за да се осигура, дека производите што потекнуваат од сертифицивано производство се соодветно означени/идентификувани?

12.1.2

Секој ГЛН е поврзан со ГЛН или (Global Location Number - Глобален Локациски Број издаден од ГЛОБАЛГ.А.П, кој се користи исклучиво за сопствени потреби.

Поради големиот број на производни локации кај големите производители (некогаш и по десетици квадратни километри) наметната е потребата да се замени ГЛН со ГЛН за секоја производна локација.

По желба на производителот повеќе ГЛН може да се купат од организацијата GS1 (www.gs1.org). Добиените ГЛН броеви може да се користат наместо ГЛН, откако претходно ќе ги пријавите кај вашето сертификациско тело.

Барањето главно се однесува на оние што покрај своето регистрирано производство, откупуваат и/или произведуваат несертифициван производ.

Проверката ќе биде документирана, за да се покаже дека сертифициваниот и несертифициваниот производ се испорачани правилно. Не Н/А.

Дали постои завршна контрола за да се осигура соодветна испорака на сертифициван и несертифициван производ?

12.1.3

Воведете соодветна постапка и запис со кои се проверува ГЛН на секоја единица амбалажа при утоварот.

Оној кој ја врши контролата на утоварот треба да провери дали се сите амбалжни единици се означени со ГЛН на сертифицивани производи. Слично и при утоварот на несертифицивани и купени производи треба да провери дали на секоја амбалажна единица се наоѓа ГЛН за несертифицивани производи.

Документацијата од продажбата и трансакциите (фактури, испратници итн.), при продажбата на сертифициван производ, ќе го вклучат ГЛН на производителот и информација за сертификацискиот статус со ГЛОБАЛГ.А.П ?. Не Н/А.

Дали сите трансакциски документи го вклучуваат ГЛН на производителот и информација за сертификацискиот статус со ГЛОБАЛГ.А.П ?

12.1.4

ТРГОВСКО ДРУШТВО ЗА ПРОИЗВОДСТВО И ТРГОВИЈА СО ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ

GLOBAL G.A.P. Сертифициван производ

GLN 8712345601102

ФАКТУРА Бр. 12/4

С.Грдовци /Кочани, Тел. 075 660 040/ 033 277 531

Артикл	ЕдМ	Количина	Ед. цена	Цена без ДДВ	ДДВ %	ДДВ Износ	Вкупен Износ + ДДВ
Пиперка Гамба							
ГлобалГап регистрирана	Kr	7 955	9,00	71 595	5,00	3 580	75 175
Вкупно				71 595		3 580	75 175

Додадете го ГЛН добиен од GS1 и пријавен во вашето сертификациско тело на документацијата од продажбата на производите (фактури, испратници итн.), заедно со информација за сертификацискиот статус со ГЛОБАЛГ.А.П.

Ќе бидат воспоставени, документиран и применети постапки соодветни на големината на активностите за идентификација на сертифициваниот и несертифициваниот производ од различни извори (од други производители и трговци). Записите ќе вклучуваат: опис на производот, ГЛОБАЛГ.А.П сертификациски статус, количество на купен производ, детали на снабдувачот, копии од ГЛОБАЛГ.А.П сертификатите, детали за следливоста (издадени датуми/шифри итн.) за купените производи, нарачки, фактури испратени/добиени од производителот, листа на одобрени снабдувачи. Не Н/А, ако не се купува производ.

Дали се воспоставени соодветни постапки, записи за идентификација на производите купени од различни извори?

12.1.5

Секое правно лице или група земјоделци што произведува или поседува (купува и продава) сертифициран и несертифициран производ, мора да овозможи комплетна следливост на производите во секој аспект од работата. Книговодството и системот на следливост како основи за проверка на потеклото и дестинацијата на производот, се основа за контролата.

Системот за следливост треба да вклучува соодветни ознаки за сертифициран и несертифициран производ, кои ќе бидат јасно препознатливи, за да не дојде до случајно мешање на производите. Овие ознаки мора да бидат јасно пренесени на документацијата за купопродажба за да може јасно и недвосмислено да се провери колку сертифициран производ и колку е несертифициран производ е произведен/откупен и продаден.

Целта на барањето е да се оневозможи продажбата на несертифициран производ како сертифициран.

12.1.6

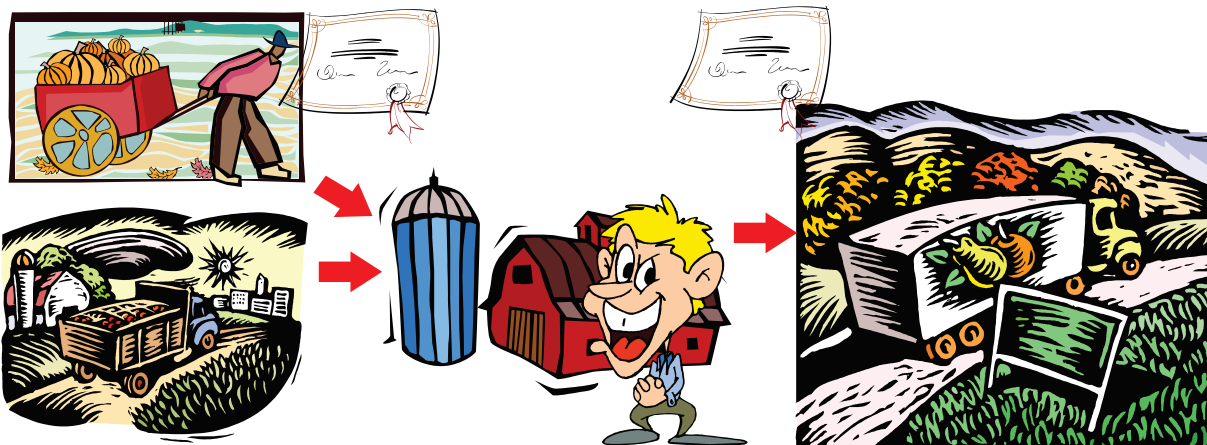
Дали сите детали за продажбата на сертифицирани и несертифицирани производи се чуваат.

Детални податоци за продажба на сертифициран и несертифициран производ се чуваат, со особено внимание на количествата кои се продаваат и на описот на производот. Документите мора да демонстрираат оправдан баланс помеѓу количеството произведено, сертифициран и несертифициран производ. Не Н/А.

Производителот мора недвосмислено да докаже колку сертифициран производ е произведен и продаден, како и колку несертифициран производ е произведен/купен и продаден.

Со оглед дека производителот е должен на купопродажните документи да го наведува статусот на производот, инспекцијата треба лесно да може да провери колку сертифициран и несертифициран производ е продаден.

Дополнителните записи што се дел од магацинското работење, бербите и записите за површината, треба да ја комплетираат сликата на инспекторот.

12.1.7

Дали деталите за сертифицираниот и несертифицираниот производ се чуваат и сумираат?

Количините (вклучително и информации за волумен или тежина) сертифициран и несертифициран произведен, примен, продаден и складиран производ, мора да се чуваат и сумираат, за да се овозможи проверка на вкупниот биланс. Не Н/А.

ГЛОБАЛГ.А.П инспекцијата е временски ограничен процес и сертификаторот не може во функција на книговодител да ја пребарува вашата документација, во потрага по докази за исправност или неисправност на производите. Производителот е должен да ги сумира податоците кои се одесуваат на количествата влезен и излезен сертифициран и несертифициран производ, да му ги презентира на инспекторот, докажувајќи ја полната контрола и ажурноста во водењето записи и чувањето информации.

12.1.8

Дали пресметуваат и контролираат загубите, конверзијата и калото (калкулација за влез и излез за даден произведен процес) за време на ракувањето со производот се?

Степенот на конверзија ќе се пресметува посебно за секој релевантен процес при ракувањето. Количеството создаден отпад од ракувањето ќе се забележи. Не Н/А.

Потребно е да ги документирате сите детали за производството, вклучувајќи и пресметка на влезното и излезното количество производ и отпад/отфрлени производи.

Документирајте го количеството отпад/кало од секој процес на ракување со производите и количеството отпаден производ отстрането од фармата.

КАЛЕНДАР НА КОНТРОЛНИ ТОЧКИ КОИ ВКЛУЧУВААТ ГОДИШНИ ИЛИ ПЕРИОДИЧНИ АКТИВНОСТИ ИЛИ РЕВИЗИИ

Дадениот пример се однесува за производител на трпезно грозје кој се сертифицира прв пат.

Според примерот изработете календар на сопствени активности, за да се осигурате дека вашата документација и активности ќе бидат навремено ревидирани.

Контролните точки вклучуваат годишни и периодични активности			
Точка	Активност	Изработка/Одржување	Ревизија
1.2.1	Анализа на ризици за производни локации	Пред прва сертификација	- При вклучување на нови производни локации - При промена на ризиците на постоечките локации
2.2	Внатрешна инспекција	Еднаш годишно пред сертификација	
3.1.1	Анализа на ризици за здравјето и безбедноста на работниците	Пред прва сертификација	- При појава на нови ризици (нова механизација, објекти, опрема итн.) - При промена на степенот и веројатноста на веќе утврдените ризици
3.1.3 и 3.4	Обуки за здравје и безбедност на работниците, вклучително и обуки со инструкции за однесување при несреќи и итни случаи	- Пред прва сертификација - За нови работници - При појава на нови ризици и промена на веќе утврдените ризици	
3.2.1	Анализа на ризици за хигиена	Пред прва сертификација	- Еднаш годишно - При појава на нови ризици или при промена на веќе утврдените ризици
3.2.3	Основна обука за хигиена	Еднаш годишно	
4.1	Проценка на соодветствување на поддоговарачите со стандардот	При внесување на нов поддоговарач на листата на одобрени поддоговарачи	
8.1	Тестирање на постапката за враќање и отповикување на производи	Еднаш годишно	
9.1	Анализа на ризици за одбрана на храната	При прва сертификација	При појава на нови ризици или при промена на веќе утврдените ризици

Јан	Фев	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Ное	Дек
					1.2.1	3.2.1	3.2.3	4.1	2.2		
						3.1.1	3.1.3	9.1	8.1		
							3.4				

Запомнете дека дадениот календар ги опфаќа само примарните документи кои подлежат на редовна ревизија, или на ревизија по потреба.

Календарот не ги опфаќа потребите за ревизија на секундарни документи, кои произлегуваат автоматски од промените во примерните документи.

На пр. ако воведете автоматско сортирање и миење на плодовите при постбербеното ракување, соодветно на промените во практиката, треба да ја промените постапката за ракување со производи.

Во зависност од измените во постапката за ракување, треба да ја корегирате анализата на ризици, односно да ги исклучите ризиците кои произлегуваат од работниците кои ракуваат со производот, и да ги вметнете ризиците кои се однесуваат на водата за миење на производите.

Во зависност од измените во анализата на ризици, треба да направите измени во постапката за хигиена при постбербеното ракување, во инструкциите за хигиена и во програмите за обука за хигиена при ракување со производи.

МОДУЛ ЗА РАСТИТЕЛНИ КУЛТУРИ - ЦБ

ЦБ.1 СЛЕДЛИВОСТ - Следливоста го олеснува враќањето/отповикот на производите и овозможува давање прецизни и точни информации на потрошувачите за производите.

1.1

Дали ГЛОБАЛГ.А.П. регистрираниот производ е следлив од и до регистрираната фарма (или друга релевантна локација), каде што е произведен и (ако е применливо) до каде со него се ракувало?

Постои документиран систем за идентификување и следење кој овозможува ГЛОБАЛГ.А.П регистрираниот производ, да биде следен назад до регистрираната фарма, групата земјоделци, групата регистрирани фарми и понатаму до непосредниот потрошувач (Еден чекор напред еден чекор назад). Информациите за бербата мора го поврзуваат производот со записите за производство (види ги Општите правила, Дел 3, за информации за одделување на производи при Опција 2). Ако е применливо, ракувањето со производи, исто така, треба да биде опфатено. Не Н/А

Следливоста и ЕУ

Според Европската Унија (директива 178/2002 ЕЦ) следливост е: можноста да се следи храната, сточната храна и состојките на храната низ сите фази на производството, преработката и дистрибуцијата.

Овој дел од ЕЦ178/2002 стапи на сила во 2005 г. и е обврзувачки за сите земји-членки и земји-кандидати.

Производителите на храна треба да бидат способни да го идентификуваат најмалку непосредниот снабдувач и непосредниот потрошувач.

Европската заедница смета дека е неопходно да се воспостави систем на следливост, со што ќе се избегнат потенцијалните нарушувањата во случај на проблеми со безбедноста на храната.

Следливоста е важно прашање за приод кон европските пазари и на снабдувачите кои не можат да одговорат на овој предизвик може да им биде забранет пристапот до европските потрошувачи.

Во ЕУ потрошувачите се подготвени да платат 5-10% повисока цена во замена за подобар квалитет.

Во САД потрошувачите се спремни да платат 12-15% повисока цена за производи од проверен извор со карактеристики што може да се идентификуваат.

Колку еден процес е сложен толку повеќе елементи треба да има следливоста.

На пр., еден производител пакува трпезно грозје на самата парцела не вклучува постбербени активности (инспекцијата завршува по утоварот на производот). Тој производител има пет парцели на кои берат и пакуваат вкупно девет работници, надгледувани од страна на производителот. Производителот во согласност со барањата, во својот референтен систем секоја парцела ја означил со едноцифрен број и истовремено на сите работници им доделил уникатен реден број (може да биде дневен или општ уникатен број)

Производителот постигнува следливост со употреба на печат (датумар) и со бројот даден на сликата лесно ги означува сите гајби во кои е спакуван производот, а истратниците и фактурите ги означува само со црвениот дел од бројот.

Самиот број означува, дека бербата потекнува од парцелата број 2, набрана е на 132-от ден од годината, од страна на работникот со дневен број 2. На испратницата нема потреба да се наведат работниците, со оглед дека се води дневник на работници, каде секогаш може да се провери кој бил работник бр.2 на дадениот датум.

Системи за следливост

Системите за следливост обезбедуваат формирање и чување на документацијата, која овозможува евиденциско следење од почетокот на производството до продажбата.

Следливоста дава увид во управувањето на производството, инвентарот, логистиката, дистрибуцијата, квалитетот и безбедноста и овозможува враќање на производите со несоодветен квалитет и производите опасни за безбедноста на потрошувачот, како и исполнување на законските прописи на Европската Унија.

Евиденцијата која ја чувате како и постапките кои ги воспоставувате пред и за време на имплементација на ГЛОБАЛГ.А.П, се почеток на воспоставувањето на систем за следливост во вашето производство.

ЦБ.2

СЕМЕ И САДЕН МАТЕРИЈАЛ

Изборот на семе и саден материјал игра важна улога во производниот процес а користењето соодветни сорти помага да се намали количеството на употребени ѓубрива и средства за заштита на растенијата. Изборот на семе и саден материјал е предуслов за добар развој на растенијата и квалитет на производот.

ЦБ 2.1

Квалитет и здравје

2.1.1

Постои ли документ со кој се гарантира квалитетот на семето (на пр. ослободено од штетници, болести, вируси итн.) ?

Треба да се чува и да биде достапен запис/сертификат за квалитетот, чистотата, името на насадите, серискиот број и добавувачот на семенскиот материјал.

CERTIFICATE		
for quality / quantity		
No. 500505 Skopje, 03.05.2009		
2. INSPECTION REPORT		
2.1 Visual control		
2.1.1 Picking		
Pouch (1 kg) per every packing unit		
2.1.2 Marking		
Without required marking		
2.2 Laboratory analyses		
Red pepper seed FLORINIS		
Parameter	Requirements	Found
Germination (%)	min 90	90
Analytical purity (%)	min 98	98.4
Humidity (%)	max 12	11.0
Inert material (%)	-	0.6
Moist per 1000 grams (g)	-	7.5
3. CONCLUSION		
Based on the control we certify that quantity and quality of the goods are according to the Purchase Order No. 02-808, except germination and marking		

При купување семе од производителот, побарајте сертификат за квалитет или декларација (која според законската регулатива на Р.Македонија задолжително мора да го придружува семето) и евидентирајте ја во документацијата.

Во Македонија производство и продажба на семет да вршат само претпријатија регистрирани во Министерството за Земјоделство, шумарство и водостопанство.

Постои запис со кој се документира соодветствувањето на садниот материјал со препораките и намената, односно има сертификат за квалитет, испратници или е произведен од производител на расад сертифициран според ГЛОБАЛГ.А.П. или друг стандард прифатен од на ГЛОБАЛГ.А.П. итн.

Дали е приложен сертификат за квалитет или друг вид гаранција за квалитет на купениот саден материјал?

2.1.2

ДРУШТВО ЗА ПРОИЗВОДСТВО, ТРГОВИЈА И УСЛУГИ
СО СЕМЕНСКИ МАТЕРИЈАЛ, РЕПРОДУКЦИОН И КОПИРАНИ
МАТЕРИЈАЛ, ПОСЕВНИ МАТЕРИЈАЛ И СЕМЕНА
АГРОСЕМ

ДЕКЛАРАЦИЈА
ЗА КВАЛИТЕТОТ НА СЕМЕ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ РАСТЕНИЈА Бр. 7-16-4
(КОИ ИСПРАТНИЦИЈАТА)

1. Основни податоци за семето

1. Растителен вид (народно име, латински назив) ПЕПЕРУНА, САРДИСКА, ЗИЛКА
2. Сорта "Анџела" 3. Категорија С.С. 1114 4. Година на производство 2005
5. Производител "ЗЕМЈОДЕЛСТВО" КОМПАНИЈА, СЕДИШТО И ЦЕНА ПОДА
(име и седиште, а за семе од увоз - адреса на ввозникот)
6. Доработувач "ЗЕМЈОДЕЛСТВО" КОМПАНИЈА, СЕДИШТО И ЦЕНА ПОДА
(име и седиште)
7. Број и датум на уверението за апропријација на семениот посев односно на сертификат за сериозноста
на семето што го издала земјата ввозникот (уверение за апропријација)
ПРИКЛ. АПРОПРИЈАЦИОН. БР. 3548
8. Број на партијата семе и количина во кг. 1-52775-00 500 кг.
9. Број на пакувања во партијата семе 10-000

Република Македонија
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО,
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
Бр.08-13232/2
30.12.2004 година
Скопје

Врз основа на член 202 од Законот за општа управна постапка, член 57 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа ("Сл.весник на РМ" бр. 58/2000) по барање бр.08-13232/1 од 01.12.2004 поднесено од Друштвото за производство, трговија, и услуги
ул.Ангел Трајчев, а во врска со исполнување условите за Увоз-Извоз на семенски и саден материјал, согласно член 22 од Законот за семенски материјал, саден материјал и материјал за размножување, признавање, одобрување и заштита на сорта ("Сл.весник на РМ" бр. 41/2000), министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство донесува

РЕШЕНИЕ

Друштвото за производство, трговија, и услуги
ул.Ангел Трајчев, ги исполнува условите за
првене увоз-извоз на дозов и овошен саден материјал.

ФИТОПАТОЛОШКИ ПРЕГЛЕД БР. 21

На основа на фитопатолошкиот преглед извршен на ден 08.04.2003 год. на земната мостра (01.04.2003.) од магацин, Кр.Паланка, се констатира следната состојба:

Материјал: Мостра од
Сорта:
Количина: 12.000 кг
Година на производство: 2002
Производител: ПТУ Паланечки компир ДООЕЛ К. Паланка
Здравствена состојба:

- нема присуство на карантинската бактерија *Raktonia solanacearum*.

Метода на испитување:

Користена методата на испитување дадена од Official Journal of the European Communities, council directive 98/57/EC of 20 July 1998 on the control of

При купување на расад, побарајте гаранција за квалитет од производителот, или од сертификациска кука која го надгледува производството.

Во Македонија производство и продажба на расад е дозволена само на претпријатија регистрирани во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

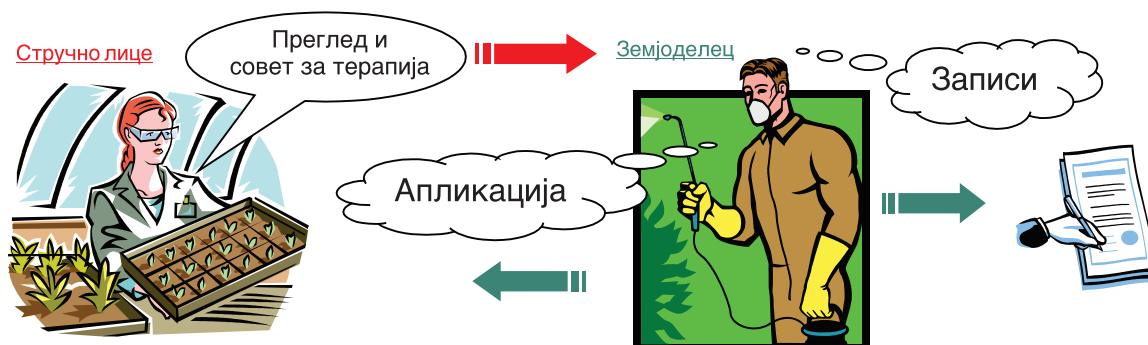
При купување на расад, од производителот побарајте сертификат за здравствена исправност, издаден од фитосанитарен инспектор.

Купениот расад треба да биде слободен од знаци на штетници и болести. Во случај на нивна појава, фитосанитарниот инспектор одлучува за потребниот третман на расадот.

Постои систем за контрола на квалитет, кој вклучува систем за надгледување на видни знаци на болести и штетници и достапни се записи од контролите. Расадник значи која било локација каде се произведува саден материјал, (вклучувајќи го расадот од сопствено производство). При производство на расад за сопствена употреба, системот за надгледување вклучува записи и идентификација на матичните растенија или парцели, од кои потекнува расадот (ако е применливо). Записите мораат да бидат во редовни интервали. Кога се користат матичњаци, треба да се внимава на потеклото на материјалот.

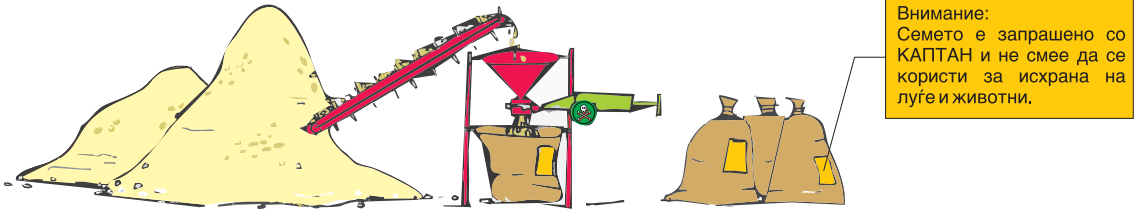
Дали постои оперативен систем за контрола на квалитет при сопствено производство на расад?

2.1.3

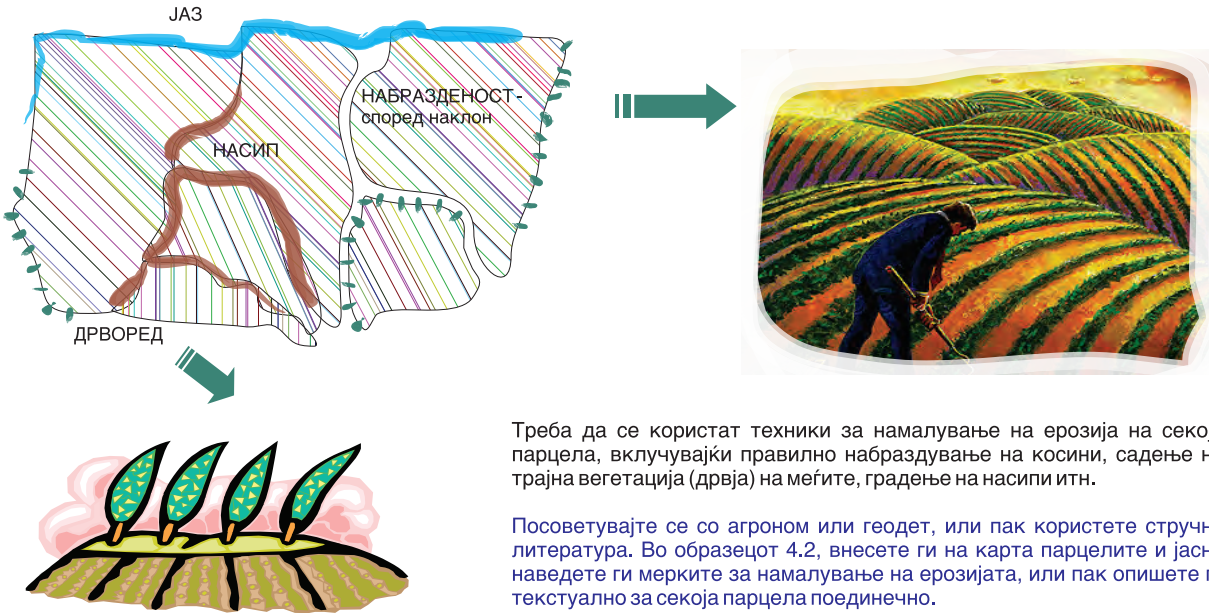
Расадот треба редовно да се прегледува од стручно лице, кое ќе ја забележи појавата на болести и штетници и ќе пропише соодветна терапија.

За евиденција на прегледите и за употреба на средствата за заштитата на расадот, користете го образецот 3.5

ЦБ. 2.2	Хемиски третман и обработка	
2.2.1	Дали употребата на хемиски средства за третман на семето и садниот материјал (семе, расад, калем итн), се документира?	Постојат записи со имињата на производите кои се користени и целните штетници и/или болести кои се третирали. Ако семето е третирано за зачувување, документација за користените хемикалии мора да се чува (опаковки од семето, пропратни писма, декларации, записи итн).
Сите производители на семенски материјал кои вршат заштита на семињата и садниот материјал со хемиски средства, должни се употребените средства да ги наведат на пакувањето или придружната документација.		
Информациите од пакувањето или декларацијата (амбалажата или декларацијата), на кои се наведени средствата за заштита, евидентирајте ги во документацијата на стандардот. Ако некоја информација недостасува (во примерот, видот на штетникот и видот на средството т.е. фунгицид, инсектицид итн.), дополнете ја во документот.		
Внимание: Семето е запрашено со КАПТАН и не смее да се користи за исхрана на луѓе и животни.		
2.2.2	Дали за третманите за заштита, користени при сопственото производство на расад се водат записи?	Постојат записи за третманите за заштита, користени при сопственото производство на расад, кои вклучуваат локација, датум, трговско име, активна материја, одговорно лице, образложение, количество и применета механизација/опрема. Не Н/А.
За евиденција на прегледите и за употреба на средствата за заштита на расадот, користете го образецот 3.5		
Види точка 2.1.4		
АФ 2.3	Генетски модифицирани организми (ГМО) (Н/А ако не се користат ГМО)	
2.3.1	Дали култивирањето на ГМО (Генетски модифицирани организми), е во согласност со законската рамка на земјата каде се произведуваат?	Регистрираната фарма за производство на ГМО, треба да има копија од важечката легислатива и се придржува до неа. Записите мора да бидат достапни за специфичната модификација и единствениот идентификатор. Совети за специфично одгледување и менаџмент на ГМО треба да бидат дел од документацијата.
2.3.2	Дали постои документација ако производителот одгледува ГМО?	Ако се култивираат или користат ГМО, постојат записи за производите добиени од нив.
Во Македонија употребата на ГМО е регулирана со Законот за животна средина и прописите кои произгледуваат од Националната рамка за биосигурност на Република Македонија. Одгледувањето на ГМО мора да е во согласност како со законите на земјата на производство, така и со законите на земјата каде што се извезуваат производите. Продавачот е должен да води записи за производството, вклучувајќи го единствениот идентификатор на организмот и добиените производи. Ако не се компетентни за производство на ГМО, земјоделците мораат да обезбедат докази за советодавна помош од стручни лица, во форма на договори, писма, упатства итн. Побарајте сертификат од продавачот дека семето (расадот) не е ГМО.		
2.3.3	Дали директните купувачи се известени за ГМО статусот на производите?	Мора да постои документиран доказ за комуникацијата.
Производителот односно продавачот на ГМО е должен писмено да го извести купувачот дека употребил ГМО, и да го образложи ГМО статусот на добиените производи. При продажба на ГМО и производи добиени од ГМО, во документацијата секогаш имајте копија од комуникацијата со купувачот, во која сте го известиле за ГМО статусот на вашите производи.		

Постои пишан план за ракување и складирање на ГМ материјал (култури и опити), за минимален ризик од контаминација на конвенционални култури, со што се зачувува интегритетот на производот.	Дали постои план за ракување со генетски модифициран материјал (производство и опити), кој идентификува насоки за намалување на ризикот од контаминација случајно мешање со конвенционалните култури), зачувувајќи го интегритетот на производите?	2.3.4
ПЛАН ЗА РАКУВАЊЕ СО ГЕНЕТСКИ МОДИФИЦИРАН МАТЕРИЈАЛ ☞ Сите операции на опитното поле со генетски модифициран материјал, се вршат одвоено од исти или слични операции при конвенционално производство на фармата. ☞ За складирање на ГМ семенски материјал и производи од ГМО, се користи посебен магацин. Строго е забрането мешање со семе и производи од конвенционалното производство. ☞ Производот добиен од ГМ растенија се складира во жолти вреќи со црвен знак, за да се разликуваат од останатите производи на фармата. ☞ Секоја вреќа е означена со етикета за идентификација. ☞ Механизацијата која се користи за жетва мора темелно да се измие после работа, за да се спречи мешање со конвенционалното производство.		
Мора да се направи визуелна проценка за интегритетот на складирањето и идентификацијата на генетски модифицираните култури.	Дали ГМ културите се чуваат посебно од конвенционални култури, за да се избегне случајно мешање?	2.3.5
Стандардот предвидува посебно чување на ГМ саден материјал, растенија и производи од ГМО, на начин кој оневозможува мешање со други производи и растенија. Имајте предвид дека не постојат пишани правила, а инспекторот врз основа на визуелна контрола и оценка на условите на чување.		
ИСТОРИЈАТ И УПРАВУВАЊЕ СО ПОВРШИНТЕ		ЦБ.3
Записи за методот, количеството и датумот на сеењето/расадувањето, треба да бидат достапни.	Постојат ли записи за методите на сеење/расадување, количеството и датумот ?	3.1
Без разлика дали сеете или расадувате рачно или машински, треба да водите записи за активностите. За обезбедување на следливоста, овие записи треба да вклучуваат: ☞ Идентификациски број на парцелата на која се сади/расадува; ☞ Големина на парцелата; ☞ Потекло на саден материјал (број на леата од кои потекнува расадот, или број на партија на семето); ☞ Број на растенија, односно количество на семе употребено по единица површина; ☞ датум; ☞ Метод на сеење/расадување (рачно, сеалка итн.). За евиденција на сеењето/расадувањето користете го образецот 2.4.1.		
Плоредот може да се потврди преку увид во записите за расадување или записите за заштита на растенијата.	Дали (кога е изводливо) постои план за плоред?	3.1.1
Ако го користите образецот 4.2, ова барање е исполнето. Во спротивно, потребна е листа за евиденција на ротациите на културите за секоја парцела. 2002200320042005		
УПРАВУВАЊЕ СО ЗЕМЈА И СУПСТРАТИ		ЦБ.4
За секое место идентификуван е видот на почвата според изгледот, анализата на почвата, или според локалните (регионалните) картографски мапи.	Дали има изготвено мапи кои го покажуваат видот на почвата?	4.1
Ако е доволно детално изработена картата од точка 4.1.2, овој критериум е исполнет. Во спротивно направете карта на која се прикажани видовите почва на секоја парцела.		

4.2	Дали се употребуваат техники за подобрување или одржување на структурата на земјата, за да се избегне нејзиното набивање? Набивање на земјиштето е грижа поради истиснувањето на воздухот од почвата кое ја намалува плодноста, при употребата на несоодветна механизација. Барањето се однесува на ограничување примената на практики кои предизвикуваат оштетување на земјиштето, а не на објаснување на стандардната култивација. Оцената на барањето е визуелна. Ова барање е исполнето ако при работата користите тракторски гуми со соодветна ширина и механизација со соодветна тежина, кои не ја набиваат почвата и ако водите евиденција во образецот 4.2, со оглед дека во него се наведуваат сите агротехнички мерки.	Применетите техники се погодни за употреба на почвата. Не смее да има визуелен доказ за набивање на почвата.
4.3	Дали се применуваат техники за обработка на почвата кои ја намалуваат можноста од ерозија?	Постои доказ за контрола и корективни мерки (употреба на вкрстени техники кај наклони, одводи, сеене трева, садење дрвја и грмушки на меѓите итн.), за намалување на ерозијата.
Треба да се користат техники за намалување на ерозија на секоја парцела, вклучувајќи правилно набраздување на косини, садење на трајна вегетација (дрвја) на меѓите, градење на насипи итн. Посоветувајте се со агроном или геодет, или пак користете стручна литература. Во образецот 4.2, внесете ги на карта парцелите и јасно наведете ги мерките за намалување на ерозијата, или пак опишете ги текстуално за секоја парцела поединечно.		
ЦБ.5	УПОТРЕБА НА ЃУБРИВА - одлуката ги вклучува потребите на растенијата, количеството на хранливи материи во почвата и употреба на арско ѓубриво.	
ЦБ 5.1	Потреби од хранливи материи	
5.1.1	Дали нанесувањето на ѓубривата се прави според специфичните потреби на растенијата и состојбата на почвата?	Производителот треба да докаже дека ги земал предвид хранителните потреби на растенијата и плодноста на почвата. Треба да бидат достапни записи од анализата на почвата или друга литература, според која се утврдуваат потребите на растенијата. Не Н/А
Пред употребата на вештачко ѓубрево, лабораториски или ако не постојат услови за тоа, на друг соодветен начин (таблицы за пресметка, софтвер, литература итн.), потребно е да се испита почвата и да се опопределат потребите од хранливи материи. Хемиската анализа на почвата и составот на органското и неорганското ѓубриво, служат за определување на потребите за хранливи материи на растенијата и вкупното количество на ѓубриво кое треба да се нанесе на парцелата. Ако не постои запис од анализата на почвата, производителот треба да има соодветна литература, со која ќе се оправда употребеното количество и тип на ѓубриво. Направете анализа на почвата во лабораторија која врши вакви испитувања како: Факултет за земјоделство и храна, Институт за Јужни култури, Земјоделски институт, Агенцијата за развој на земјоделството итн.		
ЦБ 5.2	Совет за количеството и видот на ѓубривото	
5.2.1	Дали препораките за нанесување на ѓубриво (органско и неорганско), се дадени од стручни и квалификувани лица?	Каде записите укажуваат дека изборот на ѓубриво е направен од надворешен советник, за неговата стручност мора да постојат докази (официјални квалификации, обуки итн.), ако тој не е вработен во соодветна советодавна организација. Ако записите укажуваат дека производителот е одговорен за определување на количеството на ѓубриво (органско или минерално), искуството мора да биде поткрепено со знаење (на пр. соодветна литература, сертификати од обуки итн.), или со примена на соодветни алатки (компјутерски програми, теренски анализи, итн.).

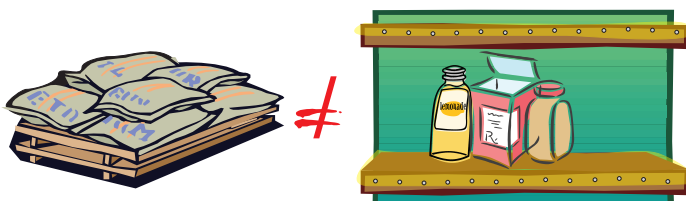
На ниво на фирма, односно здружение, стручното лице може да биде вработено или да биде ангажирано со договор. За секоја парцела посебно производителите треба да добијат препораки за ѓубрење и нив да ги документираат.

Индивидуалните земјоделци можат да се обучат за определување на потребите за ѓубрење, и треба да демонстрираат знаење преку поседување и употреба на стручна литература и софтвер (водичи, таблички, регулативи), или да користат услуги од советодавни институции како агенции, факултети, институти и сл.

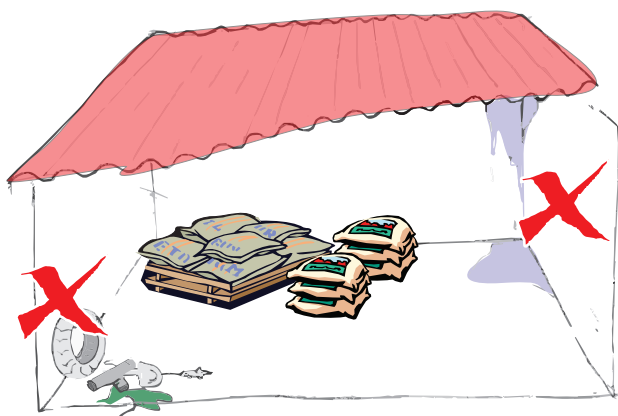
Во евиденцијата имајте копија од дипломата или сертификатот на стручното лице, или договорот за услуги со стручните субјекти или институции.

При определување на потребите за ѓубрење врз основа на соодветни податоци (хемиска анализа на почва, минати записи итн.), потребно е да имате документ односно доказ (диплома, сертификат за завршена обука), дека препораките за користење на ѓубривото се дадени од стручно лице (агроном или друго лице со соодветна обука).

Записи од примената		ЦБ 5.3
За секоја примена на вештачки ѓубрива се чуваат записи, детални објаснувања за географската положба, бројот на парцелата, овоштарникот или стакленикот, со регистрираниот посев. Записи треба да бидат достапни и за хидрофони, таму каде се користи фертиригација.	Дали записите за нанесување на органско и минерално ѓубриво, употребено како почвено и/или фолијарно, вклучуваат референтни ознаки на полето, овоштарникот или стакленикот?	5.3.1
За секое ѓубрење постојат детали и се наведени точните датуми (ден/месец/година), количините (тежина или волумен) на нанесеното ѓубриво.	Дали записите за нанесување на органско и минерално ѓубриво, употребено како почвено и/или фолијарно ги вклучуваат датумите?	5.3.2
Во евиденцијата за секое ѓубрење, детално се наведени трговското име на ѓубривото, видот на ѓубривото (на пр. Н,П,К) и концентрацијата (17-17-17). Не Н/А	Дали записите за апликација на органско и минерално ѓубриво, употребено како почвено и/или фолијарно, го вклучуваат видот на ѓубривото?	5.3.3
Во евиденцијата за секое ѓубрење детално се наведени количините (тежина или волумен) на ѓубривото. Точната количина на нанесено ѓубриво треба да одговара на количината во препораките. Не Н/А	Дали записите за нанесување на органско и минерално ѓубриво употребено како почвено и/или фолијарно, ги вклучуваат количествата?	5.3.4
Во евиденцијата за секое ѓубрење наведен е методот со кој е извршено ѓубрењето (на пр. наводнување или механизација) и механизацијата која е употребена. Не Н/А	Дали записите за нанесување на органско и минерално ѓубриво, употребено како почвено и/или фолијарно, го вклучуваат методот на нанесување?	5.3.5
Во евиденцијата за секое ѓубрење, наведено е лицето кое го нанело ѓубривото. Ако едно лице ги направило сите нанесувања, доволно е да се запише само еднаш. Не Н/А.	Дали записите за нанесување на органско и минерално ѓубриво, употребено како почвено и/или фолијарно, вклучуваат детали за лицето кое го нанело?	5.3.6
За евиденција за употребата на ѓубрива користете го образецот 6.2		
Складирање на ѓубривото		ЦБ 5.4
За да се спречи вкрстена контаминација помеѓу ѓубривата (органски и минерални) и средствата за заштита, задолжително е физичко преградување (сид, фолија). Ако ѓубривото се аплицира заедно со пестициди (микроелементи или фолијарни ѓубрива) и е спакувано во затворен контејнер, смее да се складира заедно со пестицидите.	Дали ѓубривото се складира одвоено од средствата за заштита на растенијата?	5.4.1
		Губривото не се складира во иста просторија со средствата за заштита на растенијата. Складирање во иста просторија е можно ако просторијата е физички преградена со што се спречува контаминација (вклучително и покривање со најлон фолија), или ако препаратите имаат комбинирани својства на ѓубрива и средства за заштита на растенијата.
Покриениот простор треба да е соодветен за заштита на неорганските ѓубрива (во прав, зрнести или течни), од атмосферските влијанија (сонце, мраз или дожд). Во зависност од анализата на ризици (видот на ѓубриво, временските услови, времето на складирање), покривка од најлон е доволна. Губривото не се складира директно на земја/под. На полето смее да се складира само гипс и вар. Ако барањата за складирање пропишани на упатството за употреба дозволуваат, течното ѓубриво во буруња, може да се складира и на отворено.	Дали ѓубривото се складира во покриен простор?	5.4.2
Неорганските ѓубрива (во прав, зрнести, течни), се складираат во простории без отпадоци, без гнезда на глодари и каде отпадот од растурање и истекување може да се исчисти.	Дали ѓубривото се складира во чиста просторија?	5.4.3
Просторијата за складирање за неоргански ѓубрива (во прав, зрнести или течни), е добро проветрена, без влага и кондензација. Губривото не смее да се складира директно на земја. Ако барањата за складирање пропишани на упатството за употреба дозволуваат, течното ѓубриво во големи контејнери може да се складира и на отворено.	Дали ѓубривото се складира во сува просторија?	5.4.4

Складиштето за ѓубриво не мора да биде затворен простор, доволно е да биде покриено, чисто и проветрено. Секаков вид на покрив над ѓубривата е доволен за заштита од атмосферски влијанија. Покривот не смее да протекува и не смее да создава кондензација, која би го навлажнила ѓубривото.

Складиштето за ѓубриво не смее да има отпадоци и гнезда на штетници. Ѓубривото секогаш поставете го на палети кои ќе спречат да прими влага од подот или да лежи во течности. Течните ѓубрива не се складираат над прашоците и гранулите.

5.4.5

Дали сите ѓубрива се складираат на соодветен начин, со кој се намалува опасноста за загадување на водните текови?

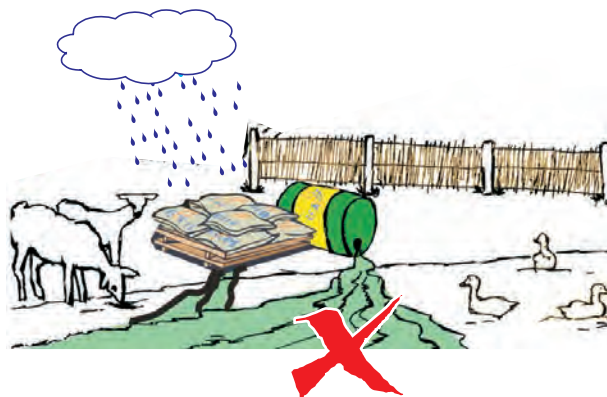
Сите ѓубрива се складираат на начин кој обезбедува минимален ризик од загадување на изворите на вода. Складиштата за течните ѓубрива, треба да се оградат со непропуслива бариера, со капацитет до 110 % од волуменот на најголемиот контејнер. Треба да се внимава на нивната оддалеченост од водни текови и храна, поради ризикот од истекување.

При складирање на поголеми количества ѓубриво мора да се внимава на можноста за истекување, односно на можноста за евентуално загадување на животната средина.

Барањето наложува течните ѓубрива да бидат сместени во влдабната непропуслива локација, или објектот да биде соодветно обиколен со јаз, кој во случај на потреба би го спречил истекувањето.

На пр., ако најголемиот сад за течно ѓубриво е буре од 200 литри, преземените мерки мораат да демонстрираат способност за задржување на истекување од 220 литри.

Поставувањето на ѓубривата на суви платформи (палети), нивната заштита од атмосферски влијанија (покривање) и мерки за спречувањето на истекувањето се доволни за исполнување на ова барање.

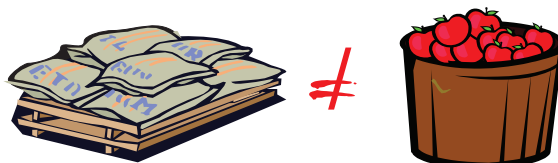

5.4.6

Дали сите ѓубрива се складираат одвоено од набрани земјоделски производи?

Ѓубривата не се складираат во иста просторија со свежо набран производи.

Забрането е складирањето на ѓубривото во иста просторија со земјоделски производи, наменети за исхрана.

5.4.7

Дали на фармата постои ажуриран попис односно инвентар на ѓубривото?

Пописот на залихите кој дава увид во содржината на магацинот (вид и количество), е достапен и ажуриран најмалку на три месеци.

За евиденција на инвентарот на ѓубривата, вклучително и органското ѓубриво, користете го образецот 6.4

ЦБ 5.5

Органски ѓубрива

5.5.1

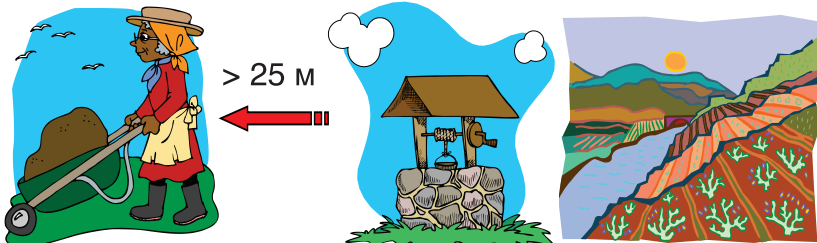
Дали на фармата е забрането да се користат отпадоци од човечко потекло?

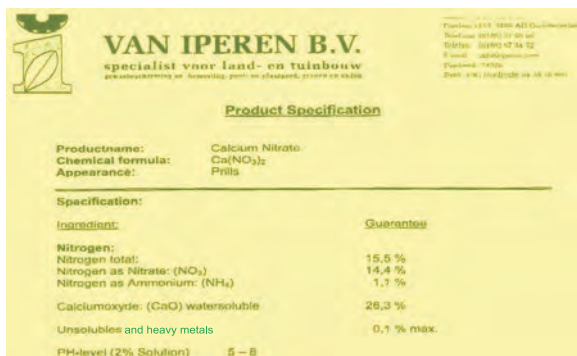
На фармата не се користат отпадоци од човечко потекло за регистрираното производство. Не Н/А

Употреба на човечки фекалии за ѓубрење е забранета.

Секоја употреба на преработен човечки измет во земјоделско производство, мора да биде подржана со соодветна документација, со која се докажува контрола на патогени преносливи микроорганизми и други состојки, кои можат да имаат влијание на производството, на квалитетот на почвата, водата или на животот свет.

Документирани докази покажуваат дека минимално се земено предвид потенцијалните ризици: вид на органско ѓубриво, начин на компостирање, содржина на семе/плевел, тешки метали, време на нанесување и начин на употреба (пр. дали е во директен допир со производот или почвата меѓу редовите итн.). Ова се однесува и на супстратите од постројките за биогаз. Види анекс ЦБ 1 за Микробиолошки опасности.	Дали е направена анализа на ризици пред примената на органското ѓубриво, која го зема предвид неговото потекло, изворот и карактеристиките?	5.5.2
Анализата на ризици секогаш треба да го содржи видот на ризикот, веројатноста за негова појава и јачината на последиците. Корективните превентивни активности можат да бидат или дел од анализата како во примерот, или пак да бидат преточени во посебни документи, односно акциски план и постапка. При користење на органски ѓубрива изработете анализа на ризици по следниот пример:		
АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ ЗА УПОТРЕБА НА ОРГАНСКО ЃУБРИВО ВО ПРОИЗВОДСТВОТО НА ПИПЕРКИ Анализа При употребата на органско ѓубриво (арско ѓубриво, компост, тресет, ѓубриво од калифорниски глисти итн), определени се следните критични точки: 1. Пренесување на болести, односно предизвикувачот на пламеница, ЦМВ, ЦМТ и вертицилиозното венење, може да биде присутен во ѓубривото, со што ќе биде пренесен на производната површина. Веројатноста од овој ризик е средна, а последиците по приносот би биле значителни. 2. Содржината на семе од плевел, како повивка и див патлиџан, може да биде значителна и пренесена на производната површина. Веројатноста од овој ризик е голема, а последиците се средни и наметнуваат зголемени трошоци за култивирање на парцелата. 3) Контаминација на производот со микроорганизми од арското ѓубриво, при појава на јак ветер или дожд. Корективна акција За да се надмине овој ризик, предвидено е задолжително преземање на соодветни агротехнички мерки, кои ги уништуваат сите форми на предизвикувачи на болести и семе од плевел. Потребно е соодветно созревање на арското ѓубриво, како и дезинфекција на органското ѓубриво со физички мерки (водена пареа) и хемиски препарати (Цијанамид, Охинол итн.) Превентивна мерка Превентивните мерки за намалување на ризиците се состојат од: ≪ употреба на органски ѓубрива кои не содржат патогени микроорганизми или семе од плевел, најмалку 60 дена пред бербата; ≪ дезинфекција, односно стерилизација на органското ѓубриво кое се користи; ≪ анализа на присуство на патогени микроорганизми и плевел (проба на р’тење).		
Извршени се анализи или употребени се референтни вредности кои ја земаат предвид содржината на хранливите состојки (Н, П, К), во нанесеното органско ѓубриво.	Дали е земен предвид придонесот на хранливи материи од примената на органското ѓубриво?	5.5.3
Органското ѓубриво се користи како извор на хранливи материи, неопходни за раст на растенијата и за подобрување на структурата на почвата. Пред употреба на органското ѓубриво, треба лабораториски да се испита неговата хранливата вредност. Ова испитување, заедно со хемиската анализа на почвата, го определува количеството на вкупно ѓубриво кое треба да се нанесе на посевот.		
Органското ѓубриво на фармата, треба да се складира на соодветно место. Треба да се преземат соодветни мерки за да се спречи загадувањето на водните текови (со специјални бетонски подови и сидови, или водозадржливи контејнери), или да се складира на најмалку 25 метри од површинска вода.	Дали органското ѓубриво се чува на соодветен начин, кој ја намалува опасноста од загадување на животната средина?	5.5.4
Поради опасноста од загадување, органските ѓубрива се чуваат најмалку на 25 метри оддалеченост од извори на вода или водни текови.		
Содржина на хранливи материи ЦБ 5.6		
На располагање има документ како доказ, кој го опишува хемискиот состав (или друга стандардна мерка) на ѓубривата (вклучително и Н,П,К), употребени во последните 12 месеци на ГЛОБАЛГ.А.П регистрираниот посев.	Дали набавените неоргански ѓубрива се проследени со документација за хемиската содржина (Н,П,К)?	5.6.1
На располагање има документ како доказ, кој го опишува хемискиот состав на неорганските ѓубрива, вклучително и тешки метали употребени во последните 12 месеци на ГЛОБАЛГ.А.П регистрираниот посев.	Дали набавените неоргански ѓубрива се проследени со документација за хемиската содржина, вклучително и тешки метали?	5.6.2

Побарајте од продавачот и имајте во документацијата документ за составот на ѓубривото (хранливи материи и тешки метали), кое ќе го користите .

Документ за составот на ѓубривото може да биде:

- ⚡Гаранција за квалитет;
- ⚡Спецификација на производот;
- ⚡Декларација.

ЦБ.6

НАВОДНУВАЊЕ/ЃУБРЕЊЕ

Водата е редок природен ресурс и наводнувањето треба да биде со во согласност со предвидените потреби и со употребуваната опрема, кои овозможуваат ефикасно користење. За информација за одговорно користење на водата видете го ЦБ Анекс 2.

ЦБ 6.1

Предвидување на потребите за наводнување

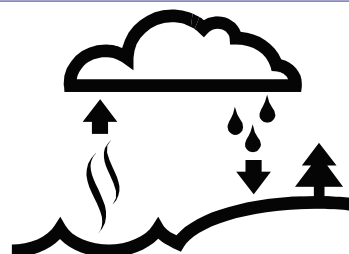
6.1.1

Дали се употребуваат систематски методи за предвидување на потребите за вода наводнување на посевите?

На располагање има пресметки кои се поддржани од документиран податоци (на пр. мерачи на дожд, мерачи на испарувањето, мерачи на напонот на водата, утврдување на процентот на влажност во почвата итн.) и мапи од земјиштето. Податоците можат да се собираат и на регионално ниво.

Определувањето на потребите за наводнување на посевите е комплексна тема која вклучува прирачни методи (како проба на копање, проба на грутка, прилично мерење на дожд и надгледување), научни методи за пресметка на компонентите на испарувањето (евапорација, транспирација и евапотранспирација), познавање на карактеристиките на почвата, потребите за наводнување на растенијата и следење на временската прогноза.

Критериумот бара од земјоделецот да покаже способност за определување на потребите и планирање на наводнувањето. Размислете кои методи ги користите (набљудување, копање, состојба на лисна маса, временска прогноза и сл.) и како би ги образложиле пред инспекторот вашите практики.

Побарајте совети од стручни лица од соодветните организации (Земјоделски факултет, Земјоделски институт, Агенција за развој на земјоделството итн.), или побарајте стручна литература.

Постојат голем број на прирачници кои можете да ги најдете на тема наводнување и определување на потребите за наводнување. Еден од наједноставните прирачници за земјоделци се наоѓа на сајтот на ФАО/ОН на <http://www.fao.org/docrep/R4082E/R4082E00.htm#Contents>, насловен како Irrigation Water Management: Training Manual No. 1 - 6

ЦБ 6.2

Метод на наводнување/ѓубрење

6.2.1

Дали производителот може да го оправда методот на наводнување, од аспект на заштеда на вода ?

Идејата е да се избегне губитокот на вода. Системот за наводнување кој се користи треба да биде ефикасен. Производителот го користи најефикасниот систем за наводнување, кој може да си го дозволи од технички и финансиски аспект и кој соодветствува со легислативата (ако ја има), за локални ограничувања на наводнувањето.

Составете листа на можности за наводнување на производната парцела (1. систем за наводнување; 2. стар бунар; 3.цистерна), дадете по можност детали (систем: капацитет 20 л/с, температура 10 °Ц; Бунар: капацитет 3 л/с температура 14 °Ц; цистерна: 30 м³/ден, променлива температура), и образложете го изборот (системот е под притисок и да се приклучи капка по капка, иако има ладна вода, нема потреба од дополнителни трошоци за пумпање како од бунарот, односно за превоз на водата со цистерна).

Заклучок, системот под притисок е најефикасното решение од аспект на штедливост на вода и е најекономичното решение.

Оправдувањето на наводнувањето по бразда, за производител кој финансиски добро котира, би било многу потешко и во основа би значело несоодветствување со барањата на стандардот.

По потреба, ако постојат промени во квалитетот и количеството на водата за наводнување, побарајте стручно мислење.

6.2.2

Дали има план за управување со водата за нејзино оптимално искористување и намалување на потрошувачката?

Мора да постои пишан акциски план кој има за цел да ја оптимизира потрошувачката на вода на фармата. Ова може да биде индивидуален план или регионална активност, во која производителот учествува.

Изгответе акциски план кој ја опишува политиката на производителот за оптимизирање на потрошувачката на вода за наводнување, како и предвидените активности, и вклучете го во евиденцијата.

Упатство за изработката на план за управување со водите

Планот за управување со водите се прави за да се изврши:

1. проценка на видови и квалитетот на изворите на вода на фармата, како и нивниот капацитет во однос на производството, со цел да:

- се утврди најефикасниот и економски најоправданиот начин за наводнување кој овозможува најдобро искористување на водните ресурси (на пр. систем за повторна употреба, ноќно наводнување, калибрација на опремата за наводнување за намалување на загубите, складирање во зима, собирање на дождовницата и сл.);
- се утврди досегашната практика за контрола на водните текови, да се намали потрошувачката и да се утврдат мерките за унапредување на наводнувањето;
- се утврди ефикасноста на управувањето со вишокот на вода и потребата од дополнителна заштита, и да се утврдат мерки за нивно унапредување;
- се води евиденција за користење на водата за наводнување;

Планот за управување треба да ги содржи следните информации:

- Наводнување (начин на наводнување по култура, број на сезони, број на часови дневно, локација, мерења на ефикасноста на наводнувањето, метод на наводнување, колку вода се употребува дневно/месечно/годишно;
- Преземените чекори за подобрување на ефикасноста на системот за наводнување;
- Истекување на вода (дали го надгледувате и што сте ги преземале за негово насочување низ канали, јазови и насипи);
- Истекот на вода од имотот за време на бури и дождови, топење на снегот (дали го надгледувате истекот, дали тој претставува опасност од поплави и кои активности сте ги преземале за намалување на последиците);
- Идентификувани проблеми во однос на квалитетот на водата за наводнување.

Следниот чекор во планот за управување со водите, е да си определат методите со кои може да се подобри ефикасноста на наводнувањето, и да се помогне во решавањето на проблемите со квалитетот на наводнувањето.

Искористување на топографијата на теренот за движење на водата низ насипи, јазови, вади итн. утврдување на нивната улога во контрола на водата.

Проширување или продлабочување на природните текови, кои овозможуваат полесно управување со водата.

Зголемување на дрворедите, шумите и сл., за насочување на водата или за впивање на вишокот вода од дожд, снег итн.

Искористување и унапредување на природните системи и потребните интервенции.

Изградба на објекти за задржување и акумулирање на водата (бари, езерца, јазови итн.), онаму каде што е практично и применливо.

Планот за управување со квалитетот на водата, ќе вклучува надгледување, со цел да се демонстрира напредокот, вклучително и надгледување на отпадни материи кои можат да влијаат на квалитетот на водата, идентификација на изворите на загадување и обезбедување на соодветни информации.

Се водат записи кои укажуваат на датумот и волуменот на вода по водомер или по наводната единица површина. Ако земјоделецот работи според програма за наводнување, пресметаното време на наводнување и потрошената количина на вода, треба да е наведена во евиденцијата.

Дали се чуваат записи за искористување на водата за наводнување/губрење?

6.2.3

За евиденција користете го образецот 7.2

Квалитет на водата за наводнување

ЦБ 6.3

Непреработена отпадна вода не се користи за наводнување /губрење. Онаму каде се користи преработена отпадна вода, квалитетот на водата мора да е во согласност со упатствата објавени од СЗО (Светска здравствена организација) за безбедноста на отпадната вода во земјоделството и кај водните култури 1989. Кога постои сомнеж дека водата е од загаден извор (постои село узводно), производителот треба да докаже преку лабораториска анализа, дека водата соодветствува со препораките на СЗО или локалните прописи за вода за наводнување. Не Н/А

Дали е забранета употребата на непреработена отпадна вода?

6.3.1

Употреба на отпадна канализациска вода е забранета за наводнување.

Проценката на ризикот мора да биде во согласност со потенцијалната микробиолошка, хемиска или физичка загаденост на сите извори на вода за наводнување/губрење. Анализата на ризици минимум треба да ги опфати: Идентификација на изворите на вода; Методот на наводнување; Времето на наводнување (за време на фазата на раст на растенијата); Контакт на растението со водата и Вид на производи. Според видот производите се делат на производи што се јадат свежи и немаат заштитна обвивка што се одстранува пред јадење; Производи што се јадат свежи, немаат заштитна обвивка што се одстранува пред јадење, или се подложни на контаминација; Производи што се јадат свежи или имаат заштитна обвивка, која се отстранува пред јадење, или растат далеку од земјата без ризик од контаминација; Производи што секогаш се готват. Види ЦБ Анекс 1 - Микробиолошки опасности.

Дали е направена годишна анализа на ризици за загадување на водата, која се употребува за наводнување?

6.3.2

Составете анализа на ризици за сите извори за наводнување на производната парцела и предвидете ги сите можни опасности не само по безбедноста и квалитетот на производот, туку и опасности за производството (недостаток на вода, ниска температура и сл.), кои не влијаат на производот од здравствен аспект.

Анализата ќе ви даде споредба на употребуваното наводнување и алтернативните за негово унапредување, значајни за планот за управување со наводнувањето и увидот во последиците при промена на изворот на наводнување.

Важно е да посветите внимание на водата за наводнување која се користи непосредно пред берба, со оглед дека истата често доаѓа во допир со производите. Водата може да биде контаминирана со патогени микроорганизми од луѓе, животни, или отпадни/канализациони води.

При појава на води вон контрола на производителот (поплава, јак дожд итн.), за време на бербата, треба да се земе предвид ризикот од контаминација и да се предвидат соодветни мерки за чистење/миење на производите. Во некои земји поплавени производи не смеат да се продаваат за изхрана на луѓе.

АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ ЗА ВОДАТА ЗА НАВОДНУВАЊЕ

За наводнувањето се определени следните критични точки, за следните извори за наводнување:

Ризик	Веројатност	Вид на опасност	Последици
ЗАТВОРЕН СИСТЕМ ЗА НАВОДНУВАЊЕ ПОД ПРИТИСОК			
1. Оштетување на системот;	Мала	Н/А	2
2. Загадување на резервоарот со отпадни води (канализација);	Средна	Хемиска/Микробиолошка	3
3. Загадување на резервоарот со трупови од изумрени животни;	Мала	Микробиолошка	3
4. Загадување на рез.со предизвикувачи на болести на растенијата	Голема	Н/А	1
5.Загадување на водата со хемиски агенси и тешки метали.	Мала	Хемиска	1
РЕКА			
1. Загадување на рез.со предизвикувачи на болести на растенијата	Голема	Н/А	1
2. Загадување на резервоарот со отпадни води (канализација)	Голема	Хемиска/Микробиолошка	1
3. Загадување на резервоарот со со трупови од изумрени животни	Средна	Микробиолошка	2
4.Загадување на водата со хемиски агенси и тешки метали	Мала	Хемиска	2

Анализата на ризици треба да ги вклучи и сезонските промени во наводнувањето и начинот на кој тие влијаат на квалитетот на водата за наводнување, на пример:

- ✗ Ако водниот столб се намалува во лето дали производителот и до кој степен влијае на намалувањето;
- ✗ Дали местото е подложно на суши и како тие влијаат врз производството, квалитетот на водата и количеството на вода за наводнување;
- ✗ Дали постојат алтернативи за наводнување со кои можат да се надминат последиците при недостаток на вода;
- ✗ Дали постојат услови да се складира водата, за да се намали прекумерното искористување;
- ✗ Дали производителот има дозвола за користење на водата и дали на ист начин наводнуваат и другите жители;
- ✗ Дали со употребата на водата се загрозува животната средина и живиот свет, во природните текови и акумулации и дали се преземаат заштитни мерки;
- ✗ Дали постои соодветен план за употреба на водата со кој се опфатени хронолошките потреби за вода на фармата;
- ✗ Дали според потребите е направен напредок во однос на економичното користење на водата.

6.3.3	Дали водата за наводнување се анализира во лабораторија со фреквенција која одговара на анализата на ризици од 6.3.2?	Анализата на водата треба да се прави доволно често за да соодветствува со резултатите од анализата на ризици, земајќи го предвид видот на културата. Примероците се земаат на излезот од системот за наводнување, или од најблиското и најпрактичното место во близина на посевот.
6.3.4	Согласно анализата на ризици од точка 6.3.2, дали лабораториската анализа ги зема предвид микробиолошките контаминенти?	Согласно со анализата на ризици (ако е утврден ризик од микробиолошка контаминација), лабораториската анализа содржи наод за микробиолошките контаминенти.
6.3.5	Дали анализата е направена во соодветна лабораторија?	Резултатите се добиени од лабораторија која може да прави микробиолошки анализи во согласност со ИСО 17025, или сличен стандард.

Според анализата на ризици дадена во примерот, резултатот од лабораторијата треба да содржи податоци за хранливите материји во водата (азот, фосфор и калиум), хемиските својства, остатоците од хемиски средства (средства за заштита, детергенти итн.) и тешките метали (најчесто во близина на рудници и отпадни индустриски води).

Особено значење се дава на анализата на присуство на микроорганизми, кои укажуваат на присуството на фекално загадување.

Со добивањето на резултатите од лабораторијата, ќе добиете и мислење за употреба на водата за наводнување.

Најмалку еднаш годишно или по потреба почесто, земете примерок од водата за наводнување и испитајте ја неговата исправност. Ако примерокот го зема лабораторијата, побарајте записник од земањето. Ако примерокот го зема производителот, побарајте соодветни пишани препораки од лабораторијата, за начинот и опремата за правилно земање, чување и транспорт на примероци.

Начинот на земање примероци пропишете го со соодветна постапка.

ПОСТАПКА ЗА ЗЕМАЊЕ ПРИМЕРОЦИ ОД ВОДАТА ЗА НАВОДНУВАЊЕ

Намена - Намената на постапката е да ги нагласи чекорите за земање примероци од водата за наводнување, за лабораториска анализа.

Опсег - Постапката се применува кај сите регистрирани производи и локации. Примероците се земаат два пати годишно, т.е. еден месец пред почетокот на сезоната на наводнување и еден месец по почетокот на наводнувањето.

Одговорност - Производителот е одговорен за оваа постапка.

Опис - Постапката е изработена врз основа на упатствата добиени од Р333.

✍ Примероците се земаат во чисти стаклени и пластични садови.

✍ Садот и затвораот се промиваат трипати со водата од која се зема примерокот. Вкупно се земаат 1.5-3 л примерок.

✍ Примероците се етикетираат со името на земјоделецот, датумот на земање и местото од каде е земен примерокот.

Прилози - Инструкции за земање примероци

Исправноста на водата за наводнување испитајте ја во ISO/CEI 17025 акредитирана, или на друг начин овластена лабораторија.

Постојат записи за преземени корективни активности и одлуки.

Ако е потребно согласно со анализата на ризици, дали е делувало кај негативните резултати пред почетокот на бербата?

6.3.6

За секој идентификуван ризик, анализата на ризици, во зависност од веројатноста и интензитетот на последиците, треба да содржи превентивни и корективни акции. Активностите мора да земаат предвид дека производството треба да продолжи и треба да го евидентираат користењето на алтернативните извори на наводнување.

Сите преземени активности мора да бидат поткрепени со соодветни записи.

Во случај на добивање на негативни резултати од лабораториското испитување, кои укажуваат на надминување на дозволеното ниво на загадувачи во водата за наводнување, се презема следното:

1. Секоја понатамошна активност околу утврдениот проблем треба да се поткрепи со записник, евидентиран во документацијата на производството.

2. Во случај на зголемено присуство на азот, фосфор, калиум како и зголемена киселост на водата, да се интервенира со:

- ✍ испитување на наводнуваната почва, за да се утврдат можните последици;
- ✍ да се побара стручно мислење од надлежните институции за последици и да се разгледаат корективните опции;
- ✍ да се запре понатамошното ѓубрење врз основа на добиената препорака, да се замени со ѓубриво које не ги содржи елементите утврдени во водата за наводнување;
- ✍ да се продолжи со земање и анализи на примероци од водата за наводнување, еднаш неделно.

3. Во случај на зголемено присуство на микроорганизми, да се преземат следните активности:

- ✍ да се побара препорака од стручни личности за утврдените микроорганизми и можните последици;
- ✍ да се обезбеди стручна препорака за видот на интервенција;
- ✍ растварање на соодветни дезинфициенси (син камен, сол и сл.) во водата, во зависност од препораките;
- ✍ земање на примероци од водата по извршениот третман и нивна лабораториска анализа.

4. Во случај на зголемено присуство на хемиски остатоци и тешки метали, да се преземат следните активности:

- ✍ да се продолжи само со наводнување од други извори;
- ✍ да се побара мислење од стручни лица за можните последици;
- ✍ да се утврди изворот на загадувањето во соработка со надлежните институции;
- ✍ да се разгледаат опции за корективни активности;
- ✍ да се продолжи со земање и анализи на примероци од водата за наводнување, еднаш неделно.

Снабдување со вода за наводнување/ѓубрење

ЦБ 6.4

Одржливи извори се оние извори кои овозможуваат снабдување со доволно количество вода при нормални (просечни) услови.

Дали водата за наводнување е издвоена од одржливи извори, за заштита на животната средина?

6.4.1

Каде што е неопходно, мора да постои пишана комуникација на оваа тема (писма, дозволи).

Дали е побарана согласност од надлежните органи, во врска со издвојувањето на водата, каде тоа е неопходно?

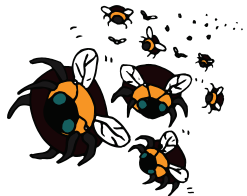
6.4.2

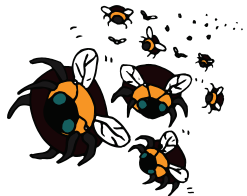
Изворите на вода кои се користат за наводнување, вклучувајќи реки, езера, системи за наводнување и бунари, треба да имаат доволен капацитет, за да не се наруши екосистемот од кој потекнуваат.

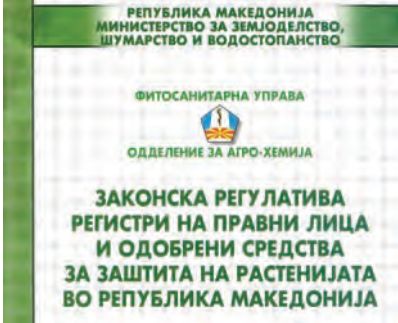
За изворите на вода за наводнување со видно ограничен капацитет, потребно е да имате мислење од стручни лица, во кое се образложува влијанието на издвојувањето на водата за наводнување врз животната средина.

ЦБ 7	ИНТЕГРИРАНО УПРАВУВАЊЕ СО ШТЕТНИЦИ - ИПМ Интегрирано управување со штетници (ИПМ) вклучува внимателно разгледување на сите техники за контрола на штетници употреба на соодветни мерки за намалување на популациите на штетници. ИПМ одобрува употреба на средства за заштита на ратенијата на ниво кое е економски оправдани и кое не создава ризици по здравјето на луѓето и животната средина. Анекс ЦБ.3 дава увид во алтернативите за апликација на ИПМ техники во комерцијалното производство. ИПМ системот мора да биде применуван во согласност со локалните физички (климатски, топографски), биолошки (видови на штетници, природни непријатели) и економски услови.
7.1	Дали преку обука или совети е добиена помош за примена на ИПМ (Integrated Pest Management - Интегрирано управување со штетници) ? Каде се користи надворешен експерт, мора да биде демонстрирана неговата стручност преку официјални квалификации, дипломи итн, освем е вработен во соодветна организација (на пр. советодавна служба). Каде одговорното лице за ИПМ е производителот, искуството мора да биде поткрепено со техничко знаење (на пр. литература за ИПМ, сертификати од специфични обуки итн.), или користење на алатки како компјутерски софтвер, инструменти и техники за мониторинг на штетници итн.
Како доказ за правилната примена на ИПМ, потребно е во документацијата да имате доказ (диплома, сертификат или договор со соодветна институција), дека стручно лице (агроном или друго лице со завршена обука за ИПМ), ги дало препораките за заштита на растенијата. Со оглед на фактот дека ИПМ е релативно нова дисциплина и до скоро не беше дел од курикулумот на образовните институции, само дипломата од агроном не е доволен доказ. На ниво на претпријатие, односно здружение, стручното лице кое ги дава препораките за ИПМ може да биде вработено, или ангажирано со договор за услуги. Индивидуалните земјоделци можат да завршат соодветна обука или да ги користат услугите на советодавните и образовните институции, како агенции, факултети, институти или служби на Министерството за Земјоделство, шумарство и водостопанство. Кога користите совети државни институции не е потребно дополнителен доказ освем титулата на стручното лице и името на предметната институција.	
7.2	Дали производителот може да демонстрира барем една превентивна активност? Производителот има докази за спроведување на барем една активност со примена на техники за производство кои го намалуваат интензитетот на појавата на штетници и потребата за интервенции.
Превентивата ја вклучува секоја активност поврзана со, спречување и намалување на појавата на болести и штетници, намалување на употребата на средства за заштита или јакнење на отпорноста на растенијата. Чувајте во документацијата записи за сите преземени активности. За подетален увид во активностите во склоп на превентивата, погледнете го прилогот за ИПМ на страна 53.	
7.3	Дали производителот може да демонстрира барем една активност на набљудување и мониторинг ? Производителот има докази за а) спроведување на барем една активност која покажува, кога и во кој интензитет штетниците и нивните природни непријатели се присутни на парцелата, и б) со помош на оваа информација ги планира техниките и начините на заштита .
Земјоделецот може да докаже дека ја следи појавата на болести и штетници и појавите кои влијаат на нив (временски услови, природни непријатели), пред да аплицира средства за заштита. Чувате во документацијата записи за сите преземени активности. За подетален увид во активностите во склоп на набљудувањето, погледнете го прилогот за ИПМ на страна 53.	
7.4	Дали производителот може да демонстрира барем една активност на интервенција со ИПМ? Производителот има докази дека во при напади на штетници кои значително влијаат на економската вредност на производството, се преземаат специфични методи за нивна контрола. Кога е возможно не се користат хемиски средства.
Сите преземени методи за контрола на болести и штетници се вклучени во оваа контролна точка. Тоа може да бидат и алтернативни мерки како и класично прскање, во зависност од успехот на превентивата и резултатите од мониторингот. Чувате во документацијата записи од сите преземени активности. За подетален увид во активностите во склоп на превентивата погледнете го прилогот за ИПМ на страна 53.	
7.5	Дали се следат препораки за противимуност за да се одржи ефективност на расположливите средства за заштита на растенијата? Кога нивото на штетници, заболувања или плевел наметнува повторна заштита на посевот, постои доказ дека се следени препораките (каде е возможно) за противимуност.
Генерална препорака при заштитата на растенијата е да се врши редовна ротација на средствата за заштита, за да се намали можноста од развивање на отпорност кај штетниците и плевелот. Барањето се исполнува преку увид во документацијата (образец 8.1)	

СРЕДСТВА ЗА ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА		ЦБ 8
Избор на средства за заштита на растенијата		ЦБ 8.1
Каде штетниците предизвикуваат економски штети, потребно е да се интервенира со контролни мерки, вклучително и средства за заштита на растенијата. Соодветната употреба, ракување и складирање се приоритет.		
Постои листа на комерцијални/трговски имиња на средствата за заштита на растенијата (која ја вклучува активната материја или организмот кој го содржат), одобрени за употреба на ГЛОБАЛГ.А.П регистрираните посеви во последните 12 месеци. Не Н/А	Дали се чува листа на средства за заштита на растенијата одобрени во земјата на производство, за употреба на посевите кои се одгледуваат?	8.1.1
Фитосанитарната управа на Р.Македонија издава годишен билтен кој ги содржи сите потребни информации за законската регулатива за средствата за заштита на растенијата, претпријатијата регистрирани за промет со средства за заштита и листа на сите регистрирани т.е. одобрени средства за заштита. Обезбедете копија од овој билтен (по можност не постара од 12 месеци) и чувајте ја во евиденцијата. Пред секоја употреба на ново средство за заштита, проверете го трговското име и активната материја, односно дали е одобрено за употреба и за намената за која сакате да го користите.		
Сите применети средства за заштита се дозволени за употреба од соодветна владина институција во земјата на примена. Ако не постои официјално тело, повикајте се на GLOBALG.A.P. упатството во Анекс ЦБ.4 и на меѓународните прописи за дистрибуцијата и употреба на пестициди во земјоделството и кај водните култури, на ФАО од 1989 год. Повикајте се на Анекс ЦБ.4 за користење на пестициди во редовните опити. Не Н/А	Дали земјоделците користат исклучиво средства за заштита, регистрирани во земјата каде се употребуваат и наменети за конкретниот посев (кога постои официјална шема за регистрација)?	8.1.2
Сите употребени средства за заштита на растенијата мора да бидат соодветни и нивната примена треба да биде оправдана (согласно упатствата, препораките или регистрацијата) за контрола на штетникот, болеста или плевелот кој се третирал. Ако производителот користи средства за заштита на начин поинаков од пропишаниот, мора да постои доказ за официјално одобрение за употреба на препаратот, за предметниот посев во земјата каде се користи. Не Н/А	Дали средствата за заштита на растенијата кои се употребуваат се препорачани (во упатствата) за контрола на целните штетници?	8.1.3
Оправданоста на изборот на средства за заштита на растенијата е основен елемент во вашата програма за заштита. Секој препарат кој сте го искористиле треба да биде наменет за употреба на третираниот посев и наменет против целниот штетник. Со оглед дека записите за секој третман треба да ја наведат причината за третирање, односно превентивниот или терапискиот третман против целните штетници, изборот на препарати треба да биде внимателен, а препаратот треба да биде регистриран за насадот и за целниот штетник. Не употребувајте несоодветни средства за заштита кои не се регистрирани, за соодветната култура, односно се забранети за употреба. Регистрацијата на средства за заштита на растенијата се наплатува по земјоделска култура, најголем број од препаратите во РМ, се регистрирани за употреба на доминантните земјоделски култури (лозарство, тутун итн.) На етикетите, упатството за употреба од пестицидите или решението од фитосанитарната управа, прочитајте дали препаратите кои планирате да ги користите се дозволени за употреба врз културата која ја одгледувате и за контрола на целниот штетник. По потреба користете ги оригиналните упатства од производителите на препаратите, со оглед дека истите се често по детални и укажуваат на поголем број на штетници и посеви.		
Фактурите од купените средства за заштита на растенијата, мора да бидат достапни во документацијата за време на надворешната инспекција. Не Н/А	Дали се чуваат фактурите од купените средства за заштита на растенијата?	8.1.4
Земјоделецот ја потврдува точноста на своите изкази (инвентарот на магацинот за пестициди и записите од нанесувањето), преку документи кои го потврдуваат видот и количеството на купените средства за заштита на растенијата. При купување на средства за заштита секогаш земете и чувајте ја сметката или сметкопотврдата, на која е назначен видот на препаратот и неговото количество. Ако купувате на фактура, во документацијата чувајте копија од фактурата. При купување на средства за заштита на одложено плаќање во документацијата чувајте ги испратниците до моментот на исплата.		

ЦБ 8.2	Записи од нанесувањето
8.2.1	Дали изборот на производи за заштита на растенијата е направен стручно лице? Каде записите за средствата за заштита на растенијата покажуваат дека лицето кое го врши изборот е квалификувано, неговата техничка стручност треба да се докаже со официјални квалификации, сертификати од соодветен тренинг или допис од владнини, образовни или советодавни институции. Онаму каде евиденцијата покажува дека технички одговорното лице кое го прави изборот на производите е земјоделецот, искуството мора да биде поткрепено со техничко знаење, кое се докажува со техничка документација, т.е стручна литература за производот, сертификати од соодветни курсеви и сл.

При употреба на средства за заштита, потребно е во евиденцијата да имате доказ (диплома, сертификат за завршена обука или договор) дека стучно лице (агроном или друго лице со соодветна обука), ги дало препораките за користење.

На ниво на претпријатие, односно здружение, стручното лице кое ги дава препораките за заштита, може да биде вработено или ангажирано со договор.

Индивидуалните земјоделци можат да завршат соодветна обука или да ги користат услугите на советодавните институции, како на пр. агенции, факултети, институти и сл.

ЦБ 8.3	Записи од нанесувањето
8.3.1	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи ги видот и сортата на посевот? Сите записи оа нанаесувањето на средства за заштита го содржат името и сортата на културата која е третирана. Не Н/А
8.3.2	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го и местото на нанесување? Сите записи за нанесување на средства за заштита ја содржат локацијата на нанесувањето, името или бројот на парцелата, овоштарникот или оранжеријата каде е третиран посевот.
8.3.3	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го и датумот на нанесување? Сите записи за нанесување на средството за заштита содржат конкретни датуми (ден/месец/година) на нанесување. Се внесува точната датум на апликација (односно крајната ако прскањето трае подолго од еден ден) Не Н/А
8.3.4	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го трговското име на средството за заштита ? Сите записи за нанесување на средства за заштита го наведуваат целото трговско име (вклучително и формулацијата), активната материја или организам (латинско име). Активната состојка мора да биде регистрирана или да може да се поврзе со трговското име на средството за заштита. Не Н/А
8.3.5	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата вклучувајќи го лицето кое го нанело на средството? Лицето кое го нанесува средството за заштита е наведено во евиденцијата. Ако едно лице ги врши сите нанесувања прифатливо е само еднаш да биде наведено. Не Н/А
8.3.6	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи објаснување за примената? Во записите за нанесување на средствата за заштита е наведено името на штетникот, заболувањето или плевелот што се третира. Ако се користат локални имиња на средствата, тие мора да соодветствуваат со името дадено на етикетата односно упатството. Не Н/А
8.3.7	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го и техничко одобрение за примената? Технички одговорното лице кое носи одлуки за употреба на средствата за заштита на растенијата, дозите на препаратот и препораките за нанесување се наведени во записите. Не Н/А
8.3.8	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го количеството кое е нанесено? Сите записите за нанесување за средствата за заштита го содржат конкретното нанесено количество (тежина или волумен), вкупното употребено количество вода (или друг носечки медиум) и дозата во грми на литар или друга меѓународно призната мерка. Не Н/А
8.3.9	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го методот и механизацијата употребена за нанесување? Во записите за нанесување на средствата за заштита е наведен видот на употребена механизација (висок притисок, У.Л.В., преку системот за наводнување, запрашување, зачадување, преку воздухот, или гр. метод), за сите нанесени производи (ако има различни единици, се означуваат посебно) . Не Н/А
8.3.10	Дали се водат записи за нанесување на сите средства за заштита на растенијата, вклучувајќи го и предбербениот период односно каренцата ? Пред-бербениот период, односно каренцата, наведена на етикетата или упатството од средствата за заштита на растенијата, мора да биде е документирана во записите за сите средства за заштита на растенијата. Н/А само сертификација на цвеќиња и украсни растенија .

Барањето се исполнува преку увид во документацијата (образец 8.1)

Предбербен период		ЦБ 8.4
Земјоделецот треба да докаже дека е испочитуван предбербениот период за нанесените средства за заштита, преку записи за нанесување на средствата за заштита и датумите на берба од парцелата која е третирана. Кога бербата е во тек, се воспоставува посебен режим на парцелата, овоштарникот или оранжеријата (на пр. поставени знаци за предупредување со наведен предбербен период), со што се осигурува придржување до ново настанатите услови. Види 8.4.2. Не Н/А, ако се работи за цвеќиња и украсни билки.	Дали се испочитувани предбербените периоди?	8.4.1
Составете листа на предбербени периоди, соодветно на каренцата (времето од апликација, до времето на комплетна елиминација на средствата на заштита од употребените средства за заштита на парцелата, за секоја третирана парцела. При определување на предбербениот период, вообичаено се зема најголемата каренца од употребените средства за заштита (на пр. 15 дена) и се додаваат неколку дена заради сигурност. Непосредно пред и за време на берба, забрането е превентивно нанесување на средства за заштита. Во случај на појава на болести или штетници и тераписки третман, се воспоставува нов предбербен период во кој е забранета берба/жетва на производите. За време на вонредниот предбербен период поставете предупредувачки знаци на парцелата.		
Одстранување на вишокот раствор од средства за заштита на растенијата		ЦБ 8.5
Нанесувањето на вишокот течност и одмивокот од атомизерот/прскалката на третираниот посев е приоритет, под услов вкупната нанесена доза да не ја надминува максималната дозата наведена во упатството од средството за заштита. Вишокот на средства или одмивокот од атомизерот смеат да се одстрануваат и на друг начин кој не ја загрозува безбедноста на храната или животната средина. Записи мора да бидат достапни. Не Н/А	Дали вишокот на раствор од нанесување на средства за заштита на растенијата се одстранува на начин кој не штети на безбедноста на храната и животната средина?	8.5.1
Вишокот на раствор од атомизерот, под услов да се работи за мала количина, како и одмивокот од атомизерот, можат да се нанесат на третираниот посев, но само под услов ако веќе не сте употребиле максимална доза. Многукратното разрежување на мали количества на вишокот од раствор или одмивокот, преку максимално дополнување на атомизерот/прскалката со вода ќе осигураат минимално покачување на дозата, кое е во најголемиот број на случаи дозволуваат повторно нанесување на третираниот посев. Како алтернатива, вишокот на раствор или одмивокот, можете да го нанесете на друга парцела, под услов, кумулативно да не третирате со максимална доза и препаратот да е регистриран за примена на дадениот посев. Последната опција е да го нанесете вишокот на растворот на неплодно земјиште (ако таквото испуштање не е спротивно со законската регулатива), или друга површина каде средствата за заштита не можат да се акумулираат и концентрираат и со тоа да преставуваат опасност за безбедност на храната или животната средина. Во случај кога работите со помал уред за прскање (грбна пумпа), вишокот раствор од средствата за заштита, можете да го нанесете на меѓите од парцелите, но само под услов да не постои можност за двоен третман врз производството. Никогаш не го испуштајте вишокот раствор или одмивокот на една утврдена локација или во воден тек (најчеста гледка кај нас), со оглед дека истото ќе предизвика концентрација на бројни активни материи на една локација, со неминовни последици за животната средина. Секоје нанесување на вишокот раствор, или одмивокот од средствата за заштита евидентирајте го во образецот 8.1		
Анализа на остатоци/резидуи од средства за заштита на растенијата		ЦБ 8.6
Производителот на располагање има листа на МДКР тековно применлива во државата во која се пласираат производите. Листата на МДКР во земјата дестинација може да се дознае преку комуникацијата со клиентите. Кога производите се пласираат во група на држави, системот за контрола на МДКР на производителот, мора да биде во согласност со барањата на земјата во која има најстроги утврдени МДКР. Види Анекс ЦБ. 5	Дали производителот може да потврди дека има информации за МДКР во земјите дестинации во кои планира да ги пласира производите?	8.6.1
Во зависност од земјата во која ќе се пласира производството, земјоделецот документирано треба да докаже дека ги разбира прописите врзани за МДКР, со тоа што во својата документација ќе има податоци за МДКР во земјата на производство и во земјата во која ќе се пласира производството.		

За Европската Унија овие вредности се регулирани со директивите на Советот на Европа 76/895EEC, 86/363EEC, 86/362EEC и 90/642EC, достапни на интернет на http://europa.eu.int/comm/food/plant/protection/index_en.htm.

Листата на МДКР и листата на прописи во врска со МДКР можете да ги најдете на следниот сајт http://europa.eu.int/comm/dg06/phyt/residues/leg/progr_en.pdf.

Од 1976 оваа листа постојано се развива и надградува и моменталната неофицијална листа на повеќе од 17,000 регистрирани МДКР во ЕУ, можете да најдете на http://europa.eu.int/comm/dg06/phyt/residues/index_en.htm.

Дополнителни информации за МДКР во ЕУ можете да најдете на страната на ДГ САНЦО http://www.crl-pesticides.eu/docs/public/tmpl_article.asp?LabID=100&CntID=594&Lang=EN.

За лесно пребарување на МДКР во ЕУ користете, ја базата на податоци достапна преку линкот http://ec.europa.eu/sanco_pesticides/public/index.cfm

8.6.2

Дали земјоделецот презема активности за задоволување на ограничувањата за МДКР на пазарот на кој има намера да ги пласира со производите?

Кога ограничувањата за МДКР во земјата каде земјоделецот планира да го пласира производот се поригорозни од ограничувањата во земјата на производство, земјоделецот треба да докаже дека за време на производството ги земал овие ограничувањата за МДКР предвид (т.е. направени се прилагодувања во начинот/режимот на нанесување на средствата за заштита на растенијата, или е извршена анализа на МДКР за употребените пестициди).

Ограничувањата за МДКР се воспоставени за да се унапреди трговијата и нивното надминување повеќе е индикатор за неправилна употреба на пестициди, отколку опасност за потрошувачот.

МДКР се пресметуваат во милиграми активна материја на килограм производ. Со цел да се определи приближното количество на МДКР во производите, потребно е земјоделецот да знае:

1. Содржина на активната супстанца (мг/кг или мг/л) во средството за заштита (пр. 1 кг препарат содржи 200 мг активна материја).

2. Површина (1 литар на хектар, дека или на м²), на која се аплицира средството за заштита (пр. 200 мг поделено на 10.000 м² = 0.12 мг/м²).

3. Добиен или очекуван род од површината (пр. 50 тони на ха, односно 5кг на м² = 0.12 мг поделено со 5 кг = 0.024 мг/кг)

8.6.3

Дали производителот има направено анализа на ризици, за да се осигура дека производите ќе имаат МДКР соодветни на барањата во земјата каде ќе се пласираат производите?

Анализата на ризици ја проценува употребата на средства за заштита на растенијата и потенцијалниот ризик за надминување на МДКР. Анализата на ризици ќе биде базирана на критериумите објаснети во насоките дадени во Анекс ЦБ. 6

Составете реална анализа на ризици за надминување на МДКР, која одговара на вашето производство. Како ориентација можете да го користите примерот на страна 55.

Анализата треба да ги зема предвид главните причини поради кои доаѓа до надминување на МДКР, вклучувајќи

«Не примена на добрата земјоделска практика, не придржување кон упатствата, користење на не соодветни и не регистрирани средства за заштита на растенијата;

«Немање соодветен стандард за контрола на квалитет во работата;

«Разлики во МДКР помеѓу земјата каде се произведува и земјата каде се пласираат производите, законски предизвици (промени во легислативата, повлекување на средства за заштита, не обновени дозволи), погрешна комуникација поврзана со МДКР итн.

«Во исклучителни моменти при појава на вонредни состојби, екстремни климатски појави, поплава итн.

8.6.4

Дали има докази за анализа на МДКР, базирана на резултатите од анализата на ризици?

Врз основа на резултатот од анализата на ризици, документираните докази или записи, мора да бидат достапни за извршената анализата на МДКР, за ГЛОБАЛГ.А.П регистрираните производи, или за учество во системи за мониторинг на резидуи од страна на трети лица, кои имаат соодветна следливост до фармата.

Кога потребата од анализа на МДКР е резултат од анализата на ризици, барањата дадени во постапката за земање на примероци (акредитирана лабораторијата), треба да се исполнат.

Анализата на ризици нормално резимира дека треба да се направи анализа МДКР, идентификувајќи го бројот на параметри за анализа, локацијата и времето на земање на примероците, согласно Анекс ЦБ.6. Анализата на ризици која резимира дека нема потреба да се направи анализа МДКР треба да идентификува дека:

- Постојат анализи на МДКР во најмалку изминатите 4 години без забележано надминување на МДКР, или употреба на недозволените пестициди итн.;

- Нема, односно има минимална примена на пестициди;

- Нема примена на пестициди блиску до очекуваната берба (времето меѓу нанесувањето и бербата е неколкукратно од каренцата);

- Анализата на ризици е ревидирана од независна трета страна (на пр. ГЛОБАЛГ.А.П инспектор, експерт итн.) или од купувачот;

Исклучок на овие услови може да бидат посевите каде не се користат средства за заштита и каде се контролира атмосферата (на пр. кај производството на печурки).

Погледнете ги деталниот преглед на страна 56, за условите кои треба да се земат предвид при подготовка на програма за следење на МДКР. Како ориентација погледнете го примерот на план за земање примероци и анализа на МДКР. Колку и да е непопуларно, запомнете дека заклучокот дека не е потребна анализа на производ интензивно конвенционално производство, е најмалку дискутабилен.

Анализата на ризици треба да дава јасни насоки вклучувајќи

» Бројот на примероци кои треба да се земат анализираат. Внимавајте, не реално производител кој на 200 ха, произведува десетина сорти грозје кои се берат во период од три месеци, да зема еден примерок за анализа. Со еден примерок може да опфатите само површина која е прскана во исто време со исти средства за заштита и иста опрема.

» Бројот и видот на параметри (активни материи) за анализа на примероците. Внимавајте во светот се користат преку 2000 активни материи а контролно се проверуваат најчесто околу 200. Како параметри мора да ги имате минимум активните материи со кои е прскан производот во последниот третман

» Место и време на земање на примероци. Внимавајте примероците да од бидат репрезентативни локации во парцелите, земени непосредно пред или по почетокот на бербата.

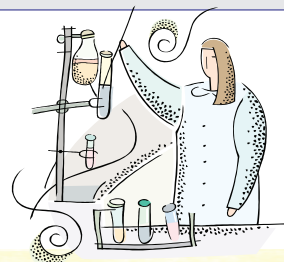
Постои документативен доказ дека се следени соодветни постапки за земање примероци. Види го анекс ЦБ 5.

Ако е направена анализа на резидуи и дали е правилно следена постапката за земање примероци?

8.6.5

Земањето на примероци за сопствени потреби го прави земјоделецот, но може да биде извршено и од надлежна лабораторија, како и од друго овластено лице, (на пр. Земјоделски инспектор, инспектор за храна и сл.).

Во зависност од производот, добиените препораки за земање на примероци, локалните закони или европските регулативи, воспоставете постапка за земање на примероци за анализа на МДКР и секое земање на примероци поткрепете го со записник. Копијата од воспоставената постапка и записниците, како и добиените резултати чувајте ги во евиденцијата.

ПОСТАПКА За земање примероци за анализа

Оваа постапка е изготвена врз основа на упатството добиено од Р333 - Скопје, каде што ќе се направат потребните анализи на плодовите од сите членови на здружението, врз основа на важечките правилници.

Примероците од плодови домати за анализа на резидуи од пестициди се собираат од повеќе растенија по случаен избор и со различна оддалеченост. Земените плодовите во количина од 2 кг, треба да бидат со различна големина и зрелост. Плодовите се мерат се ставаат во пластични кесиња со шифра (име и презиме на производителот), се врзуваат и во договореното време се предаваат во лабораторијата.

Земените примероци се доставуваат во лабораторија со пропратно писмо на кој е наведен датумот на земањето на примерокот, видот на примерок, количеството, бројот и името на локацијата на земање на примерокот и листа на параметри односно активни материи кои сакате да бидат испитани. лабораторијата е должна да ви издаде документ со датум на прием на примерокот.

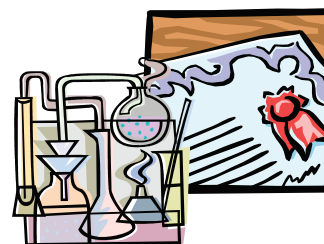
Постои документиран доказ (писмото или копија од акредитација) кои покажуваат дека лабораториите кои направиле анализа за резидуи од средствата за заштита на растенијата се акредитирани од соодветна национална установа согласно ISO 17025, или друг соодветен стандард (на располагање е доказ за тестирањето на инвентарот, на пр. ФАПАС). Види го анекс ЦБ 5.

Ако е направена анализа на резидуи, дали лабораторијата е акредитирана од соодветна национална установа согласно ИСО 17025, или друг соодветен стандард?

8.6.6

Во Република Македонија не постои меѓународно акредитирана лабораторија според ISO/CEI 17025 или друг соодветен стандард. Републичкиот завод за здравствена заштита, некои од Градските заводи за здравствена заштита и Факултетот за ветеринарна медицина се акредитирани на национално ниво според ISO/CEI 17025 и вршат анализи на земјоделски производи.

При вршењето на лабораториски анализи побарајте копија од сертификатот или соодветното овластување, кое треба да го вклучите во документацијата.

Постои јасно документирана постапка за дополнителните чекори и активности (ова вклучува комуникација со купувачите, следење на производите итн.) кои треба да се применат онаму каде анализите на резидуите од средствата за заштита на растенијата укажуваат дека највисокото количество резидуи е надминато (во земјата на производство, како и во земјите за кои е наменето тргувањето со производот). Види го анекс ЦБ 5.

Ако е направена анализа на резидуи дали е поставен план за дејствување во случај на пречекорување МКДР?

8.6.7

Во зависност од производот, изработете и документирајте план за дејствување, во случај на пречекорување на МДКР.

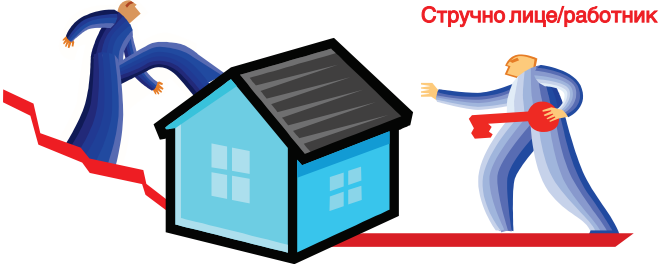
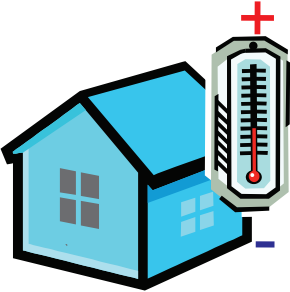
П Л А Н За дејствување во случај на надминување на МДКР од пестициди

Управниот одбор на АД Лозарство на состанокот одржан на 2.2.2006 година донесе одлука за изготвување на План за дејствување во случај на надминување на МДКР од пестициди во земјата во која се произведува и земјата во која се планира да се продаваат производите.

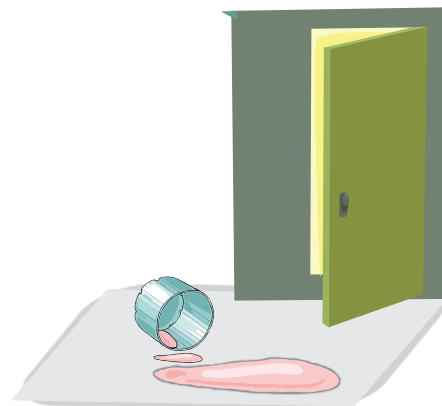
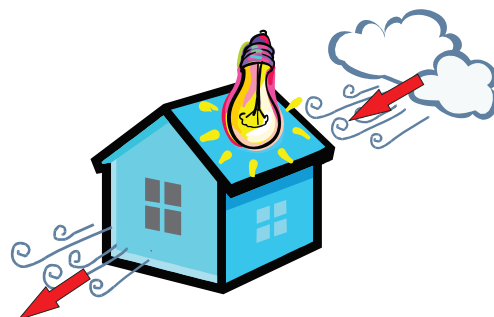
По добивањето на резултатите од анализата, ако е надминато МДКР од пестициди во земјата во која се планира да се продаваат производите, ќе се контактира со купувачите за да ја откажат договорената пратка и ќе проверат дали е можен пласман во друга земја каде што утврденото количество на резидуи е дозволено.

Ако не се најде пазар што го прифаќа тоа ниво на МДКР од пестициди, домотот нештетно се отстранува, согласно законските прописи.

ЦБ 8.7	Складирање на средствата за заштита на растенијата - мора да соодветствува со основните правила за безбедност	
8.7.1	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани во согласност со локалните регулативи?	Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата, соодветствуваат со тековното национално и локално законодавство и правилници.
		Условите во објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата, кај правните лица вклучени во промет со средства за заштита, се опишани во Правилникот за условите што треба да ги исполнуваат правните лица во поглед на опремата, уредите и просториите за вршење дејност... (сл. весник на РМ 65/2001). Условите за чување на средствата за заштита од страна на корисниците во Република Македонија, се пропишани на амбалажата на секој производ, врз основа на Правилникот за начинот на декларирање на средствата за заштита на растенијата (сл. весник на РМ 65/2001).
8.7.2	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани на локација која е цврста?	Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата соодветствуваат со тековното национално и локално законодавство и правилници.
8.7.3	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани на локација која безбедна?	Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата се чуваат заклучени. Не Н/А
Двата критериума се однесуваат на безбедноста на средствата за заштита, односно на ограничувањето на пристапот до нив. Изберете објект, односно простор, до кој не може едноставно да се влезе (домашни животни, деца итн.) и кој постојано е заклучен.		
8.7.4	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани на локација, која е соодветна на температурните услови за чување?	Средствата за заштита на растенијата се складираани на начин согласно пропишаното на упатството или етикетата. Не Н/А
		Барањето се однесува на складирање на средствата за заштита на температура која е пропишана на пакувањето на производот.
8.7.5	Дали средствата за заштита на растенијата, се складираани на локација која е отпорна на пожар?	Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата, се изградени од материјали кои се огноотпорни (минимум барање: RF 30 т.е. 30 минути отпорност на пожар). Не Н/А
Триесет минути отпорност на пожар (30:30) Претставува стандард кој се однесува на издржливоста, односно отпорноста на стаклото и дрвените делови, како рамки од прозорци, врати и сл., во случај на пожар. Дрвената конструкција треба да биде доволна масивна, заштитени со огноотпорна боја или со појачана со некоја поиздржлива (метал) облога. Стандардот наложува точката на топење или распаѓање на материјалите да биде над 900 Ц, со што ќе се задоволи барањето од триесет минути отпорност на пожар (30:30) . На пр: вратата, составена од меко дрво и три метални прачки, две стакла во жлебови од тврдо дрво со врзувачки материјал (кит) помеѓу рамките и стаклото, при пожар, може да ја задржи стабилноста 37 минути, а целоста 35 минути.		

Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата се доволно и постојано проветрени, со што се спречува акумулација на штетните испарувања. Не Н/А	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани на локација која е проветена (кога се влегува во магацинот)? 8.7.6
Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата се доволно осветлени (природно или вештачки), овозможувајќи читање на етикетите или упатствата на рафтовите. Не Н/А	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани на локација која е добро осветлена? 8.7.7
Со оглед на мошне штетните, запаливи, а понекогаш и експлозивни испарувања од средствата за заштита на растенијата, потребно е да се соодветна вентилација за нивно отстранување. Една од прифатливите варијанти за магацин за средства за заштита, е оградување на еден дел од поголем магацински простор, со што ќе се исполнат повеќе критериуми без поголеми интервенции. Осветлувањето е критериум кој придонесува за намалување на рискот од погрешно читање на упатството, а оттаму и погрешно дозирање на средствата за заштита на растенијата. Земјоделецот мора да докаже дека е во состојба да ги чита имињата и упатствата на средствата за заштита.	
Треба да е оневозможена вкрстената контаминација помеѓу средствата за заштита на растенијата и други материјали, преку употреба на физичка препрека (сид, фолија итн.). Не Н/А	Дали средствата за заштита на растенијата се складираани на локација која е одвоена од други материјали? 8.7.8
Средствата за заштита на растенијата треба да бидат поставени на посебни полици, одвоено од други средства за заштита, ѓубрива итн., за да се спречи вкрстена контаминација или случајна употреба на погрешно средство. Одвојувањето мора да биде со физичка препрека. Ако не поседувате посебни простории за складирање, поделете го просторот минимум со пластична фолија. Не користете картони, дрво итн, со оглед дека тие ги апсорбираат испарувањата.	
Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата имаат конструкција која не е апсорбирачка при истекување (метал, пластика, облога од непропуслив материјал). Не Н/А	Дали рафтовите на кои се чуваат средствата за заштита на растенијата се изработени од неапсорбирачки материјал? 8.7.9
Конструкцијата на полиците, плакарите или сл. на кои се чуваат средствата за заштита, треба да биде отпорна на впивање (водоотпорна), за да не се апсорбира средството во случај на истурање. Дрвените полици обложете ги со цврст најлон или друг сличен материјал, или пак премачкајте ги со дебел слој на лак или масна боја, кои не дозволуваат впивање. Истиот критериум се однесува и на подот во магацинот во кој се чуваат средствата за заштита.	
Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата имаат непропусливи резервоари или се соодветно оградени, во волумен од 110% од волуменот на најголемото пакување на складираната течност, за да се обезбедат од протекување и загадување на живот. Не Н/А	Дали магацинот за средствата за заштита на растенијата, може да го задржи (спречи) истекувањето? 8.7.10
При складирање на поголеми количества на средства за заштита мора да се внимава на можноста за нивно истекување и евентуално загадување на животната средина. Барањето наложува течните средства за заштита да бидат сместени во вдлабната или оградена непропуслива локација, која во случај на истекување би ја задржала течноста. Капацитетот за задржување на течности треба да биде најмалку со 110% од најголемото пакување со течност. Односно, ако чувате средства за заштита на растенијата во пакување од три литра, објектот треба да задржува истекување на течност од 3,3 литри. Пакувањето на најголемиот број на средства за заштита кои се продаваат во Македонија, не надминува 1 литар. Ако имате непропуслив под во складот, доволно е да подигнете работ од (1-2 см) на местата од каде може да истече течноста (на пр. под вратата).	

8.7.11

Дали постојат објекти (опрема) за мерење и мешање на средствата за заштита на растенијата?

Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата, или просторот за полнење/мешање (ако не е истиот), поседуваат опрема за мерење. Означеноста и баждареноста на мерните инструменти се проверува еднаш годишно од земјоделецот, за да се обезбеди точност на опремата (на пр. кофи, пристап до вода итн.), за безбедно и ефикасно ракување со средствата за заштита. Не Н/А

Обезбедете мерна опрема (мензура, колба, ерлермаер, шприц, вага итн.) означени според метричкиот систем, со која точно можете да ги определите следните мерки: литар, децилитар, милилитар односно кубен сантиметар, килограм и грам.

Земјоделецот треба да докаже дека е во состојба точно да ја определи дозата на средствата за заштита на растенијата.

Земјоделецот треба да демонстрира дека е во состојба адекватно да ги меша средствата за заштита, односно дека објектот/местото кое се користи за мешање е соодветно опремено и ги исполнува потребните услови, вклучувајќи и достапност до вода за миење и дополнување.

Барањето за достапност на вода до местото, односно објектот е важечко, секогаш кога се врши мешање, односно растворување на средствата за заштита.

8.7.12

Дали има објекти за справување со истекувањата?

Објектите за складирање на средствата за заштита и сите локации за полнење и мешање, се опремени со соодветна опрема, контејнер со апсорбирачки инертен материјал (на пр. песок, четка за под, губралник и пластични кесиња), се означени и се наоѓаат на точно утврдено место, како би се употребиле во случај на истурање. Не Н/А

Земјоделецот треба да демонстрира дека е во состојба да се справи со случајните истекувања на средства за заштита при мешање и полнење на опремата, односно дека може веднаш по истекувањето да употреби апсорбирачки материјал (песок, пилевина итн.), да ги исчисти и нештетно да ги отстрани остатоците во согласност со законската регулатива во земјата.

Барањето за справување со истекувањата (ограничување на истекувањето и можност за собирање на истеченото), се однесува и кога подготвувате раствор, и кога дополнувате вода во грбната пумпа или атолизерот од 500 литри. Ако веќе доаѓа до истекувања поради било која причина, мора да постојат услови за санација на истеченото.

8.7.13

Дали пристапот до клучевите и просторијата каде се чуваат средствата за заштита е дозволен само на стручно обучени работници?

Објектите за складирање на средствата за заштита на растенијата се чуваат заклучени, а влезот е дозволен само во физичко присуство на стручно лице, обучено за употреба и ракување со средствата за заштита. Не Н/А

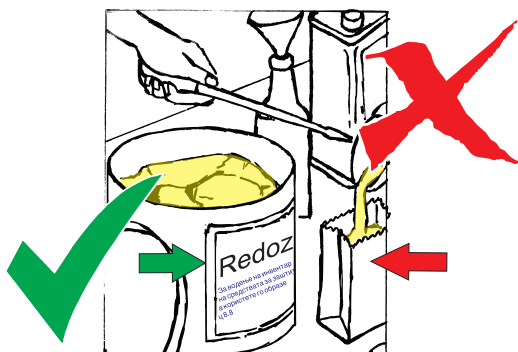
Просторијата, односно кабинетот во кој се чуваат средствата за заштита, треба секогаш да биде заклучен, а пристап до него да имаат само овластени лица.

Земјоделецот треба да демонстрира дека средствата за заштита се надвор од дофат на децата или домашните, односно на нестручни лица во претпријатијата.

8.7.14

Дали средствата за заштита на растенијата се складираат во нивното оригинално пакување?

Средствата за заштита на растенијата во складиштето, се чуваат во оригиналната амбалажа и пакување, а во случај на кршење или кинење, новото пакување мора да ги содржи сите информации од оригиналното пакување. Види 8.9.1. Не Н/А

Во случај на оштетување на оригиналната амбалажа, или во случај на складирање на остатоци од хемиски средства (пр. во вреќа од 25 кг останати се 2 кг), дозволено е да се користат други соодветни садови и кутии.

Во тој случај упатството за употреба, како и другите важни информации мораат да бидат пренесени на новото пакување. Независно дали ќе бидат препишани или истата етикета ќе биде залепена на новото пакување, важно е земјоделецот да ја елиминира можноста за замена на средството со друго, поради лошото означување.

Средствата за заштита на растенијата наменети за други цели, освен за нанесување на регистрираните посеви, се видно означени и се чуваат одвоено во магацинот за средствата за заштита на растенијата.

Дали средствата за заштита на растенијата наменети за ГЛОБАЛГ.А.П регистрираните производи, се складираат одвоено од средства за заштита наменети за други производи?

8.7.15

Критериумот наложува средствата за заштита на растенијата наменети за ГЛОБАЛГ.А.П регистрираниот производ, да се чуваат одвоено од средствата за други намени.

Средствата за заштита може да бидат складирани во истиот објект, ако препаратите се видно подлени и означени, за да се спречи грешка при користењето.

Поделете ги средствата за заштита како на примерот.

Средства за заштита на растенијата во течна состојба кои се складираат на полица никогаш не се поставуваат над производите во прашката или зрнеста состојба. Не Н/А

Дали прашоците се складираат на полица над течностите?

8.7.16

Сите средства за заштита на растенијата во течна состојба не смеат да бидат складираат над средствата во прашеста или зрнеста состојба, поради опасност од истурање.

Критериумот се однесува и на ѓубривата.

Пописот или инвентарот на средствата за заштита на растенијата кој укажува на содржината на складиштето е достапен и ажуриран, најмалку на секои три месеци.

Дали постојат документирано и лесно достапни записи/попис за инвентарот и користењето на средствата за заштита?

8.7.17

За водење на инвентар на средствата за заштита на растенијата, користете го образецот 6.4

Ракување со средства за заштита на растенија

ЦБ 8.8

Работниците кои доаѓаат во допир со средствата за заштита на растенијата, доброволно одат на годишна здравствена проверка, во согласност со националните или локалните регулативи, а резултатите се користат според правилата за заштита на личните податоци.

Дали персоналот во допир со средствата за заштита на растенијата, доброволно е оди на годишни здравствени контроли?

8.8.1

Во Република Македонија проверката на здравствената состојба на работниците во допир со средства за заштита на растенијата, не е регулирана со законски прописи.

ГЛОБАЛГ.А.П овој критериум го смета за доброволен, односно ако производителот смета дека има потреба од здравствена контрола на вработените, таа контрола и ја спроведува.

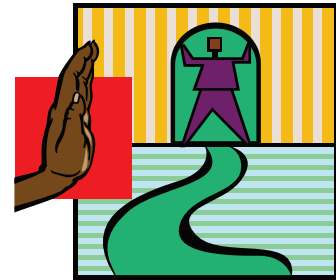
Евиденцијата, односно наодите од прегледите, вклучете ги во документацијата.

8.8.2	Дали постојат постапки за времето за повторен влез, по употребата на средства за заштита на растенијата?	Постојат јасни документираните постапки, кои ги регулираат сите рокови за повторен влез по примената на средства за заштита на растенијата, според дадените упатства. Каде не постојат специфични упатства за повторен влез, барањето не е обврзувачко, но препаратот мора да биде исушен на листовите пред да се вратат работниците во третираната парцела.

Барањето се однесува на употребата на многу токсични и лесно испарливи средства (на пример фумиганти на база на цијанид), кои по употребата налагаат запечатување на објектот, пластеникот или леата, или временски рок пред повторен влез во парцелата, неопходен за разградување или испарување на отровните супстанции, односно за безбедноста на работниците.

Барањето се однесува само на средствата за заштита на кои се дадени упатства за повторен влез во објектот, пластеникот или откривање на леата,

Составете постапка како во дадениот пример, со која се регулира повторниот влез во објектот, пластеникот или откривањето на леата.

ПОСТАПКА
за повторен влез по примена на средства за заштита на растенијата

Постапката се применува при користење на токсични средства за заштита, опасни за безбедноста на работниците во објекти, пластеници или при откривање на леи.

- ✍Токсичните средства за заштита на растенијата се користат само по препорака и под надзор на стручно лице;
- ✍Употребата на средствата за заштита е дозволена само на обучени работници;
- ✍Пред употреба внимателно се чита упатството, се планираат чекорите на примена и безбедносните мерки;
- ✍Се известуваат сите работници за преземените активности, вклучително и локацијата и датумот;
- ✍По употребата на средствата за заштита објектот, пластеникот односно леата се затвара или запечатува;
- ✍Објектот, пластеникот односно леата, се означува со предупредувачки знак (знак за отров), на кој се наведува и датумот односно времето на истекување на рокот за повторен влез;
- ✍Се преземаат мерки за спречување на случаен влез на домашни животни, прици итн.
- ✍По истекот на дадениот интервал, односно пред повторниот влез во објектот, пластеникот односно леата, работникот задолжително треба да побара согласност од стручното лице.

8.8.3	Дали постапките во случај на несреќа се видни на најмногу на 10 метри од складот за чување на средствата за заштита на растенијата?	Постапките во случај на несреќа кои ги содржат сите информации споменати во точка АФ 3.3.1, мора видно да ги прикажат основните чекори на грижа при несреќа и да бидат достапни на растојание од 10 метри од објектите за чување и местата за мешање на средствата за заштита на растенијата. Не Н/А
8.8.4	Дали има објекти за справување со контаминација кај работниците?	Сите објекти за складирање на средствата за заштита на растенијата и сите места за полнење/мешање, овозможуваат плакнење на очите со чиста вода на не повеќе од 10 метри растојание, кутија за прва помош и видно и трајно поставена постапка за дејствување при несреќи, контакт телефонски број и основни чекори за укажување прва помош. Не Н/А

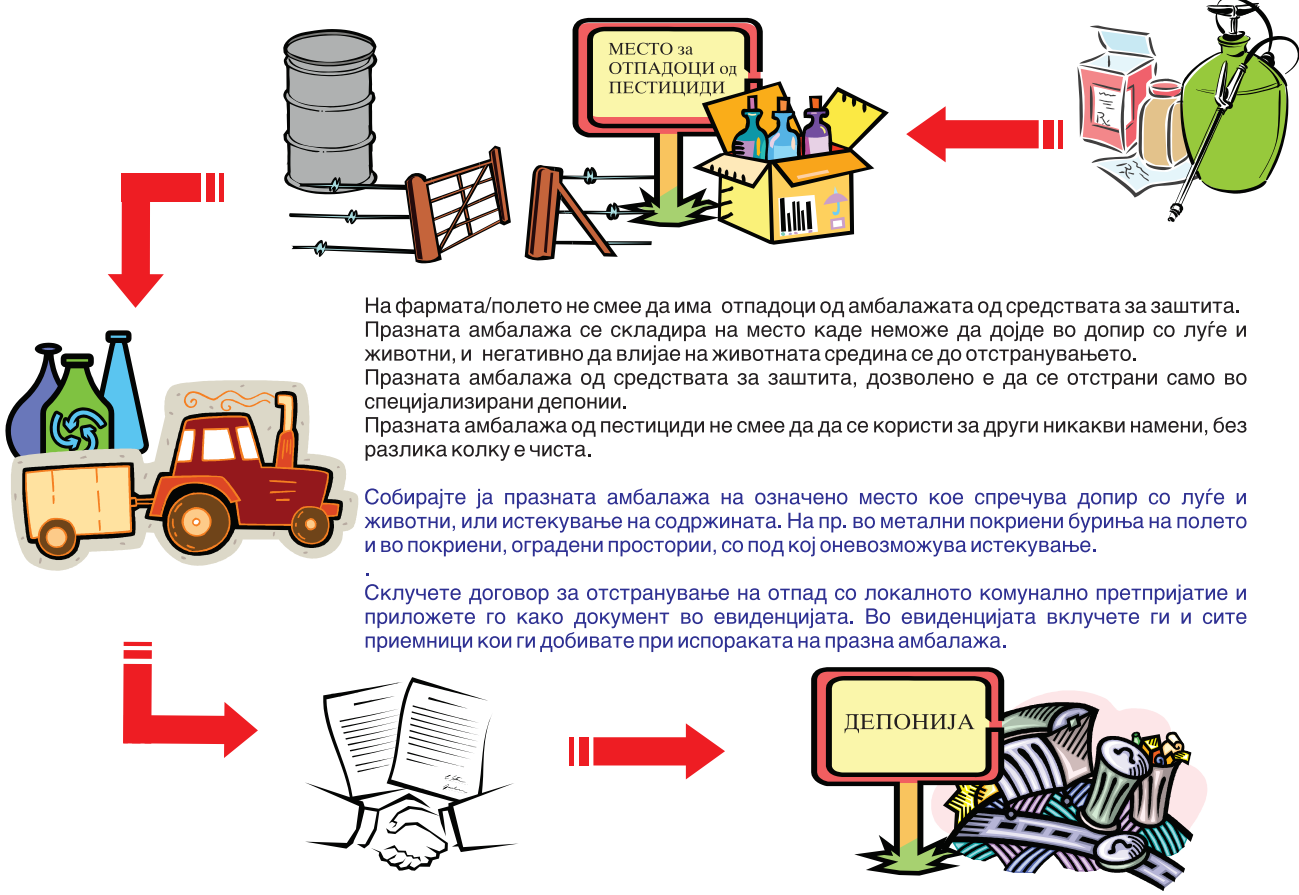
**ОПАСНОСТ !
НЕСРЕЌА !**

Телефони: Управна зграда или портирница
Повикај го одговорното лице (М.Камев) 034 213 232
Против пожарна служба 193
Брза помош 194
Полиција 192
Болница 034 245 543

**СРЕДСТВА
ЗА ЗАШТИТА**

ТРУЕЊЕ со ПЕСТИЦИДИ !

Во случај на допир на пестицидот со кожата, измијте го местото со чиста вода и јавете се во болница.
Во случај на симптоми на труење (чувство на слабост, болка во желудникот, поспаност итн.) предизвикајте повраќање со пиење солена вода.
Затруениот веднаш се носи во болница или се повикува брза помош.

За правилно ракување и следење на упатствата за користење дадени на средствата за заштита, објектите, вклучувајќи ја и мерната опрема, мора да бидат соодветни за мешање на средствата за заштита на растенијата. Не Н/А	Дали при мешање на средствата за заштита на растенијата, се следени сите постапки за правилно ракување и полнење како што е назначено во упатствата за користење?	8.8.5
Набавете мерна опрема (мензура, колба, ерлермаер, шприц, вага) означени според метричкиот систем, со која точно можете да ги определите следните мерки: литар, децилитар, милилитар, односно кубен сантиметар, килограм и грами. Обезбедете садови за мешање (кофи, буриња, буриња итн.), кои одговараат на димензијата, односно зафатнината на опремата за прскање. Производителот мора да демонстрира, дека ги следи упатствата за количество и концентрација при растворување на средствата за заштита на растенијата, со тоа што поседува мерна опрема и садови за мешање, кои овозможуваат точно определување на дозите.		
Празна амбалажа од средствата за заштита на растенијата		ЦБ 8.9
Постои доказ дека празната амбалажа од средствата за заштита на растенијата не се употребува за друга намена освем чување и превоз на средството наведено на амбалажата. Не Н/А	Дали повторната употреба на амбалажа од средствата за заштита на растенијата е забранета, освем за превоз и чување на оригиналното средство?	8.9.1
Системот кој се употребува за отстранување на празната амбалажа од средствата за заштита обезбедува дека нема да дојде до физички контакт со луѓето. Постои безбедно простор за складирање и безбеден систем за ракување, кој овозможува отстранување на амбалажата без изложеност на луѓето.	Дали отстранувањето на празната амбалажа од средствата за заштита на растенијата се изведува на начин со кој се избегнува изложеност на луѓето?	8.9.2
Системот кој се употребува за отстранување на празната амбалажа од средствата за заштита, го намалува ризикот од загадување на средина, водните текови и растителниот и животинскиот свет, преку соодветен простор за складирање и безбеден систем за ракување и одговореност кон животната средина.	Дали отстранувањето на празната амбалажа од средствата за заштита на растенијата, е изведено на начин со кој се избегнува загадување на животната средина?	8.9.3
На фармата/полето не смее да има отпадоци од амбалажата од средствата за заштита. Празната амбалажа се складира на место каде неможе да дојде во допир со луѓе и животни, и негативно да влијае на животната средина се до отстранувањето. Празната амбалажа од средствата за заштита, дозволено е да се отстрани само во специјализирани депонии. Празната амбалажа од пестициди не смее да се користи за други никакви намени, без разлика колку е чиста. Собирајте ја празната амбалажа на означено место кое спречува допир со луѓе и животни, или истекување на содржината. На пр. во метални покриени буриња на полето и во покриени, оградени простории, со под кој оневозможува истекување. Склучете договор за отстранување на отпад со локалното комунално претпријатие и приложете го како документ во евиденцијата. Во евиденцијата вклучете ги и сите приемници кои ги добивате при испораката на празна амбалажа.		
Каде постои официјален систем за прибирање и исфрлање, има документирана евиденција дека земјоделецот учествува во него.	Дали се употребува официјален систем за прибирање и исфрлање на празната амбалажа, кога истиот постои?	8.9.4
Празната амбалажа од средствата за заштита на растенијата, не се употребува повторно, соодветно се складира, се означува и неа се со ракува согласно со барањата на системот за собирање и исфрлање (каде тоа е применливо).	Ако постои систем за прибирање на празната амбалажа, дали таа е соодветно складирана и означена, и дали со неа се постапува согласно правилата на системот?	8.9.5

Во развиените земји и кај добро организирани здруженија, воспоставени се сервиси за собирање и нештетно отстранување на амбалажата од средствата за заштита на растенијата, кои вклучуваат информирање на земјоделците, собирање, класификација по видови и кога е возможно, рециклирање или уништување.

Сервисите воспоставуваат правилници за означување и собирање на отпадот, во кои детално се опишани правилата на работа и обврските на земјоделците.

Согласно законските решенија на Министерството за Животна средина и просторно планирање на Р.Македонија и без дополнително толкување на категоризацијата, амбалажата од средствата за заштита се смета за опасен отпад и не смее да се рециклира.

8.9.6	Дали празната амбалажа се одмива со средство за миене под притисок (кое се наоѓа на направата за нанесување), или пак се плакне најмалку трипати со вода?	На механизацијата за нанесување на средствата за заштита на растенијата, е поставена опрема под притисок, наменета за миене на амбалажата, или има јасно пишани упатства садот да се одмие трипати, пред да се отстрани или да се стави на за тоа определено место. Не Н/А
8.9.7	Дали одмивната вода од празната амбалажа, се враќа во резервоарот на опремата за нанесување?	Преку соодветно упатство за корисниците на опремата, одмивокот од амбалажата на средствата за заштита, секогаш се враќа назад во резервоарот од опремата за нанесување. Не Н/А

Составете постапка (пишана или илустрирана), односно упатство за миене на амбалажата, и согласно препораките, поставете го видно на механизацијата за нанесување и на местата за мешање на средствата за заштита.

Плакнењето на амбалажата од средствата за заштита се применува со цел да се задржи концентрацијата на активната материја во дадениот раствор, односно од економски аспект, како и да се намали можноста од истекување (на пр. ако растворите 100 мл. пестицид во 100 л вода ќе добиете 1% раствор, но ако во пакувањето ви останат 5 мл пестицид, всушност ќе добиете 0.95% раствор). Оваа разлика може да биде значајна кога прскате со минимални дози на пестицидите.

3 пати

8.9.8	Дали празната амбалажа се чува на безбедно место, додека не се овозможи нејзино отстранување?	Постои означено место каде што се складира празната амбалажа од средствата за заштита на растенијата се до нејзиното отстранување. Таа е одвоена од производите и материјалите за пакување, на производите, трајно е обележана до неа е ограничен физичкиот пристап за лица и животни.

Местото за складирање на празната амбалажа (на пр. буриња) треба да оневозможи допир на остатоците од средствата за заштита со животната средина и да спречи евентуална контаминација на посевите.

Самата локација треба да биде соодветна и во случај на истекување на остатоци од средствата за заштита од амбалажата, да го ограничи загадувањето во предвидениот простор.

Локацијата за складирање може да биде во близина на посевите, или пак во близина на објектите за мешање.

Помалите производители можат да употребат метално или пластично буре, во близина на производните парцели кои лесно се поставуваат/отстрануваат, а поголемите производители најчесто треба да користат фиксни локации, контејнери итн.

Локацијата треба да овозможува лесно чистење по завршувањето на производната сезона или пак да има пропишана постапка за нејзина деконтаминација (на пр. отстранување на горниот слој на земјата).

8.9.9	Дали се испочитувани регулативите која се однесуваат на отстранувањето и уништувањето на амбалажата?	Сите важечки национални и локални правилници, како и законски регулативи (ако постојат), кои се однесуваат на отстранувањето на празната амбалажа од средствата за заштита на растенијата мора да бидат испочитувани.

Во Р.Македонија рамковната регулатива која се однесува на нештетно отстранување на амбалажа од средства за заштита е законот за Управување со Отпад. Согласно моменталната класификацијата на законот, амбалажата од средствата за заштита се смета за опасен отпад и како таква може да се собира, транспортира и складира од специјално овластени даватели на услуги.

Единствениот пропишан начин за уништување на опасен отпад е со спалување во соодветни печки. Стратегијата за Управување со отпад и акциониот план на Министерството за Животна средина и просторно планирање, предвидува соработка со некоја од фабриките во Македонија (со големи печки), како и повратен систем за собирање на амбалажата, преку фирмите кои продаваат и дистрибутираат средства за заштита.

До решавањето на прашањето, носете го вашиот отпад од амбалажа за средства за заштита во локалната депонија и чувајте документи (испратници, приемници), за предаденото количество на отпадоци.

Застарени средства за заштита на растенијата		ЦБ 8.10
Постои документирана евиденција која укажува дека застарените средства за заштита на растенијата се исфрлаат преку овластени или одобрени канали. Кога ова не е возможно, застарените средства за заштита се јасно обележани и забележливи и се чуваат на безбедна локација.	Дали застарените средства за заштита на растенијата се чуваат обележани и на безбедно место и дали се отстрануваат преку овластени и одобрени канали?	8.10.1
Застарените средства за заштита се опфатени со законските прописи од точка 8.9.9 и за нивното отстранување важат истите регулативи. Со застарените средства за заштита постапете според постапката опишана во точка 8.9.3	Во евиденцијата вклучете ги и сите документи (испратници, приемници итн.) кои ги добивате при испораката на застарените средства за заштита.	
Нанесување на други средства кои не спаѓаат во ѓубрива или средства за заштита на растенијата.		ЦБ 8.11
Ако се користат локални препарати за јакнење на растенијата, подобрување на почвата или какви било слични третмани, мора да постојат записи за нивната примена. Овие записи ќе го вклучуваат името на супстанцијата (на пр. растението од кое е направен екстрактот, трговското име, локацијата, датумот и нанесеното количество). Ако во земјата на производство постои ситем за регистрација на ваквите препарати, истиот треба да биде одобрен.	Дали постојат записи ако се користени средства или материји (на растенијата или почвата), кои не спаѓаат во ѓубрива или средства за заштита на растенијата?	8.11.1
Во записите за заштита или ѓубрива наведете ги сите дополнителни средства кои сте ги користеле како и евентуалните надри лекови применети на посевот регистриран под ГЛОБАЛ.Г.А.П.		
ОПРЕМА		ЦБ 9
Механизацијата за нанесување на средствата за заштита и ѓубривата се чува во добра сервисна состојба со документиран доказ за тековното одржување, за поправките, промена на маслото и други зафати. За нанесување на ѓубриво, мора да постојат записи кои наведуваат дека проверката на механизацијата е направена од специјализиран сервис, снабдувачот на опремата или стручно лице на фармата во последните 12 месеци. За атомизери види Анекс ЦБ 7, за визуелна инспекција и функционални тестови на опремата за нанесување. Исправноста на механизацијата за нанесување (автоматска и рачна), е проверена во текот на последните 12 месеци, а тоа е потврдено со сертификат или документирано со учество во официјална шема, или е изведено од лице кое може да ја докаже својата стручност. Не Н/А	Дали опремата која игра улога во безбедноста на храната и заштитата на животната средина (на пр. депозирори и растурачи на ѓубриво, пркалки за средства за заштита, системи за наводнување, опрема за мерење и контрола на температура итн.), редовно се проверува и каде е применливо се калибрира најмалку еднаш годишно?	9.1
Вклучувањето на земјоделецот во независната мрежа за калибрација и сертификација е документирано.	Дали земјоделецот е вклучен во независна мрежа за калибрација и сертификација, каде таа постои?	9.2
Потребно е да се води запис за механизацијата или опремата која се користи за нанесување на средствата за заштита и ѓубривата. Записот треба да содржи информации за одржувањето, поправките и најмалку еднаш годишна калибрација и сервисирање. Евиденцијата докажува дека опремата е функционална за нанесување на точно определеното и деклариранио количество на средството за заштита или ѓубривото. Во развиените земји постојат специјализирани независни субјекти, кои организирани во услужни мрежи ја сервисираат и калибрираат механизацијата на земјоделците, и за услугата издаваат соодветни сертификати.		
При визуелна инспекција на опремата за апликација на средства за заштита треба да биде видно дека: 1. Нема истекувања на течност од резерварот (кога е затворен), цевките, цревата и филтерите. 2. Сите мерни инструменти и показатели, прекинувачи, контроли се итн., функционални и без истекувања. 3. Бренерите/прскалките се соодветни за употреба, се идентични (тип, големина, материјал и потекло), прскаат истомерно (спрејот е со иста форма и е хомоген) и не капат по затварањето. 4. Сите делови на опремата се во добра состојба и се функционални. За одржување, а особено за калибрација на механизацијата и опремата, претпријатијата и здруженијата можат да потпишат договор за одржување со специјализирани субјекти или да обучат сопствени вработени за таа дејност. Во евиденцијата треба да имате копија од сертификатот за завршената обука на стручното лице или од договорот за услуги. За евиденција на одржување и калибрација на механизацијата, користете образецот 6.3		

ЛИСТА НА ПОТЕНЦИЈАЛНИ ИПМ МЕРКИ

ВОВЕД

ИПМ вклучува разгледување на применливите техники за контрола на штетници и примена на соодветни мерки, кои влијаат на развојот на штетниците и ја намалуваат употребата на пестициди и други мерки за заштита на растенијата, кога тоа е економски оправдано и со цел да се намали ризикот од прекумерна употреба на пестициди.

Овој документ дава насоки за примена ИПМ техники во комерцијално производство на земјоделски и градинарски култури. Документот дава увид во можните активности за имплементација на ИПМ. Документот ги разгледува трите основни принципи на ИПМ, превенција, следење (мониторинг) и контрола на болести, плевели и штетници. Документот дава примери на мерки кои производителите можат да искористат за развивање на сопствените ИПМ програми.

ИПМ е флексибилен систем, прилагоден на локалните услови (физички, биолошки и економски), под кои одредена производ се одгледува. Производителите треба да размислат нивните практики и систематски да ја проценат можноста за примена на различните ИПМ мерки.

ПРЕВЕНЦИЈА

ИПМ мерки пред садење или расадување

Превентивно хигиенските мерки се основен и суштински дел на ИПМ пристапот пред садењето или расадувањето, со кој се ограничуваат проблемите со штетници, болести и плевели.

Пред донесувањето на одлука за примена на ИПМ треба да се соберат информации за потенцијалот за штета на штетниците или болестите и влијанието на околната вегетација. Анализи на почвата и водата за присуство на причинители и вектори на болести, штетници (вклучувајќи нематоди), остатоци од пестициди, тешки метали, отровни материи и хранливи состојки, се исто така се важен извор на информации. Соберете информации за:

- Плodoreд во зависност од културата, вклучувајќи и години на одмор (угар);
- Дезинфекција на почвата или супстратот (соларизација, дезинсекција, пареа, топла вода);
- Зголемување на бројот на корисни микроорганизми во почвата;
- Чистење на остатоци од растенијата кои се произведувале (вклучително и плодови во овоштарници), со цел да се намалат презимувалиштата на штетниците или причинителите на болести;
- Оптимално наводнување или употреба на фертиригација;
- Избор на отпорни сорти и саден материјал, без присуство на штетници и причинители на болести;
- Оптимално растојание меѓу растенијата;
- Редовно култивирање за спречување и намалување на развојот на штетници, плевел и причинители на болести;
- Воспоставување на метеоролошка мониторинг станица за следење на состојбите;
- Избор на датуми за оптимално садење, за да се избегнат наездите на клучните штетници, болести и плевел;

ИПМ мерки во вегетација

- Мерки за спречување на влезот и ширењето на штетниците, болестите и плевел.
- Идентификација и контрола на векторите на болестите;
- Движење во нивите, почнувајќи од здравите кон болните растенија;
- Хигиена преку соодветна облека, ракавици, чевли, дезинфицирање на рацете (пред влез во полето и по посета на парцели на други производители);
- Чистење на опремата (машини) и материјалите по работата, или користење на различна опрема и материјали во различни полиња;
- Чистење на болните растенија, плодови и листови, и нивно уништување подалеку од парцелата;
- Договор за заеднички мерки со производителите од соседните парцели;
- Оптимално губрење и наводнување. Прекумерното нагубрување може да резултира со ослободување на аминокиселини (Флоем и Ксилем), кои придонесуваат кон зголемувањето на популациите на штетници (пајаци).
- Кроење на тропните на овошките, со цел да се обезбеди оптимална микро-клима (влажност, температура, аерација), за да се ограничи развојот на штетници или болести;
- Покривање на културите, за да се намали плевелот и да се стимулираат природните непријатели;
- Посебни видови на култивација и берба (меѓукултури, работа по редови, пермакултура итн.);
- Практики (како голи меѓи) со кои се спречува миграцијата на штетниците како полжавот;
- Ограничувањето на влезот на штетници со мрежи, УВ контрола, двојни врати и воздушни комори.
- Мулчирање кое помага да се намалат проблемите со некои штетници и плевел;
- Зголемување на популацијата на природни непријатели и опрашувачи (птици грабливки за глодари), во и околу парцелата, со користење на системи како: меѓукултури, работа по редови, пермакултура, гранични култури, растенија со полен и нектар за исхрана и прибежиште на природните непријатели, примамувачи на природни непријатели итн.;
- Употреба на селективни средства за заштита на растенијата, селективно нанесување (време и локација), селективна примена (локални третмани, примена на системски производи, примена на мамки пред третман итн.);

СЛЕДЕЊЕ (МОНИТОРИНГ) И ПРОЦЕНКА

Следењето вклучува систематски преглед на парцелите и нивната околина за: присуство, фаза на развој (јајца ларви итн.), интензитет (ниво на популација, наезда итн.), и локација, на штетници, болести и плевел. Следењето започнува со избор на одговорно лице, обучено за техниките и начините на водење евиденција кои го олеснуваат носењето на одлуки за интервенција. Следниот чекор е изработка на програма за следење која

го утврдува видот на штетниците, болестите и плевелот, начинот и причината, времето и времетраењето, фазата на развој и фреквенција на посети. Следењето на поширока област е добредојдено поради поголемото поголемото време достапно за интервенција, при појава на штетници, болести и плевел. Планот вклучува:

- Праг за акција (момент кога треба да се интервенира);
- Документирање на донесени одлуки за интервенција;
- Анализа на евиденција на крајот на сезоната и заклучоци за измени или дополнување на ИПМ програмата за следната сезона.

ИНТЕРВЕНЦИЈА

Различни ИПМ техники може да се користат следењето укажува дека е достигнат прагот на акција и дека интервенција е потребна за да се спречат економски штети или ширење во други парцели. ИПМ дава приоритет на не-хемиски методи за контрола, ако ефикасно може да се контролираат штетниците, болестите или плевелот. Ако следењето укажува дека тоа не е доволно, се применува селективно (вид и начин) нанесување на средства за заштита на растенијата, компатибилни со ИПМ.

Со цел успешно да се спроведе ИПМ, производителите треба да имаат основни познавања, вклучувајќи:

- Главни штетници, болести и плевели и основни податоци за нивната биологија, природни непријатели, животни фази според календарот, потреби за развој (температура и слично), места на презимување, типични знаци и показатели и прагови за акција.
- Стратегии, методи и производи за контрола, вклучувајќи: средства за заштита на растенијата, нивни хемиски својства и начин на дејствување (системски, трансламинарни, пареа, контакт итн.), дози, интервал за повторен влез, каренца, оптимална техника за нанесување, оптимално време на примена, максимален број на нанесувања во сезона итн.

Производителот може да вложи во своето знаење или да користи стручни совети за да може успешно да демонстрира стручност за: препознавање на штетници, болести и плевел, природните непријатели, техники на следење и евиденција, ИПМ принципите, техниките, методите и стратегиите за заштита на растенијата.

Пред примена на хемиски методи на контрола, производителот треба да ги исцрпи механичките и физичките опции за контрола на штетници, болести или плевелите, како што се;

- Отстранување или изолација на заболени билки, дрва, листови или штетници (*Lygus spp.*);
- Отстранување на плевел (косење, рачно или машинско отстранување);
- Употреба на полухемиски средства за привлекување-и-убивање, хемотрепелитизација (мажјациите на штетниците се привлекуваат со мамка и хемиски се стерилизираат), одбивни средства и пореметувачи на парењето;
- Природни непријатели и микробиолошки производи за управување со популациите на штетници и болести (се ослободуваат природни непријатели, патогени вируси, габи, бактерии или нематоди, кои ги напаѓаат штетните инсекти);
- Користење на стерилни инсекти (SIT) за поедини штетници (*Tephritidae* - *Ceratitis capitata*, *Pectinophora gossypiella*; *Cydia pomonella*) кои го пореметуваат нивното размножување;
- Користење на природни производи за контрола на штетници, болести и плевел (минерални и растителни масла, препарати како пиретрум, азадирахтин, сапуни, диатоматцева земја итн.)
- Хемиските средства за заштита на растенијата се бираат според утврденото оптимално време на примена, каренца, интервал на повторен влез, фреквенција на примена, препораки против резистентност и не нарушување на популациите на природни непријатели.

КАЛЕНДАР НА КОНТРОЛНИ ТОЧКИ КОИ ВКЛУЧУВААТ ГОДИШНИ ИЛИ ПЕРИОДИЧНИ АКТИВНОСТИ ИЛИ РЕВИЗИИ

Примерот се однесува на производител на трпезно грозје, кој се сертифицира за прв пат. Според примерот изработете календар на сопствени активности, како би се осигурале дека вашата документација и активности ќе бидат навремено ревидирани.

Контролни точки вклучуваат годишни и периодични активности											
Точка	Активност		Изработка/Одржување		Ревизија						
5.5.2	Анализа на ризици за органско ѓубриво		Еднаш годишно								
6.3.2	Анализа на ризици за водата за наводнување		Еднаш годишно		• При користење на вода од други извори • При промена на степенот и веројатноста на веќе утврдените ризици						
6.3.3	Анализа на водата за наводнување		Еднаш годишно		• При користење на вода од други извори • При промена на веќе утврдените ризици						
8.1.1	Листа на регистрирани средства за заштита		Еднаш годишно		• При примена на препарати кои не се на листата а биле регистрирани неодамна						
8.6.3	Анализа на ризици за надминување на МДКР		Пред прва инспекција		• При употреба на нови средства за заштита на растенијата и промени во дозирањето						
8.6.4	Анализа на резидуи (МДКР) во производите		Еднаш годишно ако не е исклучена со точка 8.6.3								
8.8.1	Систематски преглед на вработените		Еднаш годишно								
Јан	Фев	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Ное	Дек
8.8.1	8.1.1	5.5.2	6.3.2	6.3.3		8.6.3	8.6.4				

Запомнете дека дадениот календар ги опфаќа само примарните документи кои подлежат на редовна или ревизија по потреба. Календарот не ги опфаќа потребите за ревизија на секундарни документи, кои произлегуваат од промените во примерните документи.

АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ ЗА ПРЕЦЕКОРУВАЊЕ НА ДОЗВОЛЕНИ МДКР СО ПРАКТИЧЕН ПРИМЕР				
РИЗИК	ПРЕВЕНТИВНА МЕРКА	ГРАНИЦА НА ПРИФАТЛИВОСТ	КОНТРОЛА	КОРЕКТИВНО ДЕЈСТВО
Несоодветствување со упатството, од аспект на методот на нанесување.	Се користи само еден метод и еден атомизер	Соодветно користење и одржување на атомизерот	Проверка на атомизерот	Поравка на атомизерот или кулување нов
Несоодветствување со упатството за нанесување, од аспект на каренцата	Препаратите од превентивната програма имаат каренца од најмалку 2 недели пред бербата; За терапевска примена се бираат препарати со каренца од 7 дена	Прифатливи се само препорачаните препарати и препарати со каренци, помали од две недели	Проверка на каренцата на сите препарати според на листата на одобрени средства и споредба со датумот на берба	Одложување на бербата
Несоодветствување со упатството за нанесување, од аспект на подготовката на растворот (мешање и ракување).	Запознавање со точниот начин на третман преку соодветна обука; Читање на упатствата	Само обучени лица смеат да препорачуваат третмани	Проверка на знаењето	Одложување на бербата; Повторна обука, контрола од експерт
Несоодветствување со упатството, од аспект на грешки во пресметката на концентрациите при подготовка на растворот	Запознавање со точниот начин на пресметка преку соодветна обука; Читање на упатствата	Само обучени лица смеат да определуваат дози	Проверка на калкулацијата од експерт	Одложување на бербата; Повторна обука, контрола од експерт
Употреба на не регистрирани средства за заштита	Проверка според листата на регистрирани препарати	Само проверени препарати со бандерола се користат	Проверка на регистрациите на препаратите, според најновата листа	Баране на нова листа; Ревизија на обуките; Промена на добавувачот
Несоодветствување со ГАП (нечиста опрема, неправилно прскање) и несоодветно користење или неисправност на атомизерот (нема калибрација, грешни прскалки)	Обука за запознавање со ГАП и ракување со атомизерот; Редовно одржување на опремата	Само редовно одржана опрема е прифатлива	Проверка на записи од одржување; Тест на функционалност на опремата	Поправка на опремата; Набавка на нова опрема; Ревизија на обуките; Промена на прскачите
Резидуи во претходната култура (ротација)	Избор на парцели кои претходно не биле третирани	Парцели кои не биле под растенија од истата фамилија	Проверка на записи од претхдното производство и на парцелите на картата	Ревизија на начинот на избор на парцели; Промена на одговорниот
Грешка во методот на земање на примерок од страна на производителот како: вкрстена контаминација, погрешен примерок поради човечка грешка итн.	Постоене на постапка за земање примероци; Обука на лицата кои земаат примероци	Само обучени лица земаат примероци според постапката	Проверка на знаење; Проверка на записникот од земање на примероци	Земање нов примерок ; Ревизија на постапката; Промена на одговорниот
Многу брз раст на плодот, кој наметнува берба пред истекот на каренцата	Губрење според анализа на земјата	Расадување само по хемиска анализа	Проверка на записите за губрење од претходната година	Отфрлање на првата берба за продажба
Средства за заштита пренесени при прскање на соседните парцели	Договарање со соседите; Избор на соодветни парцели	Прифатливи се само парцели околу кои не се третира	Проверка на производството на соседните парцели	Одложување на бербата, ревизија на контролата
Недостаток на хармонизација со барањата за МДКР поради: Различна каренца на ист препарат во земјата каде се продава; Немање информации за намалени МДКР и забрана на средства; Различни МДКР во земјата на производство и земјата каде се продава; Забуна кој МДКР да се следи поради различните барања	Обезбедени и ажурирани листи за МРЛ за земјата каде се продава; Обезбедени листи за земјата каде се произведува	Само официјални редовно ажурирани листи се прифатливи	Проверка на листите при изборот на препарати и повторно пред прскањето	Ажурирање на листите; Ревизија на процесот на проверка на листите
Земање примероци од трети лица поради: Вкрстена контаминација при земање примероци; Човечка грешка при земање и погрешно третиран примерок; Многу мала количина на примерок; Не соодветен метод на земање примерок	Примероците се земаат од страна на производителот или од трети лица во присуство на производителот	Земање примероци под надзор од обучени лица е прифатливо	Проверка на записниците од земањето на примероци	Ангажирање друг давател на услуги; Ревизија на надзорот; Ревизија на записниците за земање примероци
Погрешна лабораториска анализа: Стандардна грешка при испитување на резидуи; Користен погрешен метод на анализа; Лажен позитивен резултат; Неправилна работа на неакредитирани лаборатории	Користење само на ИСО 17025 акредитирани лаборатории,	Само ИСО 17025 акредитирани лаборатории се прфатливи	Проверка на сертификатот /статусот и резултатите	Промена на давателот на услуги; Суперанализа

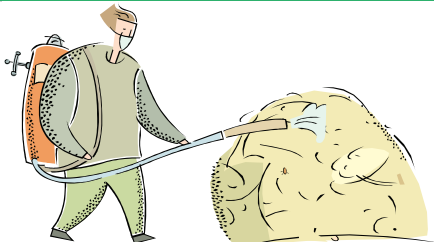
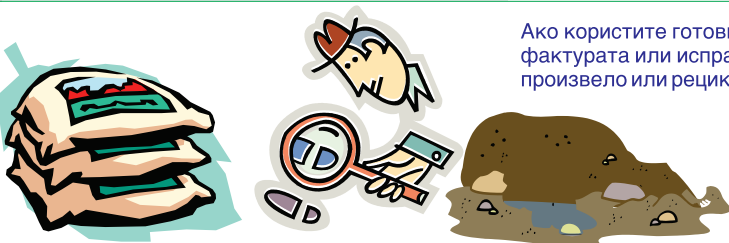
АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ ЗА ПРЕЧЕКОРУВАЊЕ НА ДОЗВОЛЕНИ МДКР СО ПРАКТИЧЕН ПРИМЕР

Примерот се однесува на претпријатие кое произведува пиперки на вкупна површина од десет хектари, поделено на две парцели, оддалечени на еден километар. Покрај едната парцела има сосед кој исто така произведува пиперки на земја црница, а другата парцела е на алувијална почва и опкружена со детелина.

Колку примероци	Од каде и кога	Вид на анализа
Бројот на примероци зависи од начинот на третман на двете парцели. Вообичаено, целина која може да се опфати со еден примерок од производи за лабораториска анализа, е парцела односно парцели, кои се наоѓаат на иста локација, кои е третирана со ист вид на средства за заштита, нанесувањето е направено со иста механизација и во рок не поголем од еден до два дена. Односно ако парцелата или парцелите се третирале со исти средства за заштита, во текот на истиот ден, тогаше еден примерок по парцела може да се смета како доволен.	Бидејќи парцелите во примерот се оддалечени, со различни микроклиматски услови и различна почва, се препорачува земање на по еден примерок од секоја парцела. Примерокот за испитување се зема непосредно пред бербата, или непосредно по започнување на бербата. Примерокот се зема од неколку места од парцелата, со цел да се опфатат сите нејзини делови.	Пиперката е третирана три пати со комбинација на средства за заштита. Првото нанесување е изведено во расад, второто во јуни, две недели по расадувањето, а третото на 15 јули. Најдолгата каренца на употребените производи за заштита е 30 дена, а бербата се очекува на 1 септември. Во вакви услови со оглед на малиот ризик за надминување на МДКР во првите два третмани, испитуваниот примерок треба да се анализира само на активните материји на препаратите содржани во третото прскање. Каде постојат законски (задолжителни) барања за испитување на поедини активни материји како ДДТ, и тие треба да се земат во предвид.
При дополнителни третмани на целата или дел од парцелата се земаат два примерока.	Примерокот се зема од местото или делот на парцелата кој е дополнително третиран	Анализата на вториот примерок ги испитува само активните материји на дополнително употребените производи, ако производите не се повторуваат
Ако постои опасност од контаминација со средствата за заштита кои ги користи соседот, се зема дополнителен примерок.	Дополнителниот примерок се зема од делот на парцелата, кој граничи со соседот.	Анализата на дополнителниот примерок, ги испитува активните материји на производите употребени од соседот.
Оние активни материји кои се употребени и не се опфатени во анализата на МДКР поради технички или економски причини (лабораторијата нема услови/опрема да испита определена активна материја или анализата на истата материја чини колку 10% од производството), треба да бидат наведени и ризикот на секоја од овие активни материји да биде проценет и објаснет.		
Во услови на интензивно производство се смета за прифатливо ако вредноста на земање на примероци и вредноста на лабораториската анализа изнесува до 1% од вкупната вредност на производството.		

МОДУЛ ЗА ОВОШЈЕ И ЗЕЛЕНЧУК - ФВ

ФВ.2	УПРАВУВАЊЕ СО ЗЕМЈИШТЕ И СУПСТРАТИ	
ФВ 2.1	Фумигација на земја (Н/А ако нема фумигација)	
2.1.1	Дали има запишани образложенија за употреба на фумигација на земјата?	Има пишан доказ и објаснување за употребата на фумиганти (зачадувачи), вклучувајќи ја и локацијата, датумот, активната состојка, дозата, методот на примена и операторот. Употребата на Метил бромид како фумигант е забранета.
2.1.2	Дали се почитува периодот пред садење/расадување ?	Периодот пред садење/расадување мора да се почитува.
		Фумигацијата се смета за непопуларен начин на справувањето со штетниците поради негативното влијание врз животната средина, инсектите, животните, како и поради големиот број опасности кои произлегуваат од нејзината употреба. Ако користите фумиганти, односно третман на земјата со хемиски пареи, оправдајте ја со писмено објаснување и користете методи на фумигација одобрени од добрата земјоделска практика. Писменото објаснување треба да ја оправда употребата на фумигантите. Под ниеден услов не смеете да користите метил бромид! Секој фумигант во упатството има даден период кој мора да го почитувате пред да се продолжи со садење/сеидба. За евиденција на фумигацијата користите го образецот 2.1.2, во кој го заведувате и интервалот пред садење.
ФВ 2.	Супстрати	
2.1	Дали фармерот, кога тоа е можно, учествува во програми за рециклирање на супстрати?	Земјоделецот води евиденција за количината на рециклираниот материјал и датумот. Фактури/товарни листови се прифатливи. Во случај да не се учествува во програма за рециклирање, тоа треба да се образложи.
Во развиените земји честата употреба на супстрати наметнува потреба од нивно обогатување со хранливи и минерални материи, стерилизација и повторна употреба. Ваквиот третман се нарекува рециклирање. Рециклирањето се врши во специјални центри за рециклирање кои се дел од програмите за собирање на искористени супстрати од земјоделците и нивна повторна употреба. Во Македонија, супстрати се употребуваат главно во производството на расад, цвеќе, печурки и во оранжериите, но сè уште не постојат програми и центри за нивно рециклирање.		
2.2	Дали се евидентира локацијата, датумот, типот на хемикалијата, методот на стерилизација, името на лицето кое ја извршило и периодот пред садење/расадување, ако се употребувани хемикалии при стерилизација на супстратите за повторна употреба?	Кога супстратите се стерилизирани на фармата, се евидентира името или карактеристиките на нивата, овоштарникот или оранжеријата. Кога стерилизацијата е надвор од фармата, тогаш се запишува локацијата, името на претпријатието кое ги стерилизира супстратите. Се запишуваат следниве податоци: датум на стерилизацијата, трговското име и активната материја, применетата механизација (пр. 1000 л/резервоар), методот, (пр. зачадување), името на лицето кое ја аплицирало хемикалијата и периодот пред садење/расадување. Кога супстратите се стерилизирани на фармата, за евиденција на локацијата, користете го образецот 2.2 и јасно назначете го точното место на стерилизацијата. Кога супстратите се стерилизираат во претпријатие кое врши услуга, во образецот назначете го името на претпријатието и местото на кое се врши стерилизацијата. За доказ, чувајте ја документацијата (испратници, фактури и др.) од извршената услуга.
2.3	Дали за супстратите од природно потекло може да се демонстрира дека не потекнуваат од заштитена област?	Ако се користат супстрати од органско потекло, постојат записи кои го докажуваат потеклото на супстратите кои се употребени. Овие записи покажуваат дека супстратите не потекнуваат од област која е одредена за конзервација (заштита). Ако користите готови супстрати, во евиденцијата чувајте ја етикетата, фактурата или испратницата на која е наведено претпријатието кое го произвело или рециклирало супстратот. Ако супстратот е произведен на фармата, во документацијата вметнете запис кој ја одредува точната локација (општина, место) од која потекнуваат неговите компоненти (тресет, земја, песок, арско губриво).

ПРЕДБЕРБА (Види го Анекс ЦБ.1 ГЛОБАЛГ.А.П насоки - Микробиолошки опасности)		ФВ.3																
Квалитет на водата што се користи за подготовка на средствата за заштита на растенијата		ФВ 3.1																
Постои пишана анализа на ризици. Анализата го опфаќа изворот на вода, видот на средството за заштита на растенијата (хербицид, инсектицид, итн.), времето на нанесување (фазата на вегетација на растението), делот на кој се нанесува (дел од растението кој се конзумира, други делови од растението, почвата помеѓу растенијата итн.) и по потреба преземените корективни активности.		3.1.1																
Во анализата на ризици, за водата која се користи за нанесување на фолијарни ѓубрива, за фертиригација и за нанесување на пестициди, предвидете ги опасностите од загадувачи и нивното потенцијално влијание на производот. Ако водата потекнува од извор каде постои фекална контаминација при испитувањето на водата за наводнување во лабораторија, задолжително направете и микробиолошка анализа на исправноста на водата која се користи за прскање. Ваквата анализа ќе ви даде увидот во последиците при промена на изворот на наводнување.																		
АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ НА ВОДАТА ЗА ПРСКАЊЕ Водата за прскање се зема од бетонски отворен канал од хидро-акумулациски резервар. Одредени се следниве критични точки : <table><tr><td>Ризик</td><td>Веројатност</td><td>Вид на опасност</td><td>Приоритет</td></tr><tr><td>1. Загадување на резервоарот со канализација</td><td>Средна</td><td>Микробиолошка</td><td>2</td></tr><tr><td>2. Загадување на резервоарот со трупови од животни</td><td>Мала</td><td>Микробиолошка</td><td>3</td></tr><tr><td>3. Загадување со остатоци од тешки метали</td><td>Мала</td><td>Хемиска</td><td>3</td></tr></table> Превентивни дејства и контрола Дозволена е употреба на водата од каналот за прскање само пред формирање на плодот на растението, Ако е потребно да се прска во време на плодносењето, атомизерот се полни и промива со пивлива вода Ако има потреба за неизбежно прскање со вода од каналот во време на плодносењето, се прави микробиолошка анализа на водата, како и микробиолошка анализа на плодот, непосредно пред берба.			Ризик	Веројатност	Вид на опасност	Приоритет	1. Загадување на резервоарот со канализација	Средна	Микробиолошка	2	2. Загадување на резервоарот со трупови од животни	Мала	Микробиолошка	3	3. Загадување со остатоци од тешки метали	Мала	Хемиска	3
Ризик	Веројатност	Вид на опасност	Приоритет															
1. Загадување на резервоарот со канализација	Средна	Микробиолошка	2															
2. Загадување на резервоарот со трупови од животни	Мала	Микробиолошка	3															
3. Загадување со остатоци од тешки метали	Мала	Хемиска	3															
Апликација на органски ѓубрива		ФВ 3.2																
Интервалот помеѓу апликацијата и бербата не преставува опасност за безбедноста на храната (види ЦБ 5.5.2). Записите од апликацијата на ѓубрива и записите од бербата го потврдуваат тоа.		3.2.1																
Арското ѓубриво е потенцијален извор на микробиолошка контаминација. Предвид мора да се земе и примената на арско ѓубриво на соседните парцели. Арското ѓубриво смее да се користи само во фазата пред обработка на почвата. Со тоа ќе обезбедите доволно време до бербата (минимум 60 дена) за да се намалат популациите на микроорганизми. Забрането е нанесување на арско ѓубриво во плодносењето. Особено бидете внимателни кај културите кои растат на земја и се конзумираат цели (домати, марула, корнишони итн.), со оглед дека при појак дожд или наводнување, лесно може да се испрскаат производите и да се контаминираат со фекални микроорганизми. Арското ѓубриво не смее да се складира во близина (минимум 50 метри) на местата каде се ракува/складира производ или на материјали/опрема кои доаѓаат во контакт со производот, до полето и на места низ кои поминува земјоделска механизација. По контакт со арско ѓубриво, опремата/механизацијата мора да се измие.																		
Предбербена проверка		ФВ 3.3																
Мора да се преземат соодветни мерки, за да се намали можноста за контаминација на местото на производство. Треба да се размисли за: стока во близина на полето, големи популации на диви животни во полето, глодари, домашни животни (сопствени животни, животни кои поминуваат, итн.). Каде што е неопходно треба да се воспостават соодветни гранични зони, физички препреки или огради.		3.3.1																
		Животните, како домашните така и дивите, се добро познат и документиран извор на контаминација на производите со фекалии и микроорганизми. Производителот на регистриран производ, ако е свесен дека низ парцелата или близу до неа поминува или престојува значителна популација животни, должен е да преземе мерки за заштита на производот. Ова особено се однесува на животните кои се во сопственост на производителот, без разлика дали се кучиња чувари или коњи за транспорт. Оградете ги производните парцели или погрижете се домашните животни да бидат врзани и да не влегуваат во нив.																

ФВ.4	БЕРБА
ФВ 4.1	Генерално (види Анекс ЦБ.1 ГЛОБАЛГ.А.П водич за микробиолошки опасности)
4.1.1	Дали е направена анализа на ризици за хигиената при бербати превозот до влезот на фармата? Постои документирана и ажурирана анализа (годишно преиспитана) на ризикот која се однесува на физичките, хемиските и микробиолошките контаминенти, човеките преносливи болести, соодветна за секој производ. Анализата мора да ги вклучува барањата од ФВ 4.1.2 и ФВ 4.1.12. Анализата мора да биде скроена според големината на фармата, производот и нивото на техничка опременост. Не Н/А.

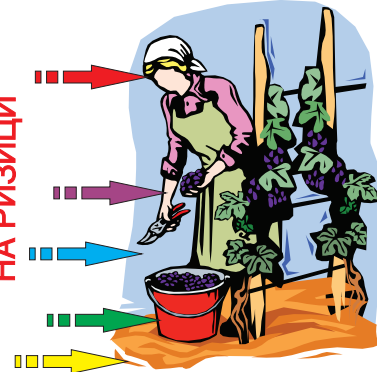
Анализата на ризици ги идентификува можните ризици (в.пр.: точки од 1 до 6), ја утврдува веројатноста за појава на ризикот, видот на опасноста за квалитетот и безбедноста (на производот, работниците и потрошувачите) и во зависност од овие параметри и евентуалните последици, го рангира ризикот и воспоставува превентивни и корективни мерки.

Анализата на ризици ги вклучува сите елементи на бербата и превозот на плодовите до фармата И таа се “крои” според карактеристиките на производот, земјоделецот, механизацијата итн.

Превентивни мерки се преземените активности со кои би можела да се избегне или намали веројатноста од појава за утврдените ризици.

Корективните акции се применуваат само во случај на појава на опасност или недоследност во работата и ги претставуваат последователните чекори за отстранување на можните или настанатите последици, како и причините за нивното настанување.

ИДЕНТИФИКАЦИЈА
НА РИЗИЦИ

АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ ПРИ БЕРБЕНИТЕ И ПОСТБЕРБЕНИТЕ АКТИВНОСТИ

Во текот на бербата и постбербените активности утврдени се следниве критични точки за квалитетот на производот:

Ризик	Веројатност	Вид на опасност	Последици/Приоритет
1. Несоодветна хигиена на работниците задолжени за берба - Превентивно дејство: Воспоставување и спроведување на хигиенската постапка на работниците. Достапни се санитарни потврди за здравствена состојба на сите работници кои имаат допир со плодовите во процесот на берба и постбербени активности. Корективна акција: Работниците кои не ја следеле хигиенската постапка, треба да ја повторат или да се отстранат од бербата, а плодовите со кои дошле во допир, да се измијат.	Голема	Микробиолошка	1 (големи/итно)
2. Непознавање на хигиенската постапка од сезонските работници Мала Превентивно дејство: Работниците за берба на плодовите мора да бидат запознаени со постапките за хигиена, што го потврдуваат со нивно повремено читање и потпишување.	Мала	Микробиолошка	3 (мали/среднорочно)
3. Пристап на домашни животни во процесот на берба - Превентивно дејство: Да се обезбедат пластениците од евентуален влез на животни за време на бербата. Корективна акција: Нередот и нечистотијата од животните да се отстрани, а плодовите и опремата кои дошле во допир со животните да се измијат.	Мала	Микробиолошка	3
4. Контаминација на плодовите од садовите во кои се складираат или од помошните алатки кои се користат при бербата - Превентивно дејство: За да се спречи загадување, сите садови во кои се складираат плодовите, како и помошните алатки, редовно да бидат исчистени темелно и прегледани по завршувањето на секоја смена. Корективна акција: Во случај на утврдување на нечистотии, бербата се запира, приборот се заменува и се чисти, а во случај да се забележат скршеници на ножевите или клештите, се прередуваат гајбите со плодови пакувани од тие работници.	Мала	Микро, Хемиска, Физичка	2 (средни/краткорочно)
5. Контаминација на плодовите при допир со земја - Превентивно дејство: Обезбеден е доволен број палети, садовите за собираање на плодовите се поставуваат исклучиво на палети. Корективна акција: Во случај на утврдување на нечистотии, гајбите со плодови се мијат и прередуваат.	Голема	Хемиска, Физичка	1

4.1.2	Дали има документирана постапка за хигиена при процесот на берба?	Врз основа на резултатите од анализата на ризици, постои документирана постапка за хигиена.
4.1.3	Дали е имплементирана постапката за хигиена при процесот на берба?	Управителот на фармата или назначеното лице е одговорно за имплементација на постапката за хигиена. Не Н/А

Постапка за хигиена при берба

- Вработените треба да носат чиста, соодветна облека, за да се избегне контаминацијата на производите, според инструкциите;
- Вработените што имаат здравствени проблеми, треба да ги пријават на одговорното лице;
- Вработените мора да ги користат тоалетите на хигиенски начин при работа на полето;
- Личната хигиена е задолжителна во секое време, според инструкциите;

Одговорните лица треба да вршат:

- контрола на хигиенската состојба на вработените трипати во денот;
- контрола на здравствената состојба на вработените;
- секојдневна контрола на работната облека и ракавиците;

Пропишете контролни мерки во постапката за хигиена, назначете одговорни лица за нивна контрола и запознајте ги со одговорностите дадени во постапката.

Спроведете контрола на примената на инструкциите и чувајте ги записи од неа.

Составете посебна постапка за хигиена или додадете дел за берба во генералната постапка за хигиена, во согласност со резултатите од анализата на ризици. Постапката по правило ги содржи инструкциите за хигиена (пишани или со илустрации).

Постапката опишува процеси додека инструкциите ги објаснуваат деталите на секој од процесите.

На пример, постапката пропишува хигиена на полето со редовно миеење на рацете, а инструкциите објаснуваат кога рацете треба да се мијат, со што (само вода или со сапун) и на кој начин (времетраење, начин на триење) итн.

Составете инструкции за хигиена при берба (пишани или графички) разбирливи за работниците (на нивниот јазик) и видно поставете ги на местата за миене раце и на тоалетите.

Инструкции за хигиена при берба

- Облечете чиста облека на почетокот на работниот ден и водете грижа за својата хигиена.
- Не смее да се пуши, јаде и пие (освен вода) близу до производите.
- Ако имате повреда на рацете, покријте ја со водоотпорен фластер со боја спротивна на бојата на производот.
- За време на бербата, од накит дозволен е само венчален прстен.
- Ноктите треба да бидат скратени, нелакирани или да се носат ракавици.
- Долгата коса треба да ја соберете.
- Рацете измијте ги со сапун по секое одење во тоалет и пред почетокот со работа
- Ако сте болни веднаш известете го претпоставениот.

Ако барањата за хигиена при берба, ги надминуваат барањата на инструкциите од АФ3.2.2, мора да постои доказ, дека работниците добиле специфична обука за процесот на берба. Работниците мора да бидат обучени со пишани или илустрирани инструкции (на соодветен јазик), за да спречат физичка (на пр. полжави, каменчиња, песок, инсекти, ножеви, делови од плодот, рачни часовници, мобилни телефони итн.), микробиолошка и хемиска контаминација на производот за време на бербата.

Дали работниците имаат добиено соодветна обука за хигиена пред ракување со производот?

4.1.4

За разлика од постапката и обуката за генерална хигиена за сите работници опишана во точка АФ 3.2.2., работниците кои учествуваат во бербата и ракуваат со производот треба да добијат специфична обука која се однесува на производот. Обуките и пишаните и видно поставените инструкции, мора да им бидат достапни на сите вработени и да вклучуваат: Како се мијат раце, Кога се мијат раце, Како се покриваат исеченици и повреди, Што при крварење, Правила за јадење, пушење, цвакање, плукање (вклучително и во полето), Употреба на тоалети и мијалници, Забележување на присуство на штетници, Ракување со отпад и Симптоми на болест.

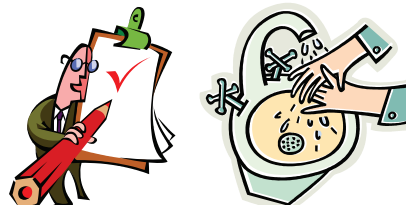
Записите може да бидат во форма на сертификат на кој се наоѓа името на работникот, датумот, лицето кое ја дало обуката и темата на обуката. Во евиденцијата треба да ги чувате и материјалите од обуката (презентации, брошури, видео-записи итн.).

Постои визуелен доказ дека работниците се однесуваат според хигиенските инструкции и постапки.

Дали се имплементирани документираните постапки и инструкции за хигиена и за спречување на контаминација на производот?

4.1.5

Инспекторот визуелно ќе оцени дали работниците се приджуваат кон инструкциите за хигиена, преку набљудување, преку проверка на записите или преку разговор со работниците, со кој се потврдува дали тие се запознаени со постапките.

Повеќекратната амбалажата наменета за производот, алатот за берба (ножеви, градинарски ножици и сл.) и опремата (на пр. механизацијата) се чистат и одржуваат според распоредот за чистење и дезинфекција. Достапни се записи.

Дали амбалажата и алатот за берба се чистат, одржуваат и заштитуваат од контаминација?

4.1.6

Постапка за хигиена при берба (амбалажа и алат)

- Гајбите за берба се одржуваат чисти со миене со чиста вода и по потреба четка секој понеделник во месеците кога има берба;
- Скршените или трајно извалканите гајби се отстрануваат од бербата;
- Ножиците и ножињата за берба се мијат од работниците, по секој работен ден;

Одговорните лица треба да вршат:

- контрола на хигиенската состојба гајбите еднаш во денот;
- пред работа и на крајот на работниот ден се проверува алатот за хигиена и целост;

Во зависност од утврдените опасности со анализата на ризици во рамките на хигиенската постапка при берба, предвидете миене, одржување и контрола на повеќекратната амбалажа и алатот за берба.

Возилата од фармата, што се користат за превоз на набраните производи и за други цели, треба да бидат чистени и одржувани според распоред за чистење за да се спречи контаминација на производот (на пр. од земја, нечистотија, органско ѓубриво, истекувања итн.).

Дали возилата за превоз на набраниот производ се чистат и одржуваат каде е неопходно според анализата на ризици?

4.1.7

6. Контаминација на плодите при транспорт-

Мала Физичка

3

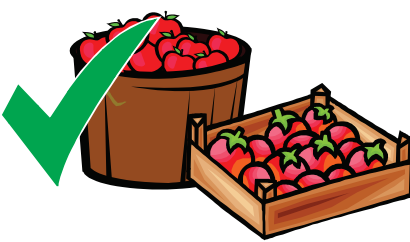
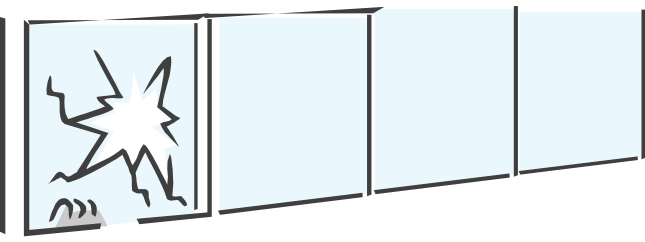
Превентивно дејство: Возилата и приколкиите се мијат по завршувањето на секој работен ден, гајбите се ставаат на чиста тврда подлога (не трева или земја). Работниците да бидат запознаени со постапките за хигиена и да имаат инструкции за ракување со опремата.

Корективна акција: Ако се утврдат нечистотии, возилото привремено се исклучува од работа, се мие и се чисти, а плодите и гајбите од тоа превозно средство се мијат и прередуваат.

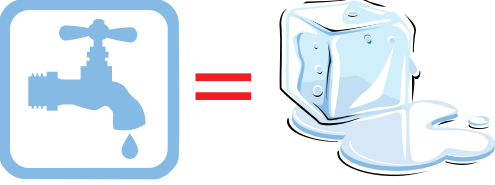
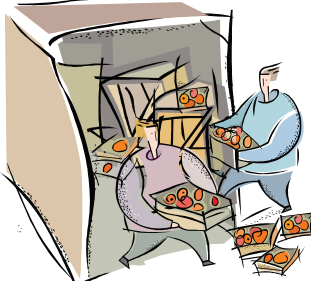

Во зависност од анализата на ризици при берба воспоставете постапка за миене и одржување на превозните средства како и акциски план во случај на појава на опасности.

Хигиенските услови за превозните средства што се користат за превоз на прехранбени артикли се пропишани во Правилникот за санитарно-хигиенските услови за производство на храна (сл.весник, РМ 32/2006)

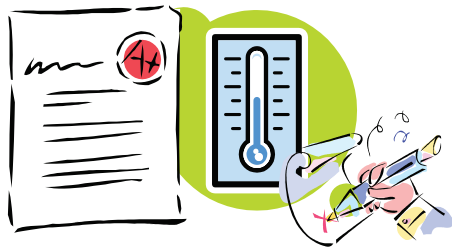
4.1.8	Дали за време на работењето берачите кои доаѓаат во директен контакт со производот имаат пристап до чиста опрема за миене раце?	Местата/опремата за миене ќе се одржува и ќе биде чиста, за да им овозможи на работниците да ги мијат и дезинфицираат рацете. Работниците ќе ги мијат рацетите или ќе користат средство за дезинфекција на база на алкохол пред почетокот на работата, по секоја посета на тоалет, по користење марамче, по ракување со контаминиран материјал, по пушење, јадење или пиење, по паузи пред да се вратат на работа, и во кое било друго време, кога нивните раце може да станат извор на контаминација. Не Н/А
	На сите парцели на кои се врши берба, берачите мораат да имаат при рака достапна вода и средства за лична хигиена. За да се исполни ова барање, обезбедете минимални услови за миене раце, (види слика) чиста вода (минимум еднаш на ден променета поставена под сенка) во затворен сад (измиен по потреба), сапун, корпа за отпадоци и кофа за отпадната вода (ако опремата е во непосредна близина на производот).	
4.1.9	Дали за време на работењето, берачите имаат пристап до чисти тоалети?	Полските тоалети ќе бидат дизајнирани, изработени и лоцирани на начин кој го намалува потенцијалниот ризик од контаминација и овозможува директен пристап за одржување. Фиксирани или мобилни тоалети (вклучително и септички јами) изработени од материјали што лесно се чистат и се во добра хигиенска состојба. Тоалетите треба да бидат во разумна близина (пр. 500м или 7 минути) на местото на работа. Несоодветствување е ако нема или не се доволни тоалетите, кога не се во разумна близина до местото на работа. Не е применливо кога работниците не доаѓаат во допир со производ кој директно се продава (на пр. при машинска берба).
		На сите парцели на кои се врши берба, на растојание од 500 м или 7 минути (не воздушно, туку по маршрута), сите берачите мора да имаат пристап до тоалет. За големите фарми, со голем број работници, поекономично е да купат пластични тоалети со хемиско разградување, кои се движат заедно со работниците. Помалите фарми може да го исполнат ова барање со ископ на септички јами и изградба на полски тоалети. Сидовите и подот на тоалетот треба да бидат направени на начин, или од материјали кои овозможуваат соодветно чистење. Мора да постојат инструкции за миене раце по користењето на тоалетот. Имајте на ум два критериума: 1. Тоалетот да оневозможува работниците да дојдат во контакт со изметот, 2. Насобраниот измет да не претставува опасност за загадување на почвата или подземните води преку истекување. Тоалетите треба да бидат соодветно оддалечени од насадот, на места на кои нема високи подземни води и не се исцедни во правец на насадот. Чистењето на фекалиите од тоалетите треба да биде на начин кој не претставува ризик за производот или животната средина.
4.1.10	Дали амбалажата се користи исклучиво за производите?	Амбалажата при берба се користи само за набраните производи, а не и за земјоделски хемикалии, подмачкувачи, масло, хемикалии за чистење, растителни или други остатоци, кесиња/торби за ручек, алати итн. При користење на повеќенаменска/повеќекратна амбалажа (колички итн.), пред употреба таа мора да се исчисти.
		Поради опасноста од контаминација, не користете ја амбалажата за производи со други намени или составите соодветна постапка за нејзино одржување, која ја оневозможува контаминацијата. Повеќекратната/повеќенаменската амбалажа може да се користи и за други намени, ако таа лесно се чисти и дезинфицира и ако не постои опасност за контаминација.
4.1.11	Дали постои пишана постапка за ракување со стакло и тврда пластика за стаклениците?	Постои пишана постапка за ракување со скршено стакло и тврда пластика во стаклениците.
		Во стаклениците, со оглед на редовното кршење стакла, секогаш постои опасност од контаминација на плодот, како во фазата на зреење така и во фазата на берба. Соодветно на ризикот, подготвте постапка со која се обработува начинот на постапување во случај на кршење стакло во стакленикот. Постапката треба да ги дефинира надлежностите, начинот и контролата на справување со остатоците од стаклата, како и начинот на проверка и евентуално отстранување на контаминираниот производ.

Мразот или водата употребени на местото на берба, мора да се/од пивлива вода и со нив да се постапува во согласност со санитарните услови, при што би се спречило загадување на производот.	Дали мразот и водата употребени при ракувањето со производите во текот на бербата е/од пивлива вода и дали со нив се ракува во санитарни услови за да се спречи загадувањето на производот?	4.1.12
	Водата која доаѓа во допир со производите, вклучувајќи и мраз, мора да биде пивлива.	
Производи што се пакувани на местото каде се набрани (применливо кога финалното пакување е на полето)		ФВ 4.2
Сите производи кои се пакуваат и со кои се ракува директно на полето, овоштарникот или оранжеријата, мора да бидат преместени истата вечер, во согласност со резултатите од анализата на ризици за хигиена при берба. Барањата за безбедност на храната мораат да бидат исполнети, ако производот се складира за кратко време на фармата.	Дали постапката за хигиена при берба вклучува ракување со производите и нивно пакување директно на полето, овоштарникот или оранжеријата, вклучувајќи и складирање за кратко време на фармата?	4.2.1
Ако производот се пакува на поле, односно на самото место на берба, составете посебна постапка или вклучете ја во веќе постоечката постапка за хигиена при берба, која ги опфаќа сите опасности утврдени со анализата на ризиците.		
Постапка за хигиена при берба и пакување на поле «Амбалажата (привремена или трајна), алатот за берба и производите не смее да се оставаат директно на земја, туку само на чиста површина (најлон, приколка итн.) и соодветно заштитени (покриени) од контаминација; «Мора да постои контрола на пристапот на животни, птици и инсекти до набраниот производ; «Спакуваниот производ се реди на превозното средство во сенка, на чиста површина и по потреба се покрива; «Алатот за берба, кофите и повеќенаменската амбалажа се мијат на крајот од работниот ден и се редат превртени; «Набраниот производ и амбалажата во која се пакува, не смее да се остави на полето во текот на ноќта. «Производот се складира во затворен простор преку ноќта, но не подолго од 18 часа.		
Ако спакуваниот производ се чува на фармата, складиштата мораат да бидат чисти.	Дали местата за собирање/чување/дистрибуција на производот спакуван на поле се чисти и се одржува во хигиенски услови?	4.2.3
	Ако производот, пред испорака до откупниот пункт/дистрибутивниот центар, купувачот, се складира на фармата, без оглед на времетраењето кога не се ракува со него (при што хигиената би била опфатена со постапката за постбербени активности), мора да се обезбедат соодветни хигиенски услови за чување. Ставете го производот на чиста подлога и покријте го ако го чувате на фармата, но не подолго од еден ден. Ако го чувате подолго, местото/објектот на чување треба да ги исполни барањата опишани во точката 5.4.	
Сите производи спакувани на поле мора да бидат заштитени од контаминација.	Дали производот спакуван на поле е заштитен од контаминација?	4.2.2
Материјалот за пакување на поле се чува на начин кој не дозволува контаминација.	Дали материјалот за пакување на поле се чува на начин кој не дозволува контаминација?	4.2.4
	Набраниот производ и амбалажата за време на бербата и чувањето на поле (до превозот), мора да бидат заштитени од контаминација. Оставање директно на трева или на земја е дозволено само за привремена амбалажа со полно дно, која лесно се чисти и мие. Дрвената и картонската амбалажа, со и без производ, алатот кој доаѓа во допир со производот како и самиот производ не смеат да се оставаат на земја.	
		Дали остатоците од материјалот за пакување и другите отпадоци кои не се од производот се отстрануваат од полето?
Остатоците од материјалот за пакување и другите отпадоци кои не се од производот се отстрануваат од полето. По завршената берба, отстранете ги сите остатоци од амбалажата, заштита на амбалажата, алатот, остатоците од јадење и пушење, превозот и друг вид на отпад од полето и од местата во близина на полето на кои се престојувало, јадело, пиело, пушело или привремено се складираше производ. Барањето не се однесува на отпадоци од производите или растенијата (листови, гранчиња, плодови итн.)		4.2.5

4.2.6	Ако обраниот производ се складира на фармата, дали контролните инструменти за температурата и влажноста на воздухот (каде применливо), се одржувани и документираны?	Кога производот се складира на фармата, контролните инструменти за температурата и влажноста на воздухот (каде е применливо) мора да бидат одржувани и документираны во согласност со резултатите од анализата на ризици и барањата за квалитет.

Барањето предвидува фармите што вршат складирање на производите на фармата да обезбедат соодветни услови за негово складирање. Особено кога се складира во контролирана атмосфера (ладење, греење и влажност на воздухот во магацинот). Потребно е да се водат записи за движењето на контролираните параметри и да постојат докази за редовното одржување и калибрирање на мерната опрема.

Ако складираат производи во магацин во кој одржуваат определена температура или влажност, водете евиденција за контролираните параметри и во документацијата чувајте докази за калибрирањето на мерните инструменти (термометри, хигрометри итн.).

ФВ.5	РАКУВАЊЕ СО ПРОИЗВОДИТЕ (Применливо ако производот со кој се ракува е во сопственост на производителот)
ФВ 5.1	Принципи на хигиена

5.1.1	Дали е направена анализа на ризици за хигиената при процесот на ракување со производот, кој ги покрива сите хигиенски аспекти на постбербеното ракување?	Постои документирана и ажурирана проценка (преиспитана годишно) анализа на ризици која опфаќа физички, хемиски, микробиолошки контаминенти, преносливи болести скроена според производот и видот постбербено ракување.

Во зависност од видот на постбербените активности, анализирајте ги и идентификувајте ги ризиците. Како во дадениот пример набројте ги ризиците, утврдете каков вид на опасност претставуваат и определете приоритет, односно ниво на опасност. Врз основа на анализата, понатаму може да составите постапка со која ги контролирате ризиците.

За полесно да го увидите различниот третман при различни состојби, во зависност од условите во објектот за пакување на производите, постапете како во примерот, секој утврден ризик поткрепете го со образложение на моменталната состојба.

АНАЛИЗА НА РИЗИК ПРИ ПОСТБЕРБЕНИ АКТИВНОСТИ

Во текот на постбербените активности, одредени се следните критични точки:

Ризик	Веројатност	Вид на опасност	Последици/Приоритет
1. Несоодветна хигиена на работниците задолжени за сортирање - Образложение: Работниците се нови поради што има голема веројатност да не стекнале практика на одржување на хигиената, предизвикувајќи потенцијална микробиолошка опасност за производите, преку пренесување на микроорганизми од рацете на плодите.	Голема	Микробиолошка	1
2. Непознавање на хигиенската постапка од сезонските работници Мала Образложение: Иако работниците се нови, сите ја имаат прочитано и потпишано хигиенската постапка за ракување со производи, со што веројатноста за микробиолошко загадување на производот е мала, а оттаму и приоритетот е низок.	Мала	Микробиолошка	3
3. Пристап на домашни животни во објектите за сортирање Образложение: Со оглед дека нема домашни животни на фармата, веројатноста за микробиолошко загадување е многу мала, поради што ризикот е со низок приоритет.	Мала	Микробиолошка	
4. Загадување на плодите од садовите во кои се скалдираат Образложение: Гајбите во кои се складираат плодите се внесуваат на фармата спакувани и стерилизирани директно од фабрика, така што секоја веројатност за нечистотии и ризик може да произлезе само од работниците.	Мала	Микробиолошка, Хемиска, Физичка	2
5. Загадување на плодите при кршење на тврда пластика Образложение: Работниците користат во одредени услови пластична амбалажа за пакување на производите, поради што постојано постои можност од кршење, а со тоа и можност за контаминација и повреда на потрошувачот, што му дава висок приоритет на проблемот. Не постои можност за кршење на стаклото од прозорците и светилките, бидејќи тие се соодветно заштитени (ламинирани и покриени)	Голема	Физичка	1
6. Загадување на производите од инсекти и глодари Образложение: Поради несоодветниот систем за отстранување на отпадот (остатоци од производи, хартија итн.) истот се складира во аголот на просторијата и се чисти на секои два дена. Поради големото количество отпад и покрај преземените мерки, постои опасност од присуство на инсекти и глодари кои може да ги загадат производите оставени преку ноќта.	Голема	Микробиолошка	1
7. Загадување на производите со фекални бактерии Образложение: Тоалетите кои ги користат работниците не влегуваат директно во просторијата во која се врши сортирање, а вратите се опремени со хидрауличен систем на затварање.	Мала	Микробиолошка	3
8. Загадување на производите со водата со која се мијат Образложение: Веројатноста и приоритетот се мали, бидејќи водата за миене на производите е од селскиот водовод, кој редовно се хлорира пред употреба, а водата редовно се испитува и во лабораторија.	Мала	Микробиолошка	3

5.1.2	Дали постои документирана постапка за хигиена за постбербеното ракување со производ?	Врз основа на анализата на ризици постои документирана постапка за хигиена за постбербено ракување со производите.
5.1.3	Дали е имплементирана документирана постапка за хигиена при процесот на ракување со производот?	Менаџерот на фармата или друго лице е одговорно за имплементација на постапката за хигиена која произлегла од анализата на ризици при постбербеното ракување со производите.

Врз основа на анализата и идентификуваните ризици и составите Постапка за хигиена при постбербено ракување. Во постапката додадете хигиенски инструкции за различните потреби (пишани или илустрирани), поставете ги видно на местата клучни за хигиената и во објектите во кои се вршат постбербени активности. Предвидете обуки за соодветните теми, во согласност со ризиците идентификувани во анализата на ризици.

Постапка за хигиена при сортирање и пакување

- Употреба на заштитни ракавици и чизми е задолжително при чистење и дезинфекција на објектот.
- При сортирање и пакување, работниците треба да носат мантили, ракавици, заштитни капи, собирачи на коса и брада.
- Вработените кои имаат здравствени проблеми, треба да ги пријават на одговорно лице.
- Ако вработените имаат отворени рани, или каков било вид повреди на кожата треба да носат заштита, за да се спречи контакт на повредено место со производите;
- Миенето на раце е задолжително според инструкциите за хигиена;
- За време на пакувањето и сортирањето не смее да се носи накит;
- Смее да се пуши, јаде и пие само во мензата;
- Објектот се чисти по завршувањето со работа на секоја смена;
- Отпадоците се отстрануваат од објектот по секоја смена, а контејнерите во кругот се празнат по секој работен ден.

Одговорните лица вршат:

- Контрола на хигиенската и здравствената состојба на вработените;
- Секојдневна контрола на исправноста и хигиената на пропишаната заштитна облека;
- Контрола на чистењето на објектот по секоја смена и контрола на изнесувањето отпадоци на крајот од денот;
- Отстранување на работниците кои не се придржуваат до оваа постапка, како и нивно повторно обучување.

Лична хигиена

АФ 5.2

Постои доказ дека работниците имаат добиено обука за хигиена која ги опфаќа наодите од анализата за ризици за постбербено ракување со производите.

Дали работниците добиле соодветна обука за лична хигиена пред да ракуваат со производите?

5.2.1

Од субјектите што се занимаваат со хигиена на производството (Агенција за храна, консултантски куќи итн.) побарајте да извршат обука на работниците кои ракуваат со производите за основна хигиена при производството на храна.

Обуката може да ја вршат квалификувани лица, вклучувајќи ги и вработените на фармата. Обуката треба да се повторува годишно, кога се примени нови работници.

Записите за извршената обука најдобро е да бидат во форма на сертификат или изјава на која се наоѓа името, презимето и потписот на работникот, датумот, обучувачот и спецификата на обуката.

Во евиденцијата треба да ги чувате сертификатите/изјавите од завршената обука на работниците како и копија од материјалите што се користеле за обука (презентации, брошури, панфлети итн.).

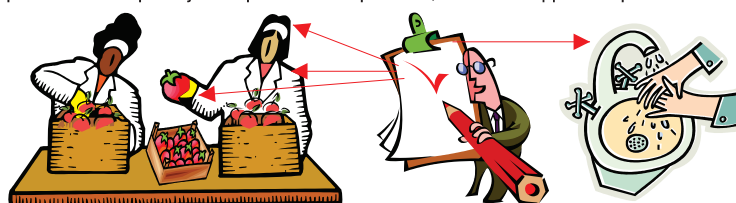
Има доказ дека работниците ги следат инструкциите за хигиена, кога тие се однесуваат на нивната лична хигиена.

Дали работниците ги применуваат инструкциите за хигиена при ракување со производот?

5.2.2

Барањето се исполнува преку воспоставување контрола на придржувањето на работниците кон постапката/инструкциите за хигиена.

Надзорникот, задолжен за контрола на хигиената, треба да води записи за евиденција, на кои ќе биде наведен датумот и работникот врз кој е извршена контролата, како и наодите и преземените корективни мерки.

Во постапката за хигиена, вметнете механизам за контрола и надминување на евентуалните негативни наоди, со кој работниците што не се придржуваат до постапката се отстрануваат од објектот, или се упатуваат да завршат дополнителна обука.

Сите работници носат заштитна облека (престилки, ракавици) чиста и соодветна на работата во зависност од анализата на ризици и соодветна на производот и техничкото ниво на работата.

Дали работниците носат чиста и соодветна облека за работа, која го штити производот од контаминација?

5.2.3

Во зависност од резултатот од анализата на ризици и утврдените потреби за заштитна облека во постапката вметнете спецификација од неа како и механизам за контрола.

Иако не постојат посебни барања дека работниците треба да носат идентични униформи, треба најмалку да бидат облечени во чиста работна облека или да носат соодветни заштитни престилки или мантили.

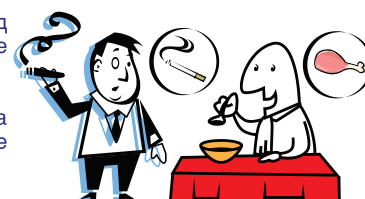
Јадење, цвакање, пушење и пиење е се дозволено на местата каде се ракува и складира производот (пиењето вода е исклучок).

Дали јадење, цвакање, пушење и пиење се дозволени само на определени места одделени од производите?

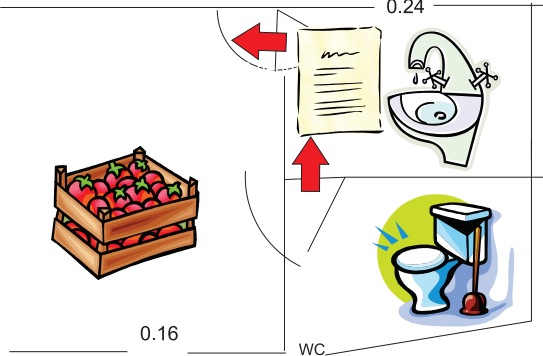
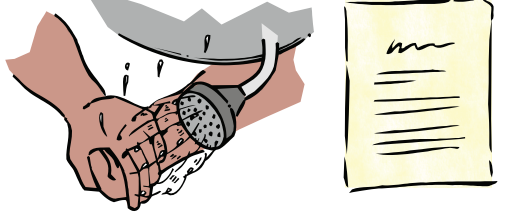
5.2.4

Определете места за јадење, пиење и пушење надвор од објектот и подалеку од местото на кое се сортира и пакува производот и означете ги со знаци. При ракување со производите дозволено е работникот да поседува само вода за пиење.

Внимавајте на отпадоците од јадење и пиење (лименки, шишиња, капачиња и сл.) на местата на кои се ракува со производот, што јасно укажуваат дека ова барање не се почитува.

5.2.5	Дали се видно поставени знаци инструкции за хигиена за работници и посетители на местата каде се пакува производот ?	Знаците со инструкции за хигиена мора да бидат видливи на местата каде се пакува производот.
		На местата каде што се сортира и пакува производот, односно во сите простории и придружни локации на објектот каде се ракува со производот, како и на местата и локации од каде поминуваат посетители/ купувачи (вклучувајќи тоалети, магацини, капии, итн.), поставете хигиенски инструкции и соодветни знаци (забрането јадење, забрането пушење, забранет допирање на производите итн.).
АФ 5.3	Санитарни објекти	
5.3.1	Дали работниците кои ги пакуваат производите имаат пристап до чисти тоалети и објекти за миене раце во близина на местото каде работат?	Тоалети во добра хигиенска состојба не смее да бидат насочени директно кон околината каде што се ракува со производите, освен во случај кога вратата се самозатвора. Објекти за миене раце, кои содржат непарфимирани сапуни, вода и услови за сушење на рацете мора да бидат достапни што поблиску до тоалетите. (по можност без вкрстена контаминација). Работниците ќе ги мијат рацете пред почетокот на работата по посета на тоалетот, по користење шамивче, по ракување со контаминиран материјал, по пушење, јадење, пиење, по паузи, пред враќање на работа и по ракување со каков било потенцијален извор на контаминација.
	Местата и објектите каде се врши сортирање или пакување на земјоделски производи, особено ако се ангажираат поголем број работници, треба да имаат соодветни тоалети. Поради опасноста од аерогено движење на фекални бактерии (бактерии содржани во изметот), еден од условите за хигиена е тоалетот директно да не влегува во просторијата во која се ракува со производите. Хигиенските услови за објектите во кои се ракува со храна се пропишани во Правилникот за санитарно хигиенските услови за производство на храна (сл.весник, РМ 32/2006) Во близина на тоалетите мора да постојат места за миене раце.	
5.3.2	Дали се јасно поставени инструкции што им наложуваат на работниците да мијат раце пред да продолжат со работата?	Мора да постојат видливи знаци со јасни инструкции, дека рацете мора да се мијат пред ракување со производите. Работниците ќе ги мијат рацете пред почетокот на работата по посета на тоалетот, по користење шамивче, по ракување со контаминиран материјал, по пушење, јадење, пиење, по паузи, пред враќање на работа и по ракување на каков било потенцијален извор на контаминација.
		Поставете знаци кои укажуваат на потребата за задолжително миене раце во тоалетите, мензите и местата за јадење, местата за пушење, местата за миене на раце, на влезот од објектите и на местата за пакување и сортирање.
5.3.3	Дали постојат пристојни простории за пресоблекување на работниците?	Простории за преоблекување на работниците мора да постојат за по потреба, да се смени домашната и работната/заштитната облека.
5.3.4	Дали просториите за пресоблекување на работниците се заклучуваат?	Сигурни објекти за заштита на личните предмети на работниците мора да постојат во просториите за преоблекување.
	Кога работниците користат работна или заштитна облека и опрема и кога се преоблекуваат на фармата, земјоделецот е должен да им обезбеди соодветна просторија односно гардероба. За да се заштитат личните работи и вредности на работниците (особено ако се следи точката за не носење накит и лични предмети) од кражба и оштетување, ваквите гардероби/ простории мора да се заклучуваат.	

За спречување на контаминацијата, објектите и опремата за ракување со производите (т.е производната линија и механизацијата, сидовите, подовите, магацинскиот простор, палетите итн.) мора да се чисти и/или одржувани според распоредот за чистање, за што се води и документирана евиденција.

Дали објектите и опремата за ракување со производите се чисти и одржувани, така што може да се спречи контаминацијата?

5.4.1

Објектите за чување на производите и опремата за ракување треба да се чистат според претходно утврдена постапка и распоред на чистење.

Во зависност од активностите, објектите и опремата која се користи и е во допир со производите, како и видот на самите производи, составите логичка постапка за одржување во хигиенска состојба.

Постапката треба да биде поставена на видно место или работниците со потпис да потврдат дека се запознаени со нејзината содржина.

За евиденција на чистењето, користете го образецот 10.4

ПОСТАПКА

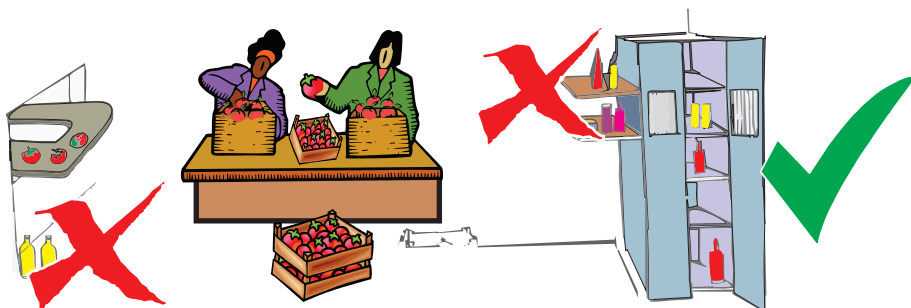
за хигиенско одржување на објектите за чување на производите и опремата за ракување

- Секој вработен во објектот е должен да ја почитува и одржува хигиената.
- Објектот за складирање на производите се чисти механички на крајот на секоја смена и хемиски на крајот од работниот ден.
- Опремата која се користи при ракувањето со производите (ленти за сортирање) се чисти механички со чиста вода, по завршување на секоја смена.
- Опремата која доаѓа во контакт со производите (пластични гајби) се чисти со млаз вода по секоја употреба и се дезинфицира по завршување на сезоната (најмалку еднаш годишно).

Средствата за чистење, маслата за подмачкување итн. се чуваат одвоено од местото каде што се пакуваат производите, при што се избегнува евентуалното загадување на производите.

Дали средствата за чистење, маслата за подмачкување и др. се чуваат на начин кој оневозможува контаминација на производите?

5.4.2

Детергентите и средствата за чистење се чуваат во посебна просторија или одделено во истата просторија, на место на кое не може да дојдат во допир со производите ниту при случајно истурање.

Постои документиран доказ (конкретна напомена на етикетата со технички податоци) на средствата за чистење, маслата за подмачкување и др., што би можеле да дојдат во контакт со производите, за употреба во прехранбената индустрија. Дали упатствата за примена се следат правилно.

Дали средствата за чистење, маслата за подмачкување и др. што би можело да дојде во допир со производите, се одобрени за употреба во прехранбената индустрија и дали се внимава на концентрацијата при нанесувањето?

5.4.3

Одобрените средства за чистење, маслата за подмачкување итн., за употреба во прехранбената индустрија се опишани во Правилникот за условите во поглед на здравствена исправност на предметите за општа употреба што може да се пуштаат во промет и Правилникот за општи барања за безбедност (Сл. весник на РМ 118/2005).

Совет за видовите детергенти дозволени за употреба можете да добиете и од инспекторите на Агенцијата за храна и ветеринарство.

Одбраните средства за чистење ставете ги во употреба со додавање на нивното име во постапката од точка 5.4.1. (Види пример).

- За чистење и дезинфекција на објектот (под и сидови) користете само Фунгистоп и Дезинтал во воден раствор.
- За чистење и дезинфекција на опремата и алатките кои доаѓаат во допир со производите користете само Сјај
- Средствата за чистење смеат да се користат само во соодветна концентрација, според инструкциите на производителот, наведени на етикетата.
- Се забранува користење на други средства за чистење, без претходно одобрување од управителот.

Чувајте ги фактурите или сметките од набавените средства за чистење во документацијата. Тие се евидентираат во табелите 10.4 и 10.5.

5.4.4

Дали виљушкарите и другите превозни средства се чисти, одржани и соодветни за да не предизвикаат контаминација со издувни гасови?

Внатрешниот превоз треба да биде одржан на начин кој спречува контаминација, внимавајќи на издувните гасови. Виљушкарите и другите превозни средства треба да бидат електрични или на плин.

Барањето се однесува само на објекти од затворен карактер при што е забранета употребата на виљушкари, трактори, моторни возила итн. кои имаат мотори со внатрешно согорување.

При сортирање и пакување на производи во на отворен или полуотворен простор нема ограничувања, со исклучок на исцедокот при работа на моторот и моторно масло.

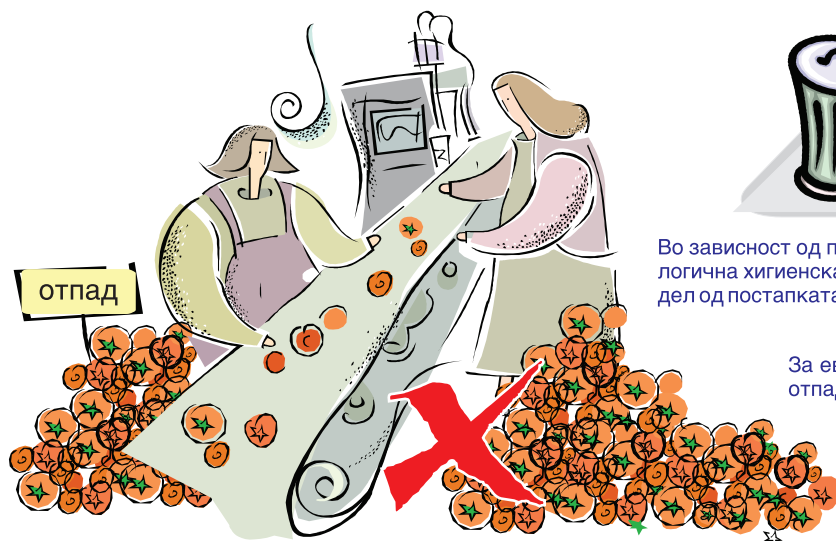
Полузатворен простор се смета објект затворен од најмногу три страни.

5.4.5

Дали отфрлените производи и отпадниот материјал при пакувањето се оставаат на означени места кои вообичаено и редовно се чистат и дезинфицираат?

Отфрлените производи и отпадниот материјал се ставаат на означени места, соодветно одделени и направени да се спречи контаминација. Овие места редовно се чистат и дезинфицираат, според утврден распоред. Само присуството на отпад и отфрлени производи од дневната работа се прифатливи

Отпадниот материјал, отфрлените производи и отпадоците од објектите и опремата треба редовно да се изнесуваат и складираат на точно определени и означени места кои редовно се чистат и одржуваат.

Во зависност од производот, објектите и опремата, составите логична хигиенска постапка, одделено или пак како составен дел од постапката од точка 5.4.1.

За евиденција на чистењето и складирањето на отпадот, користете го образецот 10.5.

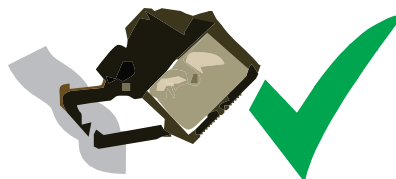
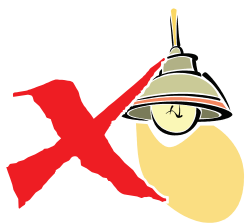
- Отпадниот материјал, отпадоците од производи при сортирањето и пакувањето се изнесуваат и депонираат на определеното место на крајот од секоја смена, а по потреба и почесто.
- Изнесените отпадоци се фрлаат на определеното место за депонирање, во контейнер, на крајот од секој работен ден.
- Определеното место за депонирање се чисти механички и се дезинфицира на крајот од работниот ден.

5.4.6

Дали на местата каде што се врши сортирање, мерење и складирање се поставени светилки со заштита од кршење или светилки со заштитно капаче?

Светилките и таванските расветни тела, поставени над производите или материјалите што се користат при ракувањето со производите, се безбедни и заштитени при што би се избегнало физичко загадување на храната во случај на кршење.

Користете заштитни капачиња врз светилките или ламинирани

5.4.7

Дали постојат пишани постапки за ракување со стаклени и пластични средства/ материјали?

Постојат пишани постапки што го регулираат ракувањето со стаклени или пластични кршливи материјали, на местата за подготовка, ракување и складирање на производите.

Во зависност од производот, објектите и опремата, како и можностите за нивно чистење, составите посебна постапка за чистење или како дел од Постапката за постбербена хигиена

Намалете го ризикот, така што ќе поставите знак за забрана за внесување стаклени предмети во објектот, односно користење предмети исклучиво од мека пластика.

Постапка за хигиена при кршење на стакло

- «При кршење на стакло се запира лентата за сортирање и процесот на пакување.
- «Целиот непотребен персонал го напушта објектот.
- «Производите кои се наоѓаат на лентата еден по еден внимателно се проверуваат и мијат (кога се работи за производи кои тоа го дозволуваат како јаболка, портокали, лимони итн., односно производи кои се лупат или производи на кои не може да има задржување на стакло на површината) и ако се безбедни и пакувањето продолжува.
- «Производите кои се наоѓаат на лентата нештетно се уништуваат ако се работи за малини, капини, јагоди итн., односно производи од кои е невозможно со сигурност да се отстрани стаклото).
- «Незаштитената амбалажа за производите се изнесува надвор од објектот и се чисти.
- «Внимателно се отстрануваат деловите од стакло, прво од опремата, а потоа и од подот.
- «По можност се прво користи правосмукалка, а потоа метла или четка.
- «Пред продолжување на работата скршеното стакло, сијалица, се заменуваат или осигуруваат од понатамошно кршење.
- «Секој случај на кршење на стакло во близина на готовиот производ, кој претставува можен извор на контаминација, се документира во дневникот на производството.

Материјалите за пакување (вклучувајќи ги и оние кои повторно се користат) се чисти и складираат во хигиенски услови, за да се спречи контаминацијата до користењето.

Дали материјалите за пакување се чисти и складираат во хигиенски услови?

5.4.8

Во зависност од видот на материјалите за пакување, времетраењето на складирање, годишното време, изложеноста на контаминација, бројот на употреби и можноста од миење итн., во анализата на ризици од точка 5.1.1 предвидете ги опасностите од аспект на безбедноста на храната и работниците.

6. Контаминација на амбалажата при складирање	Средна	Физичка/Микробиолошка	1
Образложение: Амбалажата се складира во полуотворена просторија со можност за пристап на глодари и др. животни.			
7. Употреба на добиена контаминирана амбалажа	Мала	Физичка	2
Образложение: Амбалажата се добива од фабрика, без складирање и со проверка, без можност за контаминација.			

Според наодите во анализата на ризици, составете посебна постапка за складирање и контрола на материјалите за пакување или вклучете ја во постапката од точка 5.1.2

- «Пластичната повеќекратна амбалажа задолжително се мие секој петок., во месеците во кои има берба и по потреба.
- «Повеќекратната амбалажа се складира со отворот надолу, на покриено место и на чист под (палети, бетон итн.), пред употреба таа се проверува и мие.
- «Ако се утврдат нечистотии, пластичната амбалажа се исклучува, се мие и се чисти, додека хартиената амбалажа се уништува.
- «Еднократната хартиена амбалажа се складира во чиста и затворена просторија во форма на отворени картонски листови

Складирање на амбалажа и материјали што доаѓаат во контакт со производот, особено направени од материјали кои не може лесно да се чистат и дезинфицираат, на отворени или полузатворени локации и на места каде лесно можат да дојдат во контакт со штетници, се смета за несоодветствување.

Единствен исклучок може да бидат запакувани материјали (несоставени картонски кутии) што директно не доаѓаат во допир со евентуалните контаминенти.

Постојат мерки за спречување на пристапот на животни во објектите.

Дали во објектите е забранет пристапот за домашните животни?

5.4.9

Влезот на домашни животни во објектот каде се пакува или складира производ треба да биде физички оневозможено со: заградување на објектот, заградување на домашните животни или поставување систем за автоматско затворање на вратите и сл.

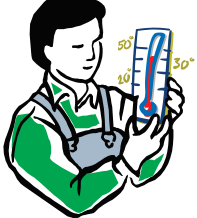
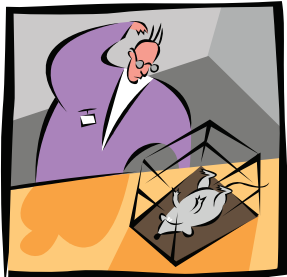
На пример: Слободни животни во кругот на стакленикот се смета за несоодветствување. Објаснувањето дека животните не влегуваат во халите или во магацинот од која било причина не е прифатливо.

Наредбата за забранет внес на домашни животни ставате ја како составен дел од протоколот за однесување на персоналот и посетителите. Со потпишување на изјава осигурајте се дека наредбата е прочитана и разбрана од сите вработени и посетители.

На објектот поставете знак за забранет влез на домашни животни или поставете соодветни правила кои го оневозможуваат влегувањето на животните на пр: вратата мора да биде секогаш затворена!

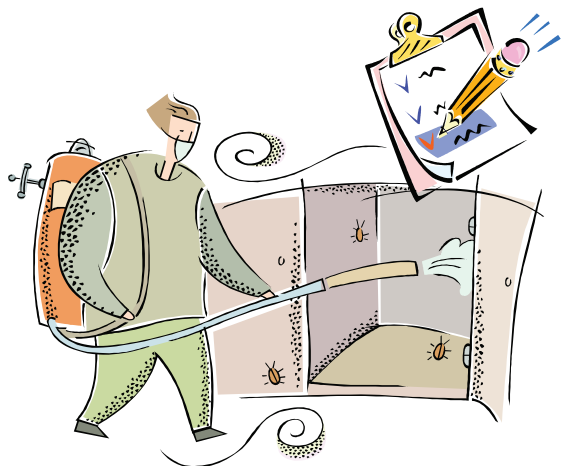

ФВ 5.5	Контрола на квалитетот
5.5.1	Дали каде што производот се складира или сортира на фарма, контролните инструменти за температура и влажност на воздухот (каде е применливо) се одржувани и документирани? При складирање на производот на фармата контролните инструменти за температурата и влажноста на воздухот (каде е применливо и во објектите со контролирана атмосфера), мораат да бидат одржувани во согласност со резултатите од анализата на ризици. Барањето предвидува фармите што вршат складирање на производи во контролирана атмосфера (ладење, греење и влажност на воздухот во магацинот), да водат записи за движењето на контролираните параметри и имаат да докажи за редовното одржување и калибрирање на мерната опрема, врз основа на чии мерења, се контролира атмосферата во магацинот. Ако складираате производи во магацин во кој одржувате определена температура или влажност, водете евиденција за контролираните параметри и во документацијата чувајте докази за калибрирање на мерните инструменти (термометри, хигрометри итн.).
5.5.2	Дали постои процес за проверка на опремата за контрола на температурата? Опремата за мерење и контрола на температурата мора да биде рутински проверена за да се види дали е калибрирана според анализата на хигиенски ризици. Во објектите каде се пакува и сортира производ во контролирана атмосфера (ладење, греење), треба да постои механизам за рутинска контрола на температурата. За регистрација на температурата во објектот користете го образецот 5.5.5.
ФВ 5.6	Контрола на штетниците
5.6.1	Дали постои постапка за следење и контрола на популациите штетници на местата каде се врши пакување и складирање на производ? Свесност при интервју. Визуелна проценка Не Н/А. Составете постапка за следење и контрола на популациите на штетници, како посебен документ или како дел од постапката за хигиена при постбербено ракување. Започнете ја постапката со идентификација на видовите штетници што претставуваат ризик за безбедноста на храната. Наведете ги сите локации каде е потребно следење и контрола, односно сите локации каде се чува производ и каде има материјали (амбалажа) и опрема (сортирачки), кои доаѓаат во допир со производот. Постапката треба да содржи и начини на контрола, односно корективни активности, во случај на утврдување на штетници. Постапка за следење и контрола на штетниците Целни штетници се глодарите, инсектите и птиците кои не смее да бидат присутни на местата за сортирање и чување на производите, односно во собата за сортирање, во ладилникот и во магацинот каде се чува и составува амбалажата. Сите отворени пукнатини и дупки треба да се затворат или покријат со решетка/мрежа. По чистењето на доводите/одводите капаците мора да се вратат на место. Во текот на рутинското чистење според распоредот на чистење, местото треба да се провери. Ако се забележи било каков било знак дека постои штетник, треба да се запише во записот за чистење. Ако се забележат штетници или нивни траги (измет) треба да се побара совет за најсоодветниот начин на елиминирање на штетникот. По потреба, се изработува план за контрола на штетници, вклучително и мапа на поставени мамци. Планот содржи распоред за контрола и замена на мамките, како и водење евиденција за утврдената популација. Се користат само мамци дизајнирани да спречат контакт со друг вид животни освен целниот штетник и нетоксични методи како лепак за глущици и механички стапици, поставени на места достапни само на целниот штетник. Сите отпадни материи треба да се отстрануваат редовно од местото за сортирање. Вегетацијата во околината на местото и центарот за сортирање, треба да се отстрани или да се сведе на минимум.
5.6.3	Дали постои визуелен доказ дека следењето и контролата на штетници се ефикасни? Визуелна проценка. Инспекторот визуелно ги проценува локациите за постоење на штетници и можностите за нивен влез во објектот, како и соодветноста на постапката за контрола на штетници и нејзината примена. Состојбата на објектите како и преземените активности за ограничување на влезот на штетниците и нивна контрола даваат визуелна потврда за вкупната состојба. Без разлика колку е добро напишана постапката или дали користите професионални услуги за контрола на штетниците, присуството на штетници или нивни траги (вклучително и измет) во и околу местата каде се чува производот и материјалите/опремата која доаѓа во допир со производот, е автоматско несоодветствување со барањето. Складирањето на производ или амбалажа кои не се чисти и дезинфицираат на отворени локации (ако не се користат во моментот), не заштитени од штетници, се исто така причина за несоодветствување.

Постои распоред на следење и постојат записи од контролните инспекции и последователните планови на акција.

Дали постојат детални записи од инспекции за следење и за последователни преземени акции за контрола на штетници?

5.6.4

Резултатите од контролите предвидени под точка 5.6.1. мора да бидат документираны со записи кои ги содржат наодите.

Во случај наодите да се позитивни и според постапката да сте презеле мерки за контрола, мора да постојат соодветни записи.

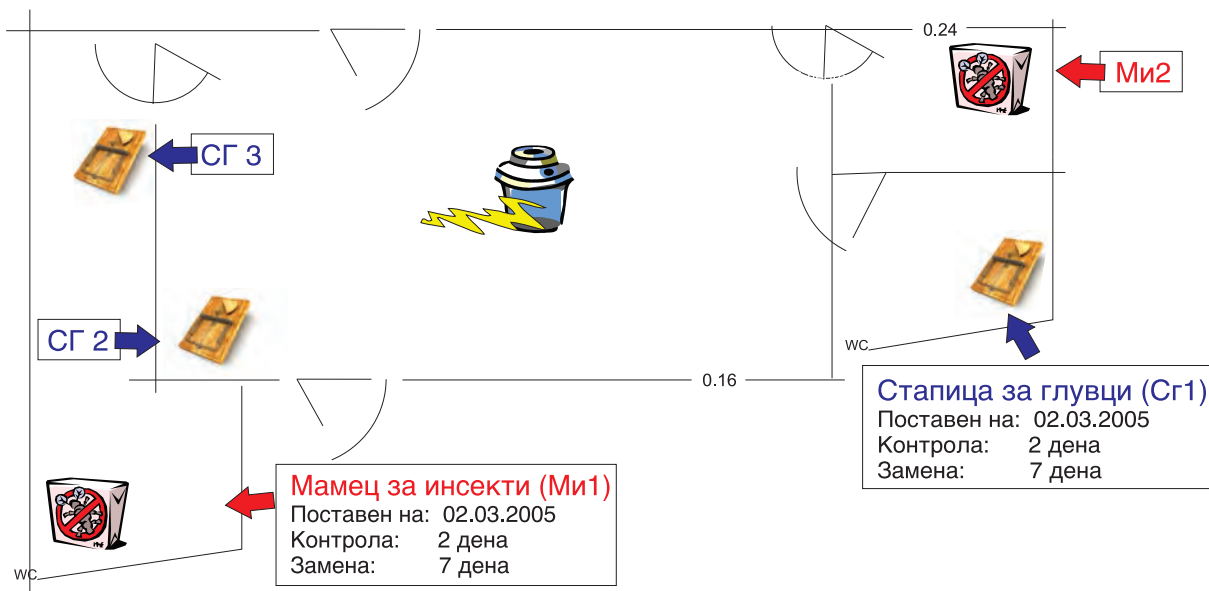
Ако самите сте презеле мерки согласно постапката, треба сите свои активности да ги поткрепите со записи, а својата стручност да ја демонстрирате со соодветна опрема и знаење/сертификати (мамци, метод за проценка на инвазијата итн.)

На пример, ако сами сте поставиле мамци на неколку места, треба да изработите соодветен план кој го опишува начинот на контрола и важните параметри (број на локации, проценета популација на штетници, број на мамци, и оправдување на избраниот методите на контрола), мапа на која се означени мамците и распоред за контрола на кој е видлив резултатот од секоја мамка, односно бројот на фатени глодари. Фактурите или сметките од купените средства за контрола на глодари, понатаму ја поткрепуваат документацијата.

Водете сметка при поставување, мамците мора да бидат лесно

достапни за контрола и мора да постои знак кој јасно го означува идентификацискиот број на мамецот или стапицата, за лесно воочување при контролата. Изработениот план може да биде дел од постапката за управување со штетници.

Ако сте најмиле професионалец да се погрижи за проблемот со глодари, мора да имате договор, фактура за услугата, мислење за проблемот и план на дејствување.

Миење по бербата (Н/А кога нема миење)

ФВ 5.7

Водата е оценета како пивлива од овластена организација или во последните 12 месеци е извршена анализа на водата на влезот во одмивната механизација. Нивоата на анализираниите параметри се прифатливи според СЗО или се прифатени како безбедни за прехранбената индустрија, од страна на соодветните институции.

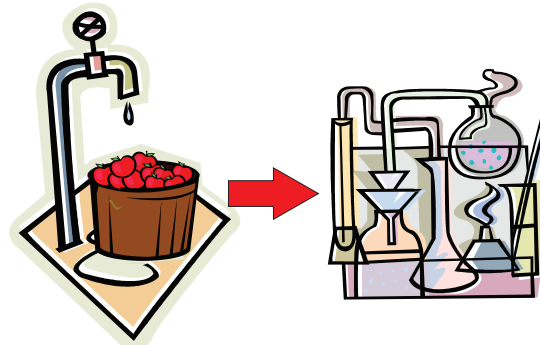
Дали изворот на вода кој се користи за последно миење на производот е вода за пиење или е потврдено дека е безбеден од надлежните органи?

5.7.1

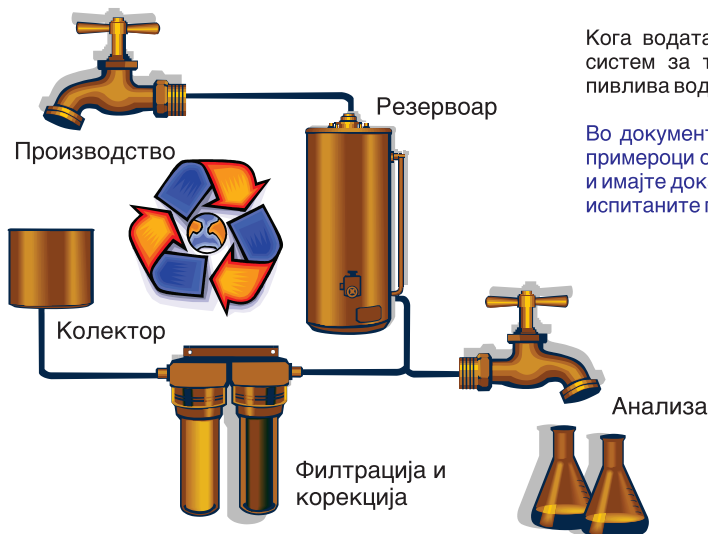
Најмалку еднаш годишно земете примерок од водата со која се мијат плодовите и опремата која доаѓа во допир со плодовите и испитајте ја во ISO/CEI 17025 акредитирана или на друг начин овластена лабораторија.

Во документацијата секогаш имајте постапка за земање примероци на вода, вклучувајќи ја фреквенција и начин на земање и имајте доказ (лабораториски резултати, испратници, фактури итн.) за испитаните примероци вода со која се мијат плодовите и опремата која доаѓа во допир со плодовите.

Резултатите од извршените анализи треба да бидат во согласност со Правилникот за безбедност на водата за пиење (Сл.весник на РМ, 56/2004), односно да се прифатливи според Светската здравствена организација (СЗО).

5.7.2	Ако водата се рециклира и повторно се употребува за крајно миење на производите, дали таа се филтрира и дали рН вредноста и изложеноста на средствата за дезинфекција постојано се надгледуваат ?	Кога водата повторно се потребува за последно миење на производите, таа е филтрирана и дезинфицирана и постојано се надгледуваат рН вредноста и изложеноста на средства за дезинфекција. Филтрирањето мора да е направено од делотворен систем за отстранување на цврстите состојки и суспензии со заведен распоред на чистење, согласно употребата и количеството вода. Каде не постои можност за водење записи за дозирањата на водата од автоматски филтри и вбригувачи, мора да постои постапка која го објаснува процесот.

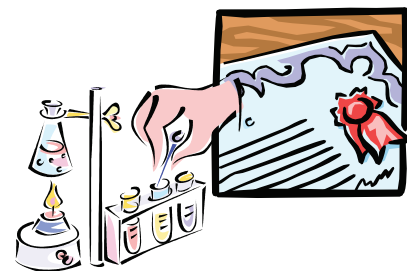
Кога водата за миење на плодовите се рециклира, мора да имате систем за третман и контрола кој обезбедува краен квалитет на пивлива вода.

Во документацијата секогаш имајте пропишано постапка за земање примероци од водата, вклучувајќи ја и фреквенција и начин на земање и имајте доказ (лабораториски резултати, испратници, фактури итн.) за испитаните примероците од водата која се рециклира.

5.7.3	Дали лабораторијата во која се вршат анализите на водата е соодветна?	Анализите на водата за миење на производите е добиена од лабораторија која тековно е акредитирана според ISO 17025 или друг соодветен стандард, или пак, документирано може да се докаже дека е во постапка на стекнување акредитација.

Во Република Македонија постојат само национално акредитирани лаборатории според ISO/CEI 17025 или друг соодветен стандард. Потребните анализи на земјоделските производи ги прават овластени лаборатории, како Републичкиот завод за здравствена заштита, Градските заводи за здравствена заштита, Факултетот за ветеринарна медицина итн.

При добивањето на лабораториските анализи, побарајте и копија од сертификатот или соодветното овластување кое треба да го вклучите во документацијата.

ФВ 5.8	Постапување (третмани) по бербата (Н/А кога нема постбербен третман)

5.8.1	Дали се испочитувани сите добиени инструкции за употреба на производите?	Има јасни постапки и достапна документација (запис за нанесување на биоциди, восоци и средства за заштита), кои докажуваат дека се следени упатствата за хемикалиите нанесени на производот.

За евиденција на користењето на биоциди и восоци користете го образецот 10.3

Биоциди се средства за постбербен третман на производите, кои служат за заштита на плодовите од микроорганизми. Биоцидите создаваат услови кои се непогодни за развој на микроорганизми и со тоа го штитат производот од расипување и го продолжуваат нивниот рок на траење.

Восоците се користат за премачкување на производите и, за разлика од биоцидите, вршат и физичка заштита на производите од оштетување.

Во Р.Македонија во моментот не се употребуваат вакви средства со исклучок на сулфурот, за третман на грозје и регистрираните хемиските средства за постбербен третман и спречување на поникнувањето кај компирот (описани во листата на регистрирани средства за заштита на Фитосанитарната управа).

5.8.2	Дали сите употребени исклучиво биоциди, восоци и средства за заштита се официјално регистрирани и дозволени во земјата на употреба ?	Сите биоциди, восоци и средства за заштита кои се употребуваат во производната реколта, официјално се регистрирани или одобрени од соодветните владини институции на земјата каде тие се применуваат. Тие се дозволени за употреба на реколтата, при што се нанесени според етикетата (упатството) од соодветниот производ. Онаму каде што не постои официјална шема, повикајте се на насоките од ГЛОБАЛГ.А.П. документот (ЦБ Аннекс 4 PPP) и Меѓународниот пропис за однесување, во согласност со ФАО, а во врска со употребата и дистрибуцијата на пестициди.

Употребата на ваквите средства за заштита на посевите во Р.Македонија е регулирана со Законот за безбедност на храна и на материјалите што доаѓаат во допир со храната (Сл.весник на РМ, 54/2002).

Достапна е листа која ги зема предвид измените на националните и локалните закони за биоциди, восоци или средства за заштита (вклучувајќи го трговското име како и составот и активната материја) применети на произведената реколта под ГЛОБАЛГ.А.П, во последните 12 месеци. Не Н/А.	Дали постои тековна листа на одобрени биоциди, восоци и средства за заштита на посевите?	5.8.3
Директивата на Советот на Европа 89/109 од 21 декември 1988 година ги обработува мерките кои треба да се преземат при користењето на средствата за заштита на посевите. Директивата на Советот на Европа 89/109 најдете ја на интернет страницата www. Europa.eu.int .	Одредени земји како што е Велика Британија имаат објавено свои листи. Повеќе податоци за средствата за заштита на растенијата, дозволени во Велика Британија, може да најдете на www.food.gov.uk , www.pap-uk.org .	
Технички одговорното лице може да прикаже ниво на способност и знаење во однос на нанесувањето на биоцидите, восоците или средствата за заштита кои се употребуваат кај произведената реколта, поседувајќи национално признати сертификати или стручна обука.	Дали одговорното лице за нанесување на постбербените средства за заштита може да прикаже способност и знаење во однос на нанесувањето на биоцидите, восоците или средствата за заштита?	5.8.4
Во документацијата имајте копија од дипломата (сертификатот) со кој технологот може да ја докаже стручноста во ракувањето со биоциди и восоци.		
Водата е оценета како соодветна од надлежните органи во последните 12 месеци и направена е анализа на водата на влезот во опремата за миене на производите. Нивоата на анализираниите параметри се во рамките на прифатените СЗО граници или се прифатени како безбедни од индустријата или надлежните институции.	Дали изворот на вода и водата која се користи за постбербен третман е оценета како пивлива или соодветна од надлежните органи?	5.8.5
Како и водата за миене на производите и водата со помош на која се раствараат/нанесуваат средствата за постбербена заштита мора да биде пивлива или соодветна за намената.		
За да се избегне хемиска контаминација на производот, биоцидите, восоците и средствата за постбербена заштита треба да се во за тоа определено место подалеку од производот.	Дали биоцидите, восоците и средствата за постбербена заштита се складирали подалеку од производот и другите материјали ?	5.8.6
Чувајте ги биоцидите, восоците и средствата за постбербен третман подалеку од производот, за да не дојде до случајно предозирање, односно контаминација (види точка 542).		
Документиран е серискиот број на производот кој е третиран со постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и името на производот (т.е број или серија на производот)?	5.8.7
Географската област, името или референцата на фармата или на местото на ракување со производите е документирано во евиденцијата на сите постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и местото на нанесување?	5.8.8
Прецизните датуми (ден/месец/година) на нанесување документирано за сите постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го датумот на нанесување?	5.8.9
Видот на постапката користена за нанесување на производот (т.е прскање, натопување, зачадување итн.), е документирана во евиденцијата на сите постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и начинот на нанесување ?	5.8.10
Трговското име на производот кој се нанесува, е документирано во евиденцијата на сите постбербени нанесувања на средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и трговското име на нанесените производи?	5.8.11
Количеството производи кои се нанесени (тежина или зафатнина на литар вода) е документирано во евиденцијата на сите постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и количеството на нанесените производи?	5.8.12
Името на лицето кое го нанело средството за заштита на производот е документирано во евиденцијата на сите постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и името на операторот?	5.8.13
Вообичаеното име на штетникот или заболувањето кое треба да се третира е документирано во евиденцијата на сите постбербени нанесувања на биоциди, восоци или средства за заштита.	Дали постојат записи за сите постбербени третмани, вклучувајќи го и објаснувањето за нанесувањето?	5.8.14
За евиденција на користењето на биоциди, восоци и средства за заштита на производот користете го образецот 10.3		
Постои документиран доказ кој покажува дека земјоделецот ги има предвид сите постбербени нанесувања на фунгициди или инсектициди, во согласност со контролата од точка ЦБ 8.6 и постапува соодветно.	Дали сите нанесувања на постбербени средства за заштита се исто така предвидени и во точките ЦБ 8.6 ?	5.8.15
Земете ги предвид дозволените количества на резидуи (МДКР) од постбербените производи и додадете ги во анализата на ризици и на листата на МДКР кои ќе се анализираат во готовите производи.		

КАЛЕНДАР НА КОНТРОЛНИ ТОЧКИ КОИ ВКЛУЧУВААТ ГОДИШНИ ИЛИ ПЕРИОДИЧНИ АКТИВНОСТИ ИЛИ РЕВИЗИИ

Дадениот пример се однесува за производител на трпезно грозје кој се сертифицира за прв пат. Според примерот изработете календар на сопствени активности, како би се осигурале дека вашата документација и активности ќе бидат навремено ревидирани.

Контролни точки вклучуваат годишни и периодични активности			
Точка	Активност	Изработка/Одржување	Ревизија
3.1.1	Анализа на ризици за квалитетот на водата која се користи за растварање на средства за заштита на растенијата.	Пред прва сертификација	- При користење на вода од други извори; - При промена на ризиците на постоечките локации.
4.1.1	Анализа на ризици за хигиена при берба и ракување со производите.	Еднаш годишно	- При појава на нови ризици ; - При промена на степенот и веројатноста на веќе утврдените ризици.
4.1.4	Обука за хигиена на работници при берба на производот.	Еднаш годишно ако не е опфатена со точка 3.2.3	- При користење на нови работници; - При измени во анализата на ризици.
4.1.12	Анализа на водата (од која се прави мраз) за чување на производите.		- Пред прва сертификација; - Еднаш годишно ако не се работи за водовод; - При користење на вода од други извори; - При промена на ризиците на постоечките локации.
5.1.1	Анализа на ризици за хигиена при ракување со производите.	Еднаш годишно	- При појава на нови ризици; - При промена на степенот и веројатноста на веќе утврдените ризици.
5.2.1	Обука за хигиена на работници при постбербено ракување со производите.	Еднаш годишно ако не е опфатена со точка 3.2.3	- При користење на нови работници - При измени во анализата на ризици
5.5.2	Проверка на опремата за контрола на температурата.		- Еднаш годишно, ако поинаку не е пропишано од овластениот сервисер; - После сервисирање.
5.7.1	Анализа на водата со која се мијат производите		- Пред прва сертификација; - Еднаш годишно ако не се работи за водовод; - При користење на вода од други извори; - При промена на ризиците на постоечките локации.
5.8.5	Анализа на водата со која се нанесуваат средства за постбербена заштита на производите		- Пред прва сертификација; - Еднаш годишно ако не се работи за водовод; - При користење на вода од други извори; - При промена на ризиците на постоечките локации.

Јан	Фев	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Ное	Дек
	3.1.1			4.1.12	4.1.1	4.1.4	5.5.2				
				5.7.1	5.1.1	5.2.1	5.8.6				

Запомнете дека дадениот календар ги опфаќа само примарните документи кои подлежат на редовна, или ревизија по потреба. Календарот не ги опфаќа потребите за ревизија на секундарни документи кои произлегуваат од промените во примерните документи.

ОБРАСЦИ ЗА ВОДЕЊЕ ЕВИДЕНЦИЈА

Имајќи ја на ум природата на стандардот и важноста на следливоста, водењето на уредна и прегледна евиденција е неопходно за исполнувањето на неговите критериуми.

Документирани докази и демонстрацијата на “должна одговорност” (due diligence), од страна на производителот при водењето и чувањето на документација, се основата на стандардот.

Во следниот прилог се дадени примери на обрасци за водење на евиденција за бараните податоци и преземените активности.

Стандардот не пропишува изглед или форма на обрасците за водење на евиденција, туку само ги наведува бараните информации. Дадените решенија претставуваат видување на авторот за соодветен вид на евиденција која ги групира информациите на прегледен начин и овозможува лесен увид од страна на инспекторот/сертификаторот.

Целта на ова поглавје не е да обезбеди комплет на обрасци кои производителот би ги пополнил и би ги дал на увид на инспекторот, туку да даде претстава за тоа како обрасците може да изгледаат.

Производителите можат да го искористат предложениот формат, но препорачуваме најпрво да го разгледаат, да размислат за информациите кои од нив се бараат и информациите кои сакаат да ги документираат, и конечно да ги прилагодат обрасците кон своите потреби и деталите на производството.

Со цел да се избегнат евентуалните недоречености и нејаснотии при пополнувањето на обрасците секој од нив е пополнет со најмалку еден пример (сценарио), кој дава увид во опциите за нивна употреба.

Формулар за контрола и заштита на расад												
Бр.	Расад	Дата на преглед	Наод на болести и штетници	Интензитет	Локација	Препишана заштита и третман						
						Оправданост	Препарат	Активна материја	Концентрација	површина	Метод на апликација	Пропишал
1	бр.2	03/04/2006	Топење на расад	15%	Горна половина	терапија	Pregvikur Buldok	Ruginex Trifluralin	2мл/10 лвода/ м2	4 м2	Налевање со канта	Ило Велков Доне Симев
2	бр.1-30	12/04/2006	негативен	-	Цел расад	превентива	Premier	Metabrom	2г/10лвода/м2	60 м2	Грбна пумпа	Ило Велков Доне Симев
3												
4												

Образец 3.5

Образецот користете го за документирање на сите нанесувања на средствата за заштита на расадот. Забележете ја разликата помеѓу првиот и вториот пример, односно тераписката и превентивната апликација.

Формулар за евиденција на парцели во состав на фармата												
Парцела	Катастарска парцела				Катастарска		Место викано					
Површина	2 345 m2				Облешево		Барите					
Квалитет на земја	1 класа											
Култура	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ...					
	грав	пипер	-	жито	пченка	пипер						
Димензии	234 x 100 метри											
Агротехнички мерки	Година	Превземени мерки										
	2000	Орање 50 см				Губрење		Орање 30 см				
	2001	Орање 50 см				Губрење		Тапирање				
	2002	-				-		-				
Наклон	15% северо запад											
Пристапни патишта	Црн пат од северната страна											
Наводнување и издршност, квалитет	Цевка (25 м) 5 л/с, 1 Река (54 м) 3 класа на вода класа вода											
Придружни Објекти	Остава за алат				Полско WC							
Посебни карактеристики	Лесно обработлива											
Можност за одводнување	Јаз на северо западна меѓа кој води во реката											
Присуство на хумус	Незначително											
Анализа на почвата	2000				2005							
Изложеност на ветрови	Северен ветер со просечна брзина од 25 км/ч											
Изложеност на болести и плевели	2001 Пламеница				2004 Кускута				2006 Пламеница			
Друго	.....											

Образец 4.2

Образецот претставува лична карта на секоја производна парцела во рамките на вашата фарма.

Бр.	Парцела	Дата	Локација на фумигација			Третман					
			К.О	К.П	Место викано	Препарат	Активна материја	Концентрација	Метод на апликација	Пропишал	Аплицирал
1	КП 345/4	03/04/2006	Кочани	КП 345/4	Мородвис	Сјјанамид	Сјјанкалиум	2мл/10 лвода/м2	фумигатор Рт 23	Ило Велов	Ване Петков
2											
3											
4											

Образец 5.4

Образецот користете го за документирање на извршената фумигација.

Образецот користете го за документирање на стерилизација на супстрати (подлоги).
Првиот и вториот пример се однесуваат на хемиска стерилизација која се изведува на самата фарма од земјоделецот, односно во просториите на специјализирано претпријатие. Третиот пример се однесува на стерилизација со водена пареа на фармата со специјализирана опрема.

Образец 5.5

Формулар за евиденција на третман на супстрати													
Бр.	Идентификација	Дата	Локација на стерилизација/			третман							
			К.О	К.П	Место викано	Стерилизација	Препарат	Активна материја	Концентрација	Количество на субстрат	Метод на апликација	Пропишал	Аплицирал
1	Субстрат за расад бр.13	03/04/2006	Кочани	Двор на фарма	Видовиште	Метална кутија	Сјјанамид	Сјјанкалий	2мл/10 лвода/м2	4 м3	Налевање со канта	Илцо Велков	Ванчо Стојанов
2	Субстрат за расад бр.14	04/04/2006	Кочани	МАГОР доол			Сјјанамид	Сјјанкалий	2мл/10 лвода/м3	5 м3		Илцо Велков	МАГОР доол
3	Субстрат за расад бр.21	05/06/2006	Кочани	Двор на фарма	Видовиште	Метален котел	Водена пареа			6 м3	Котел	Илцо Велков	МАГОР доол
4													

Образецот користете го за документирање на нанесувања на сите видови ѓубриво.
Првиот пример се однесува на арско ѓубриво и се надополнува со анализа на хранливите материи, додека вториот пример се однесува на минерално ѓубриво.

Образец 6.2

Формулар за апликација на ѓубриво										Препишана заштита и третман			
Бр.	Парцела бр.	Површина	Дата на апликација	Вид на ѓубриво	Трговско име	Концентрација	количество	Метод на апликација	Пропишал	Аплицирал	Пропишал	Аплицирал	Аплицирал
1	Парцела 65/6	0.35 ха	02.04.2006	Арско (Анализа бр.12)		100 кг/декар	350 кг	Рачно	Илцо Велков	Кире Митев	Илцо Велков	Кире Митев	
2	Парцела 65/6	0.35 ха	02.04.2006	НПК 15:15:15	Фертимон	200 кг/декар	700 кг	Ѓубрерастурач бр.1	Ѓубрерастурач	Кире Митев	Илцо Велков	Кире Митев	
3													
4													

Образец 6.3

Образецот за одржување и калибрација на механизацијата, можете да го водите како документ за период, или како документ за секое парче механизација за нанесување на губриво или средства за заштита.

Формулар за одржување, сервисирање и калибрација на земјоделска механизација						
Бр.	Вид на опрема	Тип	Број	Зафат		
				Активеност	Дата	Извршил/ Потпис
1	Губрерастурач	ИМТ345	12	Поправка	31.2.2002	Дозатор Перо Стојанов
2	Прскалка	МИО 23	3	Калибрација	01/02/2003	Симпекс ДОО
3						
4						

Образец 6.4

Формулар за евиденција на инвентар (губриво - средства за заштита)									
Бр.	Дата на влез	Производ	Влез				Излез		
			Снабдувач	Единечно пакување	Парчиња	Дата на издавање	Единечно пакување	Парчиња	Статус
1	2.4.2006	Премиер	Агроуником	100 гр	15	13.4.2006	100 гр	5	10 Кире Митев
						20.4.2006	100 гр	7	3 Кире Митев
						21.4.2006	100 гр	1	2 Кире Митев
2	15.3.2005	Губриво 3x15	Агроунија	50 кг	30	20.3.2005	50 кг	15	15 Доне Митев

Образецот е направен во стилот на класична пописна листа достапна во книжарниците, но со разлика што овозможува лесно следење на статусот, односно количеството во магацинот. Формуларот можете да го користите како групен документ за инвентар на производи за препорачаниот период (3 месеци), или како документ (лист) за секој вид на производ посебно.

Образецот користете го за документирање на наводнувањето и проценката на количеството вода употребена при наводнувањето.

Образец 7.2

Формулар евиденција на наводнување							
Бр.	Култура	Парцела	Површина	Дата	Начин на наводнување	Препишана заштита и третман	
						Состојба на водомер	Проттек
1	Компир	КП.345	5 декари	02.04.2006	Бразда	2л/с	2л/с
2	Пипер	КП 444	2 декари	02.04.2006	Систем капка	0.5 л/с	0.5 л/с
3							
4							

Образец 8.1

Образецот користете го за документирање на сите нанесувања на средствата за заштита на растенијата. Забележете ја разликата помеѓу првиот и вториот пример, односно терапевската и превентивниот третман.

Формулар за евиденција на употреба на средства за заштита на растенија															
Бр.	Парцела	Дата на преглед	Култура	Очекувана берба	Наод (болести, штетници)	Интен зитет	Локација	Оправдан ост	Препишана заштита и третман						
									Препарат	Активна материја	Концентрација	Каренца	површина	Метод на апликација	
1	К.П. 234/12	03/04/2006	Пиперка	Септември	Совица	20%	Горна половина	терапия	Calypso	Thiacloprid	5мл/100 л вода/декар	7 дена	4 декари	Прскалка МИО 23	Илцо Велков
2	Парцела K2	12/04/2006	Јагоди	Јули	негативен	-	Цела површина	превентива	Euparen	Tolyifluanid	200г/100лвода/декар	5 дена	3 хектари	Грбна пумпа	Атанас Пилев
3															
4															

Образец 10.3

Образецот користете го за документирање на постбербената заштита на плодот.

Формулар за апликација на средства за пост бербена заштита на производи									
Бр.	Производ	Идентификација	Количество	Место	Дата на апликација	Препишана заштита и третман			
						Вид на препарат	Трговско име	Концентрација	Метод на апликација
1	Компири	Вреќа бр. 124 -1256	15 тони	Магацин за компир	02.04.2006	Хемикалија	Туберајт	100 мг/тон	Прскалка
2									Ило Велов
3									Кире Митев
4									

Образец 10.4

Образецот за чистење на отпадници се води за секој објект во кој се врши манипулација со производите. Може да се користи за евиденција на хигиената во тоалети, WC -а итн. односно во сите објекти каде тоа е препорачано од стандардот.

Формулар за одржување на хигиена														
Објект:		Магацин за производи												
Ден														
Смена	1		2		3		4		5		Месец		Септември	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Извршил	Под	Ване	Столе	Ване	Столе									
	Средство	Бенил	Бенил	Бенил	Бенил									
	Сидови	Петар	Столе	Добрила	Столе									
	Средство	Ајдакс	Бенил	Ајдакс	Бенил									
	Опрема	Ване	Столе	Ване	Столе									
	Средство	Бенил	Бенил	Бенил	Бенил									
	Маст	Графитна			Графитна									
	Масло													

Формулар за чистење на отпадоци									
Објект:	Сала за сортирање и место за отпадоци								Сейџери
Ден	1		2		3		4		
Смена	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Извршил	Изнесување	Ванцо	Столе	Добрила	Јоце				
	Чистење	Добрила	Јоце	Ванцо	Столе				
	Средство	Ајдакс	Бенил	Ајдакс	Бенил				
	Дезинфекција	Добрила	Јоце	Ванцо	Столе				
	Средство	Дезинтал	Дезинтал	Дезинтал	Дезинтал				
	Отстранување	Добрила	Јоце	Ванцо	Столе				

Образец 10.5

Образецот за чистење на отпадоци се води за секое утврдено место за фрлање на отпадоци, согласно препораките на стандардот. Дадениот пример се однесува на објект кој произведува големо количество на лесно расиплив отпад, кој се сместува во релативно мало место за отпадоци поради, што е потребно негово редовно чистење по секоја смена.

Формулар за евиденција на завршни обуки				
Име и презиме:	Обучувач	Дати на обуката	Потпис	
Список на обуки	управување со вилушкар	Симпекс - Битола	23-26.08.2005	М.Јоце
	управување со трактор			
	работа со ротопреза	Симпекс - Битола	23.12.2006	М.Јоце
	ракување и одржување на траки за сортирање			
	ракување со прскалка	Симпекс - Битола	23.12.2006	М.Јоце
	давање на прва помош			
	хигиена пред берба	P333	12.4.2005	М.Јоце
	постапување во итни ситуации	Менаџер	12.5.2006	М.Јоце
	ракување со пестициди и отрови	Маганмак	3.3.2004	М.Јоце

Образец 12.2

Образецот можете да го водите како листа на обуки во за секој работник посебно, или пак како список за секоја обука.

Формулар за евиденција/Kontrola На температурата				
Објект:	Ладилник бр.11	Контрола: Кире Мити	Септември	
Мерења	Внатрешен термометар (oC)	Контролен термометар (oC)	Влажност На воздух (%)	Извршил
Контрола Температу ра	1 4	4	80	Кире Мити
	2 4	4.2	85	Кире Мити
	3			

Образец 5.5.5

Образецот користете го за документирање на регистрирани температури во објектите и нивна контрола.

Формулар за евиденција на хигиена						
Објект:	Салаза сортирање	Контрола: Кире	Месец		Септември	
Дан	1		3	...	1	2
Смена	1	2	1	2	1	2
Контрола Хигиена	8:00	Ацо, Јосипа				
	10:00	Силвана				
	12:00	Перо, Јосипа				
	14:00	Силвана				
	16:00	Драга				
	18:00	Јован, Бранко				

Образец 4.1.4 Образецот за контрола и евиденција на хигиената, служи за докажување на надзорот во објектот, вклучително и контрола на маките и стапиците за штетници.

Формулар за евиденција на сеење и расадување									
Бр.	Парцела бр.	Производ	Површина	Датум	заштита и третман				
					Број на леа семенска патрија	Број на Растенија	Количина На семе	Метод Сеење Расадување	Извршил
1	Парцела 6576	Пиперка	1 ха	02.04.2006	Леа 12,13, 14	50 000	1 kg	Рачно	Кире
2	Парцела 123	Тритикале	0.30 ха	02.04.2006	Партија 14321		300 kg	Ciklon бр.1	Кире

Образецот користете го за документација на сеењето/расадувањето .

Образец 2.4.1

КОРИСНИ РЕФЕРЕНЦИ И ЛИНКОВИ

EUREPGAP General Regulations - www.eurep.org, EUREPGAP c/o FoodPLUS GmbH,

EUREPGAP Control Points and Compliance Criteria- www.eurep.org, EUREPGAP c/o FoodPLUS GmbH,

EUREPGAP Checklist - www.eurep.org, EUREPGAP c/o FoodPLUS GmbH,

Правилник за методи на земање и за вршење на и хемиски анализи заради контрола на квалитетот на производите од овошје и зеленчук Сл. Лист СФРЈ 29/83

Правилник за безбедноста на водата за пиење Сл. Весник РМ 57/2004

EAN• UCC SPECIFICATION FOR THE IDENTIFICATION AND TRACEABILITY OF FRUIT, VEGETABLES - Luxembourg, 2003

“Determining Training Requirements for Upgrading Production Chains” GTZ

Improving the Quality of Agricultural Produce - www.gtz.de/foodquality/english/work/work.html

GAP-Good Agricultural Practices - FAO working group on GAPs - www.fao.org/prods/GAP

How to HACCP - Management Guide, Mike Dilon, Chris Griffith- UK, 2001

How to audit -Mike Dilon, Chris Griffith- UK, 1997

Directive 79/117 EC, 89/397/EEC, 93/99EEC, 852-854/03EEC, 882/04EEC, 67/414/EEC, 91/414/EEC - [www. Eur-lex.europa.eu](http://www.Eur-lex.europa.eu); [www. Europa.eu.int](http://www.Europa.eu.int)

General Product Safety Directive 2001/95/EC, 2002

Irrigation Water Management: Training Manual No. 1 -6 - www.fao.org

Водич за регистрација на објекти за производство на храна, Лол, Скопје

Guidance Document - Key questions related to import requirements and the new rules on food hygiene and official food controls , ECC, 2007

From farm to fork - Safe food for Europes consumers, EEC, 2004

Упатство за имплементација на ХАЦЦП систем во прехранбениот сектор - Дирекција за храна на РМ, Скопје, 2006

Упатство за практикување на правилна хигиена во прехранбената индустрија - Дирекција за храна на РМ, Скопје, 2006

Законска регулатива, регистри на правни лица и одобрени средства за заштита, МЗШВ, Фитосанитарна управа, Скопје, 2005

Закон за безбедност на храната и на производите и материјалите што доаѓаат во контакт со храната, Сл.Весник, РМ 54/2003

Assuring food safety and quality Guidelines for strenghtening national food quality system, FAO, Rome -2003

The codex alimentarius - Food hygienen basic texts - FAO, WHO, Rome -1999

Agenda 21 - Sustainable development (UNCED) , Rio - 1992

International code of conduct on the distribution and use of pesticides , Fao, Rome - 2002

